

PELLE FERENC
AZ ISKOLAI NEVELÉS ÉS OKTATÁS
150 ÉVE
KEVERMESEN

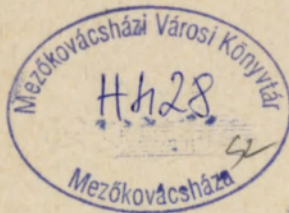

370
P5h

PELLE FERENC
AZ ISKOLAI NEVELÉS ÉS OKTATÁS
150 ÉVE
KEVERMESEN

Lektorok
Domsik Jánosné
és
dr. Köteles Lajos

A borítólapot tervezte
Hammer Gizella

Kiadja
a Kevermesi Általános Iskola és Diákotthon Igazgatósága,
a Nagyközségi Közös Tanács
és
a Lenin Mezőgazdasági Termelőszövetkezet

ISBN 963 01 8316 1

Készült a Békés Megyei Könyvtár nyomdájában 1000 példányban
Engedély száma: 19/1987. (S. ny. sz.)

Bevezető

Egy iskola történetében 150 év nagy idő, eseményekben rendkívül gazdag lehet. És a kevermesi iskolatörténet – legalábbis nekem, született kevermesinek – ilyen. Összehasonlítva a 150 év kezdetét és végét, a fejlődés óriási, de gondokkal terhes a mai napig. Akkor elég volt az is, ha a gyermek (úgy-ahogy) megtanult írni, olvasni és számolni. Azóta társadalmi rendszerek, iskolarendszerek, tantervek és tankönyvek, módszerek stb. változtak, de a gyermek (a tanuló) megmaradt gyermeknek, bár manapság egyre többet (neveltséget és nagyobb tudást) kívánunk tőlük. Hogy mindez megvalósulhasson, iskola (tárgyi és személyi feltételekkel), jó illetve megfelelő családi és társadalmi háttér szükséges. A gyermek nevelésében az iskola mellett általában aktívan vesz részt a szülő is, mely régebben különösen jelentős volt. A családok zöme akkor még egységesebb volt, és mind a családi, mind az iskolai nevelésre általában a következetes szigor volt a jellemző. Egy-egy csintalan gyermek naponta „kihúzta a gyufát”, naponta kikapott az iskolában és otthon is. Ha az iskolában kikapott valamiért (nem tanult, rendetlenkedett stb.), otthon meg sem mondta, mert ezért „otthon is szorult”. Ma öntudatos fegyelemről beszélünk, de hol vagyunk még ennek általánosságától. A tanulók tudásával kapcsolatban is elégedetlenkedünk, pedig a múlt századi vagy század eleji és a mai 12–14 éves tanuló birtokában (fejében) lévő ismerethalmaz mennyiségét és minőségét össze sem lehet hasonlítani.

A gyermekek nevelése és oktatása általában iskolai feladat, melyet a szülőkkel (családdal) és a társadalommal közösen kell megvalósítani. Csak az iskolára gondolva nem közömbös az iskola tárgyi feltételei és személyi (tanítói, tanári) állománya. Kevermesen az elmúlt 150 év alatt egyik sem volt problémamentes. E szerény munka olvasása közben gyakran találkozunk olyan eseményekkel, helyzetekkel, állapotokkal, melyek növelték a jó eredményeket, más alkalommal pedig a gondokat. Az ember nem is hinné, hogy a nevelő-oktató munka eredményeit mennyi minden befolyásolja. De nem vágok az események elébe, inkább az utószóban világítok rá néhány tényezőre.

Mielőtt elkezdeném a keveremesi iskola történetének írását, szeretném megköszönni mindazoknak a segítségét, akik munkámban önzetlenül támogattak. Bárkihez fordultam segítségért, megkaptam.

Szeretném e munkát ajánlani pedagógus társaimnak, mert így megismerhetik, hogy a 150 év alatt iskolai berkekben mennyi minden történt, hogy milyen sok tényező segítheti vagy csökkentheti a nevelő-oktató munkát, hogy az eredményes munkának három sarkpontja van: a gyermek, a pedagógus és a szülő, és hogy az iskolai nevelő-oktató munka kulcsembere a tantestületen belül a pedagógus stb.

Szeretném ajánlani e munkát a Kedves Szülőknek, hogy megismerjék az iskola gondjait, bajait, és segítsék a pedagógusokat gyermekeik nevelésében, oktatásában, mert kölcsönös megértés és segítség nélkül nehéz e munka, kevesebb az eredmény. Pedig a jövő szempontjából ez senki számára sem lehet közömbös.

Az első iskola létesítése, bővítése

A mai Kevermest 1815-ben telepítették, bár az első telepesek már 1813-ban megjelentek. Mivel ebben az időben a dohánytermesztés jól jövedelmezett, a Tököly család Kevermest is (főleg) dohánykertészekkel telepítette be. A telepesek többsége a Temesi bánságból, Csősztelekről, Makó környékéről, a felvidéki megyékből stb. jöttek, akik a földesúrral (mint bérlők) szerződéses viszonyban állottak.

A telepítés után 20 évvel az akkori földesúr – Tököly Péter aranysarkantyús vitéz és királyi tanácsos, Csanád vármegye főispáni helytartója – 1835. május 24-én szerződést kötött Lonovics József Csanád megyei püspökkel, melynek értelmében örök időkre plébániát alapít Kevermesen, gondoskodva annak ellátásáról és a templom felépítéséről. A plébánia-lakot és a római katolikus templomot még 1835-ben felépítették, sőt a templomot szeptember 20-án már fel is avatták.¹

Az új templomba orgona és kántortanító is kellett. Ez csak siettette a tanító- és iskolaügy megoldását, mely már időszerű volt. Így került sor arra, hogy 1835. november 1-én a község „egy alkalmas iskola ház” építését és abba egy kántortanító alkalmazását határozta el. (Lásd az I. sz. mellékletet!)

Az első szegényes „oskolaház” a templom mellé épült. Az első kántortanító – Mánásy József – 1836. május 25-én letette az esküt és megkezdte munkáját. Ugyenebben az időben – 1836 tavaszán – megvásárolták az új orgonát is. Kántortanító és orgona most már együtt volt.

Mivel 21 évig nem volt Kevermesen iskola, szülők és nagyszülők tanították gyermekeiket az írásra, de iskolázatlanságuk miatt inkább a rovás kezelésére, a rendszeretetre, tisztaságra, becsületességre, a vallásosságra stb. Azt mindannyian elképzelhetjük, milyen lehetett ez a „házi nevelő-oktató munka”. Gyermekekáldás bővében volt a községben: csak 1836-ban – amikortól az iskola beindulását számítjuk – 115 gyermek született Kevermesen.

A templom mellett a nem éppen iskolának nevezhető épületben 1836 őszén végre beindult a tanítás. Hogy annyi gyermek tanítása mit jelenthetett Mánásy Józsefnek, el sem tudjuk képzelni, de mindenképpen megerőltető lehetett. Mánásy József 1849. december 31-ig tanított és kántoroskodott Kevermesen, majd Újkígyóásra távozott. Utóda Székessy György lett, aki 1850. január 1-től 1894. szeptember 30-ig (ekkor vonult nyugdíjba) volt kántora a kevermesi templomnak és tanítója a kevermesi iskolának.

Közben 1845. augusztus 15-i keltezéssel a plébános – mint iskolai felügyelő

– a Helytartó Tanács 25.234. sz. (1845. július 16-án kelt) „intézménye” alapján hivatalos levelet kapott a tanulmányi főigazgatótól, melyben tudatják, hogy elkészült az elemi tanodák új szabályzata, melyet „...mind azon községeknél, hol már jól ellátott és biztosított rendes elemi Tanodák léteznek, ott az új rendszert, amennyiben lehetséges, azonnal foganatosítani igyekezzenek.” (A szabály részletei a II. sz. mellékletben találhatók!)

Az 1848–49-es szabadságharc kevermesi vonatkozásairól nagyon keveset tudunk és ez is csak annyi, hogy néhány kevermesi is harcolt Kossuth seregében. Ez érthető, hiszen 1848 Kevermesen a templomépítés éve volt, ami erősen lekötötte a plébános, a kántortanító, a község vezetői és az emberek figyelmét. Hogy ebben az időben mégis mi zajlott a környéken az elemi iskolákkal kapcsolatban, a III. sz. mellékletben megtalálható.

Hogy milyen lehetett Székessy György (és elődje: Mánásy József) munkája a kevermesi iskolában, némi felvilágosítást ad A kevermesi községi népiskolák értesítője 1894–95, melyet Lója Ferenc tanító állított össze.²

„A köd lassan oszladozni kezdett. A szülők örömet küldték fel gyermekeiket az iskolába, de csak a téli 3–4 hónapra, amikor otthon hasznukat úgy sem vehették. A tavasz beálltával, az első libácska beköszöntésével kiürült a rozoga viskó belseje, mely iskola nevet viselt. Meg volt az exament. Ez okból 3 sőt 4 télen át jártak a gyermekek iskolába, míg a syllabizálást megtanulták, mert egy tanév 4 hónapból, az ünnepeket leszámítva még annyiból sem állott.

Az első iskola... kezdetleges egyszerű kis épület. Falai azonban a lakosság szaporodásával nem fogadhatták be a jelentkező tanköteleseket és így megtörtént, hogy őszi szép napokon egyik csapat az eresz alatt ülve, a többiek pedig a primitív berendezésű ülőhelyeken és a földön egymás mellett sűrűn foglaltak helyet.

Egy akkori tanítvány következőleg beszélt el a zsúfoltságot: »Tudja tanító úr oly sűrűn ültünk egymáshoz szorítva, a táblákat térdeinkre fektetve, hogy Székessy György tanító úr, Mánásy József utóda, nem járhatott köztünk, ha csak a fejünkön keresztül nem lépkedett.«³

Módszertani érdekességként szeretném megemlíteni, hogy a múlt század közepén hogyan tanították a kevermesi iskolában a betűket, illetve hogyan tanította maga Székessy György. A gyermekek kórusban mondogatva és mutatva, pl. a mássalhangzókat így tanulták:

„Fölfelé a szára, jobbról a pofájabö-bö-bö,

Fölfelé a szára, balról a pofája dö-dö-dö.

Pápaszömes gö-gö-gö,

Pápaszömes, ipszilony van mellette gyö-gyö-gyö.

Két lábú a nő-nő-nő,

Három lábú mö-mö-mö.

Két lábú és ipszilony van mellette nyö-nyö-nyö.

Lefelé a szára, jobbról a pofája pö-pö-pö,

Kistarajos rö-rö-rö.

Kisegyenős keresztül van húzva tö-tö-tö.” stb.⁴

Az 1850-es évek elején már annyi a tanköteles gyermek Kevermesen, hogy azok tanítását az előbbieken leírtak alapján sem tudjuk elképzelni. Ifj. Palugyai Imre írja Békés-Csanád, Csongrád és Honth vármegyék leírása (Pest, 1855. IV. köt.) c. munkájában, hogy Kevermesen az 1850-es évek elején az egy tanítónál egy tanteremben 136 fiú és 178 leány tanult. Viszont Mikosevics József plébános feljegyzéseiből tudjuk, hogy pl. az 1853–54-es tanévben iskolába járásra alkalmas fiú és leány 454 volt s ezekből iskolába csak 240-en (147 fiú és 93 leány) jártak.

A kellemetlen túlszűfolttság arra indította Székessy György kántortanítót, hogy az illetékesekkel megértesse egy új, tágas iskola megépítésének szükségességét. A kényszerítő hatás következtében 1857–58-ban a hitközösség az e célra kivetett és befolyt adóösszeg felhasználásával a régi iskolaépület helyén (a templom mellett) egy új iskolaépületet emelt és egy másik tanítói állást is szervezett. Ez az iskola már kéttantermes volt, két tanítói lakással. Az uradalom az iskolaépítéshez 20 ezer db téglával, a lakosság pedig tehetségéhez mérten – és a kivetett adóösszeg alapján – 25–50 váltóforinttal járult hozzá. Az új iskola 1859-ben már használatban volt.

A következő évtizedekben Székessy György kántortanító mellett másodtanítók voltak: Ambró János (1859–1863), Ferke Gyula (1863–1865), Mellis István (1865–1870), Ruff János (1870–1878), Rittner Jakab (1886–1902).

1872. október 9-én Mezőhegyesen megalakult a „Csanádmegyei tanítóegyesület”.

„II. Az egyesület célja:

2. § Az egyesület célja egyesíteni, működésére serkenteni a népiskolai erőket, továbbá

a) az iskolai nevelés és tanítás előmozdítására tartozó ismeretek gyarapítása, a tanítás módszerének megvitatása s mindkettőnek a tanítók közötti fejlesztése. Az iskola belső életének tökéletes kifejlesztésére tartozó s az iskolai rendtartásra és fegyelemre vonatkozó tanulságos értekezések tartása és a paedagogiai irodalom pártolása és fejlesztése.

b) Egyesületi segélyalap létesítése az egyesület rendes tagjainak, s az arra szorult özvegyeknek, árváknak anyagi segélyezése céljából.”

Az alapító tagok között kevermesi tanító nincs. Elsőnek Rittner Jakab lépett be 1881-ben, majd

1889-ben Balázs Mihály,

1894-ben Vitos Ignác,

1895-ben Lója Ferenc,

Lójáné Richter Gizella,

Salamon Lajos.

Az egyesületnek 4 járásköre volt, Makó, Nagylak, Battonya és Mezőkovács-háza székhelyekkel.

Az új iskola karbantartásával a későbbiek folyamán keveset törődhetek, mert 1874. november 1-én a községi képviselőtestület foglalkozni kénytelen az igen rossz állapotú iskolai kemencék és a tetőzet (zsindegy) javításának szükségességével.⁵

Ezzel egyidőben (1874–1875) a kevermesi uradalomhoz tartozó Vizes pusztán egytanerős (egy tantermes) iskolát építettek, melyben egy éven át Szentmiklóssy Flórián, 1875–1887-ig Nagy Lajos könyvkötőből lett tanító, majd 1906-ig (az uradalmi birtok parcellázásáig) Balázs Mihály tanította és nevelte a gyermekeket. (Vizes pusztája 1929 óta Dombegyházához tartozó terület.)

1881. május 27-én a községi képviselőtestület ülést tartott, melyen jelen volt dr. Kun László esperes-plébános (közigazgatási bizottsági kiküldött) is. A képviselőtestület nevezetes határozatot hozott, melynek értelmében az addigi római katolikus jellegű iskola községi jellegű lesz azzal a feltétellel, hogy „tanítónak a jövőben is csak katolikus vallású választható és aki a kántori teendőket végezni képes”. Ez időtől kezdve a két tanító járandósága részben termény, részben készpénz. A községésítés következménye, hogy „működési tér” hiányában ez évben Kevermesen megszűnt a hitközségi szervezet.

Az egyházi iskolák (népiskolákról lévén szó) községi iskolákká történő átszervezéséhez sugallatot adott a népiskolai közoktatást rendező 1868. évi XXXVIII. és az 1876. évi XXVIII. törvénycikk életbelépése és az előbbiekkal kapcsolatos (1876. szeptember 2-án megjelenő) miniszteri utasítás is. Az utasítás 14. §-a idézi az 1868. évi XXXVIII. népiskolai törvény 26. §-át, majd hozzáfűzi, hogy „Minden oly községben tehát, hol előreláthatólag közös erővel virágzóbb s jobban felszerelt községi iskolát lehetne fentartani, mint a minő a létező felekezeti iskola, a községi előjáróság (még azon esetben is, ha mint a törv. 44. §-a rendeli, 30 más vallású tanköteles gyermek nincs) a maga részéről barátságos úton, a községbeli hitfelekezeti lakosok beleegyezésével hasson oda, hogy a létező felekezeti iskola az idézett törvény 26. §-a értelmében községi iskolává alakítassék át és mihelyt az illető felekezet erre késznek nyilatkozik, a község azonnal tegye meg a községi iskola ellátásához szükséges és a jelen utasítás fenebbi §§-aiban felsorolt intézkedéseket; ugyanakkor gondoskodják a felekezet által a községi iskolához haszonélvezetre, vagy tulajdonul adandó vagyion átvételéről.”

1886-ban a nagy tanulólétszám miatt 3 tanerős lett a kevermesi (most már községi) iskola: bővült egy leányosztállyal. Az első tanítónő Richter Gizella volt. Az új, de igen szegényes építésű iskolaépület a mai Lenin utcában, a központi iskola helyén volt.

Az uradalmi pusztán (a község központjától észak-nyugatra, a mai nagykararási út mellett) 1888-ban tágas és elég szép iskolát építtetett az uraság, mely-

ben az első tanító Lója Ferenc volt. Ez már eleve 6 osztályú elemi iskolának épült.

45 évi szolgálat után 1894-ben vonult nyugalomba Székessy György kántortanító. Munkája elismerésül koronás ezüst érdemkereszttel tüntették ki. Róla írta Lója Ferenc, hogy „Székessy György úr még a reggelijét is többször az iskolában költötte volt el, csak hogy tanítványai között lehessen és a lépre kerülteket a tudományok tekervényes csarnokába bevezethesse”.⁶ Székessy György utóda az évek óta helyettesként működő Vitos Ignác lett, aki 42 évi példás és lelkiismeretes kevermesi kántortanítói működés után 1933-ban vonult nyugalomba.

1894 abból a szempontból is említésre méltó, hogy ez évben létesítették Kevermesen az első óvodát, mely már eleve községi óvodaaként kezdte működését. Az első óvónő Lázár Aranka volt.

1896-ban volt a magyarok Kárpát-medencébe jövetelének 1000 éves évfordulója, mely alkalommal országos és helyi ünnepek voltak. A kevermesi iskola gyermekek számára rendezett ünnepély május 9-én volt, mely a községi ünnepélyhez hasonlóan szentmisével kezdődött. Hogy a gyermekeknek a millenniumi esztendő még emlékezetesebb legyen, május 31-én közadakozásból majálist rendeztek számukra.

Már volt szó arról, hogy az 1894–95-ös tanévről évkönyvet adott ki a kevermesi iskola, melyben bevezetesként a község és a kevermesi iskolák rövid története, majd a tanulók névsora olvasható, amit statisztika követ. Befejezéseként a következő tanévre vonatkozó tudnivalókat ismerteti Lója Ferenc tanító. Érdemes ebből a legfontosabbakat ismernünk. (Lásd a IV. sz. mellékletet!).

Az iskolákban a zavartalan tanítást szabályrendelet védte. Érdemes a Csanád vármegyei szabályrendelet iskolavonatkozási részét is megismernünk. (Lásd az V. sz. mellékletet!).

Az iskolák államosítása

A lényegesen megszaporodott tankötelesek száma arra indította a kevermesi képviselőtestületet és a kir. tanfelügyelőséget, hogy még két tanterem felállítását szorgalmazzák a felsőbb hatóságoknál. A felsőbb hatóságok nem maradtak tétlenül: határoztak.

Az 1895. március 4-i képviselőtestületi ülésen a községi jegyző felolvasta a közigazgatási bizottság 1328/1894. sz. határozatát, melyben a bizottság utasította a községet, hogy az 1895-ös év folyamán két községi iskolát állítson fel. Mivel ez és a már meglévő községi iskolák fenntartása igen nagy adót kívánt volna az amúgy is szegény lakosságtól, a képviselőtestület a község súlyos anyagi helyzetére való tekintettel az iskolák felállítását nem tudta vállalni, ellenben „a községi iskolák államosítását mindenben helyesli és elvárja a válasz-

tott és kiküldött iskolaszéktől is, hogy a község már-már tarthatatlan anyagi helyzetét lelkiismeretesen mérlegelve minden lehető el fog követni arra nézve, hogy a községi iskolák államosítása megtörténjék”.

1895. április 1-én a képviselőtestület egyhangú szavazattal elfogadta az iskolák és a községi óvoda államosításának javaslatát. De nem így az egyházközség: az ellenezte.

1896. május 21-én a Csanád megyei kir. tanfelügyelőség (653/1896. sz. alatt) „Az ottani községi jellegű elemi népiskolák és az óvoda államosítására vonatkozólag, a vallás és közokt. m. kir. minisztériumnak m. hó 3-án 10.380 sz. alatt ezen kir. tanfelügyelőséghez intézett rendelete alapján a következő kérdésekre tüzetes, a valóságnak minden tekintetben megfelelő választ magában foglaló és 3 nap alatt teendő jelentésre hívom fel a község érdemes előljáróságát.” A kérdések a következőkre terjedtek ki:

1. A 6–12 éves tankötelesek száma (részletezve).
2. A tanítók és a hozzájuk tartozó tantermek felsorolása.
3. A tanítók javadalmazása.
4. Óvodával kapcsolatos részletes felvilágosítás.
5. Mit ajánl fel a község a leendő átvétel esetén az iskolaépületek átalakításához, az új épületek építéséhez?
6. Az államosítás bekövetkezése után hajlandó-e a község egyben vagy részletekben az államkincstár javára 3454.- frt-ot járulékként fizetni?

Kevermesről a választ 1896. május 26-án elküldték, melyből néhány adatot érdemes megjegyeznünk:

1. Ebben az időben Kevermes lakossága kb. 3500 fő. Az 1895–96-os tanévben Kevermes belterületén volt 176 óvodaköteles és 591 iskolaköteles gyermek, Vizes pusztán 95, a kevermesi uradalmi pusztán pedig 93 iskolaköteles gyermek.
2. Kevermes belterületén 2 iskolaépület 3 tantermében három tanító: Rittner Jakab, Lója Ferencné és Vitos Ignác, a kevermesi pusztán Lója Ferenc (1 tanteremben), Vizes pusztán pedig Balázs Mihály (1 tanteremben) tanított. A belterületi iskolák két tanterme 110–110 m²-es, a harmadik pedig 60 m²-es volt.
3. A tanítók javadalmazásáról...
Rittner Jakab községi tanító javadalmai:
  - 600 frt készpénz,
  - 2 kat. hold szántóföld,
  - 2 öl kemény tüzelőfa (á 15 frt),
  - 2 db szarvasmarhára közlegeltetési jog,
  - 4 db sertésre szabad legeltetési jog,
  - 3 öl fűtő-szalma (á 8 frt),

- tanítói lak évi belső meszeltetése,
  - lakás (3 szoba, konyha, éléstár, istálló és melléképületek), így az évi javadalom mindösszesen 825 frt értékben.
- Lója Ferencné községi tanítónő javadalmai:*
- 350 frt készpénz,
  - háromévenként 50–50 frt-jával fizetésemelés,
  - 8 köbméter tűzifa,
  - fűtőszalma,
  - tanítói lak évi belső meszeltetése,
  - lakás (2 szoba, konyha, cselédszoba, éléstár, 1600 □-öl kert), így az évi javadalom mindösszesen 616 frt értékben.
- Vitos Ignác községi kántortanító javadalmazása:*
- 500 frt készpénz (ebből 100 frt kántori fizetés),
- ölfá-váltság-áttalány,
  - szalma-váltság,
  - tanítói lak évi belső meszeltetése,
  - lakás (3 szoba, konyha, éléstár, istálló és melléképületek, 600 □-öl kert), így az évi javadalom mindösszesen 680 frt értékben.
- Balázs Mihály Vizes pusztai tanító javadalmazása:*
- 200 frt készpénz,
  - minden iskolás gyermek után évi 2 frt,
  - II. osztályú búza 13 hl (á 5 frt),
  - 4 hl árpa (á 3 frt 25 kr),
  - 37 kg só (á 10 kr),
  - 8 q őszi szalma (á 10 kr),
  - 8 q tavaszi szalma (á 2 kr),
  - tüzelőanyag-egyenérték,
  - 1600 □-öl tengeri-föld,
  - egy tehéntartás,
  - három öreg sertéstartás,
  - három süldőtartás,
  - lakás (2 szoba, konyha, éléskamra, istálló, sertésólak, 600 □-öl kert), így az évi javadalom mindösszesen 540 frt 30 krajcár.
4. *Lázár Aranka községi óvónő javadalmazása:*
- 300 frt készpénz,
  - tűzifaáttalány,
  - lakás,
- mindösszesen évi 404 frt értékben.
5. A meglévő épületek átalakításához, ill. új iskolaépület építéséhez a község ingyen telket, az építőanyag fuvaroztatását, ingyen kézinapszámot, ingyen homokot stb. ajánlott fel. Ha szükséges, előállítási áron biztosítja a téglát is.
6. A község a 3454 frt járulékot is biztosítja.

A tanfelügyelőnek címzett előjárósági jelentést a következőkkel fejezték be: „Épen azért mivel eme kérelmünk anyagi helyzetünk által sokszorosan indokolva van és mivel a község még most is kész a lehető legmesszebb menő áldozatokat meghozni csak hogy az államosítás elérhessék – ugyanezért teljes tisztelettel kérjük méltóztassék ismert nagybecsű pártfogásában részesíteni és kérelmünk teljesítése ügyében illetékes helyen minden lehetőt elkövetni.”

1897. február 28-án a képviselőtestület ismét foglalkozott az iskolák államosításával. Az ülésen jelen volt Klement Ferenc kir. tanfelügyelő is és jelen volt az iskolaszék is. Újból megvitatták az államosítás ügyét, majd szavazásra került a sor. Az államosítás mellett szavazott a képviselők mellett az iskolaszék is, kivétel N. Kotroczó István, aki vallási elvből kifolyólag szavazott az államosítás ellen.

Közben a község a vármegyei közigazgatási bizottságot is kérte, hogy tekintsen el az 1328/1849. sz. határozatától, és járjon el a vallás- és közoktatásügyi minisztériumnál a kevermesi népoktatás államosítása ügyében. A hosszú huzavonának 1899-ben lett meg az eredménye. Az 1899. március 14-i képviselőtestületi ülésen a községi jegyző bemutatta a vallás- és közoktatásügyi miniszter 1898. december 22-én kelt 8274. sz. leiratát, melyben közölte a kevermesi községi iskolák államosításának végleges feltételeit. A képviselőtestület a feltételeket elvben elfogadta, az érdemleges tárgyalás időpontjául pedig 1899. április 14-ét tűzte ki.

1899. április 14-én rendkívüli közgyűlésre ült össze Kevermes nagyközség képviselőtestülete, hogy döntsön az államosítás feltételeiről. A közgyűlésen jelen volt Kubinyi Mihály királyi tanfelügyelő is. Kiss Vilmos községi jegyző bevezetőjében újból részletesen ismertette az államosítás rendkívüli nagy előnyeit és kérte a képviselőtestületet, hogy „a hosszas tárgyalásokat immár végleges határozattal fejezze be, hogy az ügy megvalósulhasson”. Kubinyi Mihály kir. tanfelügyelő pedig kijelentette, hogy „... a nagyméltóságú magyar királyi vallás- és közoktatásügyi miniszter úrnak rendelete alapján személyesen megjelent a községben, hogy ezen nagyfontosságú ügyben tárgyaljon és készséggel megadja ez ügyben a szükséges tájékoztatást.” Ezután vita következett, melynek során Oehring Albert plébános bejelentette, hogy a templom melletti iskola a hozzátartozó telekkel együtt a „kevermesi római katolikus egyház iskolája” név alatt van telekkönyvezve, s úgy – nézete szerint – „ezen ingatlanak átadása felől a képviselőtestület határozni nem hivatott és nem jogosult”. Ez azonban az ügy folyamatát nem állíthatta meg, mert az államosítási feltételek elfogadása mellett 33-an szavaztak és „nem”-mel senki sem szavazott. Oehring Albert plébános nem szavazott. Így – a szavazás értelmében – az államosítás állami feltételeit elfogadták.

Az államosítás ügye tehát négy évig húzódott, míg végre 1899-ben a megoldásra is sor került (volna). A tulajdonjog problémáját azonban előzőleg meg kellett oldani. (Mint már említettem, az iskolatelek a rajta lévő épületekkel te-

lekkönyvileg még mindig egyházi tulajdon volt.) Az ügyben a községi képviselőtestület kérvényt nyújtott be a Csanád megyei püspöki hivatalnak. Ezt követően főpásztori határozatra hitközségi gyűlést kellett összehívni s dönteni: átadják-e a vagyont a községnek és mily föltételekkel? A hitközségi gyűlést 1899. november 20-án tartották meg, ahol három szavazat és a plébános tiltakozása ellenére kimondták az átadást, de olyan kikötésekkel, hogy

- az átengedett vagyont mindenkor csakis iskolai célra használható,
- a tanítók mindenkor csakis római katolikus vallásúak és kántori képesítésűek lehetnek,
- a kántort a tanítók közül a képviselőtestület római katolikus tagjai választják,
- a kántort fegyelmileg az egyházmegyei hatóság elmozdíthatja,
- szükség esetén a kántort a tanítók közül egy helyettesíti,
- iskolai gondnokok csakis katolikusok lehetnek és
- a gondnokságnak a helyi plébános mindenkor tagja legyen stb.

Ugyanezen a napon (hitközségi gyűlés után) községi képviselőtestületi gyűlést is tartottak ez ügyben, ami sürgős és szükséges volt, mert közben megérkezett az államosítási eljárás jóváhagyása.

1900. március 6-án Kevermes nagyközség képviselőtestülete rendkívüli ülést tartott, mely alkalommal kijelölték az építendő új állami iskola telkét.

Az új állami iskolát (a mai Lenin utcai központi iskolaépületet) 1901–1902-ben az 1900. október 11-én kelt vallás- és közoktatásügyi miniszter 52049. sz. rendelettel jóváhagyott terv szerint építették fel.⁸ Az iskola építési költségei 47 000 koronát tettek ki. (Ugyanez időben szóba került a templom melletti öreg és rozoga iskolaépület felújítása is, de erre csak később került sor.)

Bár az újonnan épült állami iskolát csak később, október 12-én – a Magyarok Nagyasszonya ünnepén – szentelték fel, benne az iskolai élet 1902. szeptember 1-én már megkezdődött: 6 tanteremben 6 tanítóval. Az első állami tanítók a következők voltak: Moncsek István igazgató-tanító, Vitos Ignác kántortanító, Rittner Jakab, Lója Ferenc tanítók, Moncsekné Herbek Adél, Lójáné Richter Gizella tanítónők. A megüresedett kevermesi pusztai iskolába Lója Ferenc helyett Székely Károlyt választották meg tanítónak. Az 1902–1903-as tanévben az új állami elemi iskolába 464 mindennapi tanköteles tanuló, az ismétlőiskolába pedig 196 tanuló járt. Ezek 3 csoportba voltak beosztva. Így összesen 660 tanuló nyert rendszeres oktatást a község belterületén, akikkel összesen 6 tanító foglalkozott. (A be nem írt és fel nem vett tanulók száma 39.) Különben 1903-ban az írni és olvasni tudók száma Kevermesen „csak” 1942 volt.

Ebben az időben volt az iskolának egy 130 kötetes ifjúsági könyvtára is, mely a tanulók rendelkezésére állt. Ez kezdetnek jó volt. Csak összehasonlításként említem meg, hogy 1962. december 31-én 639 kötet, 1975. december 31-én pedig 1223 kötet volt az iskola ifjúsági könyvállománya. 1985 végén a nevelői és

ifjúsági könyvtár együttes könyvvállománya 3135 kötet volt, ami más hasonló nagyságú iskolák könyvtáraihoz viszonyítva kevés.

Az iskolások nagy száma és pontos templomba járása miatt szükségessé vált, hogy a templomban két szentmisét tartsanak. Az „indokolt” felterjesztésre a püspöki hatóság 3870/1902. sz. alatt a két mise megtartására megadta a felhatalmazást. Ettől kezdve négy évtizeden át minden ünnepnap és vasárnap diák-mise is volt Kevermesen.

A kevermesi községi jellegű iskolák államosításának utolsó mozzanata 1902. július 3-án volt: elkészítették és aláírták, majd 5-én és 7-én jóváhagyták az „átadási okirat”-ot. A vallás- és közoktatásügyi miniszter 1902. augusztus 22-én véglegesítette a jóváhagyást.

Ha mindent egybevetünk, akkor a kevermesi iskolák államosításának ügye hét évig húzódott. És az akkori kevermesieknek ezt a harcot meg kellett vívni... Minden nehézsége ellenére mennyivel könnyebb volt ez 1948-ban, amikor tulajdonképpen egy rendeletet kellett végrehajtani... és azt is más politikai légkörben.

Még egy megjegyzés: ezt az iskolaépületet 1929-től mind a mai napig „központi iskola”, a templom melletti régi iskolaépületet pedig „templom melletti iskola” néven emlegetik a kevermesiek.

Az iskolák államosítása után a felszabadulásig

Már említettem, hogy az új állami iskolaépület építésével egyidőben szó volt a régi – templom melletti – iskolaépület felújításáról is. Különböző, de főként gazdasági okok miatt ez akkor elmaradt. Az épület tarthatatlan állapota következtében a felújítás 1903-ban ismét napirendre került. A felújításra két műszaki leírást is készítettek, a kivitelezés azonban nem történt meg, sőt az ügyet félretették.

Ha az előbb említett ügyet egyelőre félre is tették, nem így Rittner Jakab tanító ügyét.

Az 1900-as évek elején a Viharsarokban a nép változatlanul elégedetlen. A kisebb-nagyobb megmozdulások a felduzzasztott csendőrlétszám ellenére is gyakoriak. 1903-ban „a kevermesi uradalom vizesi pusztáján a szerződött kurticsi aratómunkások az aratási munka teljesítését – valószínűleg felbujtás folytán – váratlanul megtagadták s hitelesített szerződésük ellenére indokolatlan követelésekkel léptek fel.”

Kevermesen sem volt teljes a látszólagos nyugalom. Valami „izzott a levegőben”. A nép ugyan nem tört ki, de lépten-nyomon kimutatta elégedetlenségét. Egyik kérvényt a másik után küldték a m. kir. földművelésügyi minisztériumba, kérve súlyos helyzetük orvoslását. Az „állandó zaklatás” feltűnő volt a mi-

niszter úrnak s utánanézetett a dolognak. Hogy mi lett a kivizsgálás eredménye és hogy 1904-ben miért kellett azonnali hatállyal elmenni Kevermesről Rittner Jakab tanítónak, azt a következőkben három „Bizalmas, saját kezéhez!” jelzésű levél pontosan megvilágítja:°

„Magy. Kir. Földművelésügyi miniszter
ad 61561 sz./VI. 1.

Bizalmas, saját kezéhez!

Méltóságos Főispán Úr!

Kevermes község lakosai helyzetük javítása céljából kérvényt nyújtottak be hozzám, melyben intézkedést kérnek az iránt, hogy a herceg Ipsilanti örökösök tulajdonát képező kevermesi uradalomtól örök váltság mellett földet kapjanak, vagy pedig, hogy agrárkölcsön kieszközlése folytán földeket vásárolhassanak, végül pedig ha mindez nem volna létesíthető, hogy az uradalomtól haszonbérbe földet kapjanak.

Miután kiküldöttem Lekky István miniszteri titkár a helyszínen kiszállott s azt tapasztalta, hogy a kért intézkedések meg nem valósíthatók, folyamodókat kérésükkel elutasítottam.

Egyszersmint azonban kiküldöttem azt is jelezte, hogy értesülése szerint a nép elégedetlenségének s a socialismus tanai elterjedésének egyik okozója Rittner Jakab állami elemi iskolai tanító.

Kérem Méltóságodat, hogy nevezett tanító magatartását s társadalmi működését figyelemmel kísértetni s szükség esetében áthelyezése iránt előterjesztést tenni szíveskedjék.

Bpest, 1904. június 26-án

A miniszter megbízásából
(olvashatatlan aláírás)
miniszteri tanácsos”

A főispán nem volt rest és sürgősen válaszolt:

„41/1904. sz.

Nagyméltóságú m. kir. Földművelésügyi Miniszter
Budapest

Hivatkozva méltóságodnak f. évi ad. 61561/VI. 1. sz. a. kelt becses felhívására jelentem, hogy Rittner Jakab kevermesi állami elemi néptanító áthelyezése iránt a felterjesztésemet a m. kir. vallás- és közoktatásügyi Miniszter úrhoz f. évi június 4-én 32. elnöki sz. a. már megtettem és tisztelettel felkérem Nagyméltóságodat, hogy nevezett néptanító mielőbb áthelyezése iránt közrehatni méltóztassék.

Makó, 1904. július 2.

(olvashatatlan aláírás)

Bizalmas, saját kezéhez!”

A „főispán úr” ilyen előrelátó ember volt? Nem, hanem a kevermesi reakció már előzőleg akcióba lépett. A bizonyíték:

„Csanád m. főisp. eln. 1904–32.

32/1904. als.

Nagyméltóságú Vallás- és Közoktatásügyi Miniszter Úr!

Kevermes község jegyzője, az ottani róm. kath. lelkész és a kevermesi uradalom tisztartója előttem megjelenvén azon szóbeli panaszt adták elő, hogy Rittner Jakab a kevermesi állami elemi népiskola egyik tanítója a legszegényebb községi lakosok, tehát a munkásnép között feltűnést nem keltő alattomos módon veszélyes irányú sociális elveket terjeszt, izgat az egyház és az ottani uradalom ellen.

Nevezett tanító titokban működik úgy, hogy reá bizonyítani alig lehet valamit. Ravasz irányú tevékenysége abban nyilvánul meg, hogy az általa félrevezetett munkásosztály minden alapos ok nélkül az egyház, az uradalom és hatóság iránt bizalmatlan és nem ritkán olyan követelésekkel áll elő, melyek a törvénnyel össze nem egyeztethetők, csökönyös magaviseletük pedig a különösen is nehéz viszonyok között levő munkásosztályra károsítólag hat.

Tekintettel azon körülményekre, hogy Kevermes község munkásainak kiválóan érdekében áll az uradalommal – ahonnan kenyereket keresik – jó egyetértésben lenni, tekintve hogy panaszlott tanítónak állásánál fogva módjában áll a népet akként izgatni, hogy az a hatóság által nem ellenőrizhető.

Figyelembe véve, hogy Kevermes község társadalmi nyugalma és a szegény lakosság érdeke egyaránt kívánatossá teszik, hogy panaszlott, ki különben képzettsége és tehetsége néptanító, ki szakmájában kifogástalanul működik, onnan egy távolabbi vidékre áthelyeztessék.

A Kir. tanfelügyelő meghallgatása mellett azon kérelmet vagyok bátor Nagyméltóságod elé terjeszteni, hogy Rittner Jakab kevermesi állami néptanító a fegyelmi vizsgálat mellőzésével szolgálati érdekből egy távolabbi vidékre, amennyiben ez rövid idő alatt eszközölhető nem volna, a makói állami népiskolához áthelyeztessék.

Makó, 1904. június 3.

(olvashatatlan aláírás)

Bizalmas, saját kezéhez!”

E három levél tartalmához nem kell kommentár. Az ügy Rittner Jakab népszerű tanító áthelyezésével ért véget, akire tanítványai sokáig szívesen emlékeztek vissza. Róla csak azt a „rosszat” tudták mondani, hogy szerette az egyszerű embereket, szívesen beszélgetett velük gondjaikról, bajaikról, megírta kérelmeiket stb. és hogy igen jó tanító volt. A lakossággal persze sohasem tudták, hogy Rittner Jakab miért és hogyan került el Kevermesről, sőt maga Rittner Jakab sem tudta, hogy cselszövés áldozata. Kevermesről Désre helyezték s ott is halt meg. Válgék becsületére az ármánykodóknak, hogy Rittner Jakab érdemeit elismerték, képzettsége és tehetsége, szakmájában kifogástalanul működő tanítónak tartották. Rittner Jakab Désen bizonyított, mert nyugdíjazásig tanfelügyelő volt. Nyolc gyermeke közül nem egy lett pedagógus. Rittner Jakab a

dési temetőben pihen. Még egy adalék: Oehring Albert plébánossal és a mindenkori uradalmi tiszttartóval és társaikkal (barátaikkal) Rittner Jakab gyakran volt ellentétben. A választási harcokban (különösen jegyzőválasztáskor) ez egészen éles volt. Ilyen szempontból leginkább Székessy György kántortanítóval értették meg egymást.

Vannak az életben furcsa, ellentmondásos, vagy olyannak tűnő dolgok is, melyek a társadalomban gyakran érdekharcok következménye, melyek rövid időn belül is tudnak meglepetést okozni. Nos, hasonló a helyzet a Rittner Jakab ügygel is. 1904-ben Lekky István miniszteri titkár azt jelentette, hogy a hercegi uradalom semmilyen módon sem tud földet juttatni az igénylőknek. Ezért a miniszter a folyamodókat elutasította. És mi történt 1906-ban? A hercegi uradalmat parcellázták (eladták) s az egész parcellázási (eladási) ügy lebonyolítója Lekky István miniszteri titkár volt.

A templom melletti régi iskolaépület a tető javításának elhanyagolása miatt annyira megrongálódott, hogy 1906 nyarán hatóságilag bezárták. A következmény tanteremhiány s így zavar a tanításban. A bajon segíteni kellett. Így került sor 1907-ben a rossz állapotú iskolaépület teljes felújítására és átalakítására. Közben a két igen tágas tanteremből ($110\text{ m}^2 + 110\text{ m}^2 = 220\text{ m}^2$) három tantermet alakítottak ki. Az átalakítás és felújítás kb. 14000.- Koronába került, mely költséghez a vallás- és közoktatásügyi minisztérium (vkm.) 2000.- Koronával járult hozzá. Ezzel Kevermesen megnyílt a 7. tanterem, melyben a tanító Dávid Ilona lett.

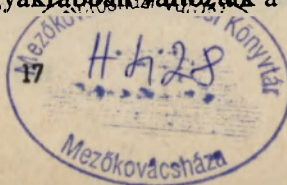
1908-ban a központi iskolában megnyitották a 8. tantermet is, melyben Karsay Margit lett a tanító. Közben elhelyezték Kevermesről Blozán Kálmánt és helyette Dombrády Piroska jött, aki helyett 1910 őszén (cserével) özv. Eisdirferné szül. Szőnyi Ilona került a községbe. Ő református vallású volt. Ezért az egyház azonnal tiltakozott: „Szőnyi Ilona ref. vallású lévén, így megsértetett az államosításkor kikötött azon feltétel, hogy csakis kat. vallású tanítók nevezhetők ki.”

Az első világháború kitörése után sok helyen kiegészítő katonakórházzá alakították az iskolákat. Így történt ez Kevermesen is. Erre a célra a templom melletti iskolaépületet jelölték ki s alakították át mintegy 30–40 ágyas kórházzá. Az ágyakat, a bútort és az élelmet a község lakossága biztosította. A kórház 1917-ben szűnt meg. A háború az iskolai életre is kihatott, hiszen a tanítók közül többen harctéri szolgálatot teljesítettek.

A Tanácsköztársaság idején – kisebb szünetektől eltekintve – zavartalan volt a tanítás, sőt a hitoktatás is „végig zavartalanul folyt az iskolákban, amit kevés község mondhatott el magáról”.

Az 1920-as évek első felében ugyancsak zavartalan volt a tanítás az iskolákban, de az infláció gyakran okozott gondot a tárgyi feltételek biztosításában. Például tüzelőanyaghiány miatt gyakran volt tanítási szünet az iskolákban.

Közben az 1920-as években egyre gyakrabban válogatták a tanítók Keverme-

sen. Csak néhány esetet említek: az 1924–25-ös tanévben Mann Barna tornatanító hosszabb idejű tanfolyamra Budapestre ment; Domokos Lászlót botrányos, részegeskedő magatartása miatt sikerült Kevermesről elhelyeztetni; 1928-ban (cserével) elment a községből Krupánszkiné Karsay Margit tanítónő és helyette Seress Teréz jött, aki cigarettázó és modernül öltözködő lévén nem tetszett a kevermesieknek, viszont annál inkább tetszett Szedenics Ilona tanítónő, aki csendes, szerény és vallásos volt, aki „megfelelt az elvárásoknak”.

Hogyan tanítottak az 1920-as években a kevermesi iskolában? (Gondolom, hogy más iskolákban is ez volt a módszer.) A havi bemutató tanításokat és az azokat követő tantestületi óraelemzéseket tartalmazó jegyzőkönyvekből az derül ki, hogy az előadás (magyarázás), a magoltatás, a katekizáló módszer (kérdésre a tankönyvi szöveg citálása) stb. jellemző. Viszont tényként kell megemlítenünk, hogy a kevermesi iskola 150 évére a gyakorlati életre való nevelés is jellemző. Mit kellett tudni pl. a III. osztályos tanulóknak Kevermesről?

„Kevermes, csinos és rendezett nagyközség. Dombegyházától északkeletre fekszik. Keletkezett 1815-ben. E községet Tököli Sebő Arad-, Gömör-, Heves- és Nógrádvármegyéből ide származott lakosokkal telepítette. Határa igen termékeny. Lakóinak száma: 4477. Lakói magyarnyelvűek és róm. kath. vallásúak. Foglalkoznak földműveléssel, dohánytermeléssel és állattenyésztéssel. Van szép községháza, állami népiskolája, postahivatala, gyógyszertára, takarékpénztára. E községhez tartozik: Vizespuszta.”

(Lásd: Csanádvármegye Földrajza – Vezérfonal a III. oszt. földrajz tanításához, 1924.) Ez volt a szó szerinti felelet mit tudsz Kevermesről? kérdésre.

A lakosság s egyben a tankötelesek számának erőteljes növekedése miatt egyre inkább csak félnapos tanítással sikerült megoldani az osztálybeosztásokat, az órarendek elkészítését stb. Így került sor arra, hogy 1927-ben új iskola építését határozták el a kevermesiek. Az új iskolaépületet a régi község és az újtelep találkozásánál (a temető mellé) tervezték. A már 1927-ben megkezdett építkezést 1928 nyarán be is fejezték, de a 100 000.- P-be került új iskolaépület (4 tanterem, egy tanítói lakás) felszerelése és átadása érthetetlenül elmaradt. Év végéig semmi sem történt e téren, bármennyire is sürgette ezt a kir. tanfelügyelőség, a helybeli gondnokság, és bármennyire is kívánta az újtelepi lakosság, illetve az újtelepi gyerekek. Az volt a kifogás, hogy „nincs pénz” a berendezésre (csak 2500.- P-ről volt szó). A valóságban azonban kicsinyes, személyi sértődöttség játszott szerepet, ugyanis a vkm. nem annak a tanítónak (Kóbori Emilről van szó) utalta ki az új lakást, akinek a község vezetői akarták, hanem Mann Barna tanítónak. S mindezért az iskolaügy, a szülők és a gyermekek lakoltak.

1929. május 22-én a püspök Kevermesen bérmált, majd a bérmálás után az új iskola ünnepélyes felszentelésére indult. A feljegyzések szerint ragyogó nap-sütésben történt az új iskolaépület külső és belső felszentelése. A tantermeket Kóbori Emil iskolagondnok, református vallású állami tanító díszítette fel növendékeivel együtt. „Püspök úr Őméltósága itt is tartalmas beszédet mondott a

szentelés után az iskola, a tanítók feladatairól, a gyermeknevelésről. Perlaki Julianna VI. o. tanuló mondott itt formás, ügyes szavakban köszönetet a szentelést végző főpásztornak... A Hymnusz és a magyar Hiszekegy elénekzése után Őméltósága a papság kíséretében... négyesfogaton tért vissza a plébániára...”¹⁰

A 4 tantermes új iskolaépületben, melyet a kevermesiek kezdettől fogva „újtelepi iskolá”-nak neveznek, 1929. szeptember elején kezdődött meg a tanítás. Az iskola első tanítói: Mann Barna (ott is lakott), Seress Teréz, Lászlóné Andressz Anna, Agonásné Szlávik Margit.

Közben újabb tanítóváltozások voltak Kevermesen. Így pl. 1929 januárjában „örvendetes változás” volt, hogy a fiatal és kifogásolható életmódot folytató Stelzámer Rezső tanítót elhelyezték Kevermesről és helyébe Humay Nándor idősebb, kiegyensúlyozottabb tanító került. Ugyanez év márciusában váratlanul megvonták Szedenics Ilona h. tanítónő megbízatását, akinek idős édesanyja 9 élő gyermekkel igen szűkös anyagiak között élt a Dunántúlon. A csendes, szerény és vallásos h. tanítónő helyébe Ujházyne Abafy Erzsébet B-listás tanítónő került. 1930-ban a kikapós természetű Seress Terézt is elhelyezték Kevermesről, a betegeskedő Moncsek István igazgató és felesége pedig újabb félévi szabadságot kapott. Helyükbe három helyettes tanítónő került Kevermesre. 1930 szeptemberében Humay Nándor h. igazgató áthelyezéssel Magyarbánhegyesre ment, és az új h. igazgató Vitos Ignác kántortanító lett. 1931. május 1-től nyugalomba vonult Moncsek István állami iskolai igazgató és felesége Moncsekne Herbek Adél. A 29 évi kevermesi működés után nyugalomba vonuló igazgatót a vallás- és közoktatásügyi miniszter elismerő oklevéllel tüntette ki, de 1910-ben már megkapta a koronás arany érdemkeresztet is. Az új igazgató Molnár Ferenc lett (felesége is tanítónő volt), akik büntetésből kerültek Kevermesre. 1931-ben az elhelyezések, betegségek és a kevés idehelyezésnek az lett az eredménye, hogy a 12 tanítói állásból 5 hely üresen állott. A helyzet tragikus volt. Molnár Ferenc igazgató csalódást okozott a kevermesieknek. Végül 1933. augusztus végén más községbe helyezték őket. Az utód Kliment Jenő lett, akinek felesége szintén tanítónő volt. Ugyanez év szeptember elején Kóbori Emil tanítót megbízták az újtelepi iskola vezetésével s ezzel Kevermesen két iskolaigazgatóság lett két igazgatóval: Kliment Jenő igazgató hatáskörébe a központi és a templom melletti iskola, Kóbori Emil hatáskörébe pedig az újtelepi iskola tartozott. Az újtelepi iskolában a felszabadulásig csak I., II., III. és IV. osztályok voltak. Az V. osztályos tanulóknak már a központi iskolába kellett járniuk. Az iskolában egészen az általános iskola bevezetéséig egy jól összedolgozó 4 tagú stabil nevelőtestület tanított és nevelt igen eredményesen.

1932-ben a súlyos gazdasági helyzet, az 1890-es évekhez hasonlóan, iskolaügy tekintetében (is) újra komoly gondot okozott a községnek. 1932-ben a községi képviselőtestület 72. sz. alatt tárgyalta azt a tanfelügyelői leiratot, melynek értelmében Kevermesen tanonctanfolyamot kellett volna indítani. A képviselőtestület a tanfolyam szükségességét ugyan elismerte, de a súlyos gazdasági hely-

zet miatt felállítását nem vállalta. A határozat szerint „Ha a viszonyok javulnak, azonnal felállítatik.” Sajnos, a felszabadulás előtt a viszonyok maradtak.

Az iskolai gondnokság elnöke dr. Bodor József plébános volt, de 1933-ban változott a helyzet. Jegyzőkönyvi kivonat „a kevermesi állami el. iskola tantesztületének 1933. december hó 1-én megtartott rendes havi üléséről.

Jelen vannak: Kliment Jenő megbízott igazgató-tanító, Hoffmann Richárd, Ujházyne Abafy Erzsébet, Almássy Margit, Lászlóné Andresz Anna, Kóboriné Kiss Anna, Kóbori Emil, Klimentné Szűcs Irén, Agonásné Szlávik Margit, Babits Aranka, Hóhn Margit és Kölln Ödön tantesztületi tagok. Az ülésen megjelent Berkes László róm. kat. hitoktató.

...
Olvastatott a 752/1933. tf. számú rendelet, mely szerint a Főispán Úr Óméltósága az új gondnoksági elnöki állásra Barabás Lajos h. községi főjegyzőt nevezte ki. A kinevezéssel kapcsolatban Kliment Jenő megbízott igazgató-tanító a következőkben emlékezik vissza.

Amidőn Barabás Lajos községi főjegyző urat magas kinevezése alkalmából mély tisztelettel üdvözljük, nem mulaszthatjuk el kifejezni a távozó gondnoksági elnök, főtisztelendő dr. Bodor József plébános úrnak a mi őszinte ragaszkodásunkat. Búcsúkat enyhíti az a tudat, hogy a búcsú nem végleges, mert mint a gyermekek lelki gondozója, hitoktatója, apostoli hivatásában továbbra is itt marad az iskola falai között egyházának és az Istennek szolgálatában. Ezen magasztos munkálkodáshoz, melyben már egy negyedszázadot meghaladó időt töltött el, továbbra is erőt, egészséget kívánunk a jó Istentől. Egyidejűleg mély tisztelettel köszöntjük Barabás Lajos községi főjegyző gondnoksági elnök urat, ki mint a községi előljáróság vezetője hivatalával legközelebb áll az iskolához. Kívánjuk, hogy ezen kitüntető tisztséget a jó Isten segítségével sokáig viselhesse a haza és a köz javára.”

Ezt az eseményt a kevermesi iskola történetében az egyház visszaszorításának újabb lépéseként is tekinthetjük. Elvégre 1933-at írunk.

1935. április 1-i hatállyal Ujházyne Abafy Erzsébet tanítónőt Orosházára helyezték, novembertől pedig helyettesnek Kevermesre küldték Sipos Márta h. tanítónőt, akit Hoffmann Richárd helyettesítésével bíztak meg. (Hoffmann Richárd ugyanis kétszer 3–3 havi szabadságot vett ki.)

1937 tavaszán Hoffmann Richárd tanítóval kapcsolatban botrány robbant ki. Kiderült, hogy 8–10 éves leánygyermekkel (tanítványjaival) kezdett foglalkozni. Az ügyet csendőrség vizsgálta ki. Hoffmann Richárd szégyenében 1937. május 13-án az újkígyósi vasútállomáson vonat elé feküdt és meghalt. Az ügy szenzáció volt.

Hoffmann Richárd halálával a kevermesi központi iskolában megüresedett egy állás. Az állás betöltésére a vkm. rendelettel egy olyan tanítót helyezett át, aki ellen fegyelmi eljárás volt folyamatban, majd a fegyelmi eljárás során állásából felfüggesztették. Ezután egy másik tanítót helyeztek Kevermesre, de az

sem foglalta el az állást. A tanítóhiány tarthatatlansága miatt a kevermesi iskolagondnokság 1937. október 26-án levelet írt a főispánnak, segítséget kérve ez ügyben. Néhány mondat az indoklásból: „A be nem töltött állás miatt két népes V. osztályt, összesen 104 tanulóval össze kellett vonni, hogy a helyettesítés ideiglenesen megoldható legyen. Az így előállott és állandósult túlszűfoaltság egészségi szempontból káros, eltekintve attól, hogy úgy tanítási, mint a nevelési eredményt is veszélyezteti.”¹¹ Furcsa játéka ez az életnek, hiszen két évvel ez előtt Csala Ilona tanítónő 2 hónapig ingyen tanított a kevermesi iskolában, hogy állása legyen. Íme a bizonyíték:

„A kevermesi állami elemi iskolák gondnokságától.
10/1935. szám

Működési bizonyítvány

Alulírottak a kevermesi állami elemi népiskola gondnoksága nevében hivatalosan bizonyítjuk, hogy Csala Ilona okleveles tanítónő Csanád vármegye kir. Tanfelügyelőjének 77/1935. számú rendeletére, a kevermesi központi állami elemi népiskolánál 1935. évi január hó 7-től március 17-ig terjedő megbízással – a mai napig saját kérelmére mint díjtalan helyettes működött.

Ezen ideiglenes állásában kötelességének pontos teljesítése, a tanításban elért eredménye és a nevelésben való jártassága által a gondnokság legnagyobb megelégedését érdemelte ki.

Különösen szorgalmas és tevékeny munkásságot fejtett ki az iskolán kívüli népművelés, valamint a szívgárda-egyesület működésénél.

Kevermes, 1935. március 8-án

Klimen Jenő
mb. igazgató

Dr. Molnár László
gond. elnök”

Igen! Az 1930-as évek első felében ilyen sorsa volt a kezdő pedagógusnak, a kezdő értelmiséginek. Sőt, nemcsak a kezdőknek... Álláshoz jutni és azt megtartani nem volt könnyű.

Már eddig is tapasztalhattuk, de a mai napig is gyakori gondja a kevermesi iskolának (néhány évtől és az újtelepi iskola – mint önálló igazgatóság – egész lététől eltekintve) az állandó nevelőhiány, nevelői létszámzavar, a gyakori fegyelmi ügyek, az összeférhetlenség stb. Ilyenekről a következőkben is lesz szó, de csak a legsúlyosabbakat említem. Egy-egy tantestület életében az ilyen és hasonló zavaró körülmények igen károsak, mert mindennek a nevelő-oktató munka és ezen keresztül a gyermek, a gyermekek a vesztesei.

1937 tavaszán a központi iskolában nagymérvű felügyelői látogatás volt (Majzik Sándor körzeti iskolafelügyelő), mely alkalommal az iskolai munka igen alapos kielemezésére került sor. Néhány az adott feladatok közül:

– A tanító sablonos mondásai helyett az élet, a tények vizsgálódásából kell kiindulni.

- Jobban kihasználni a lehetőségeket a gondolkodásra nevelés érdekében.
  - Magolás helyett a tartalom megértésére tanítani.
  - Jobb munkafegyelmet és jobb tantervi fegyelmet.
  - Csökkenteni a tanulók hiányzásait.
  - Szorgalmazni a tantestület belső, békés összhangjának emelését, erősítését.
- 1938 januárjában mindkét iskolában nagylátogatás volt. Az ellenőr Baltassav Mátyás körzeti iskolai felügyelő. Észrevételeiből, ill. az adott feladatokból néhány:

- Mindkét iskola belső rendje mintaszerű.
  - Az új ttu. életbelépése óta a tanítási módszer kérdésében és egyéb elvi jelentőségű kérdésekben is zavaros elgondolások vannak.
  - Több szeretettel közeledni a gyermekek felé.
  - Szemléltetésnél az élményesítésre, az élménynyújtásra kell törekedni.
  - Öntevékenységre készíteni a tanulókat.
  - Bajbajutás esetén a tanulók segítséggel és részvétellel legyenek egymás iránt.
- Érdemes elgondolkodni a két felügyelő tanácsain, javaslatain. Ezek egy része ma is időszerű, ma is gyakori felügyelői tanács.

1938. szeptember 1-ével Salamon Károly tanító is távozik Kevermesről. Szigorú, de jó tanító volt. Helyette Pál Ilona tanítónő jött, aki nem szetette a parasztyerekeket.

Ha már a pedagógusok magatartásáról és nevelő-oktató munkájukról van szó, néhány évet előreugorva ismét hozakodjak elő egy nem éppen példamutató tanítóval. Ha volt Kevermesen egy Rittner Jakab és sok-sok becsületesen, jól és eredményesen dolgozó tanító, volt egy Hoffmann Richárd és volt egy Halmos Mihály is. De beszéljenek az idézetek.

A központi iskola igazgatója 24/1940. sz. alatt a következő átíratot kapta a kevermesi áll. el. iskolák gondnokságától: „Tudomásomra jutott, hogy Halmos Mihály h. tanító f. hó 11 vagy 12-én Szász János kevermesi lakosnál tartott lakodalmi vacsorán a község segédjegyzőjével összeverekedett, a segédjegyzőt megbicskázta s ezen tette után őt a felháborodott násznép a lakásból kidobta, végül, hogy ellene súlyos testi sértés miatt bünvádi eljárás indult. Felkérem Címedet, hogy Halmos Mihály h. tanítónak a tanítói állással össze nem egyeztethető – a tanító megbecsülését súlyosan sértő – botrányos magatartásáról a kir. tanfelügyelőségnek jelentést tenni, jelentésének egy példányát tudomásul vétel végett a gondnoksághoz is elküldeni szíveskedjék.

Kevermes, 1940. december hó 18.”

Csanád–Arad–Torontál K.E.E., Vármegyék kir. tanfelügyelője 1941. február 26-án 255-4/1941. sz. alatt „a legszigorúbb megintés”-ben részesítette Halmos Mihályt. Idézet az indoklásból: „A bírósági ítéletből megdöbbenve szereztem tudomást ezen cselekedetéről. Egy tanító, akinek kötelessége, hogy kifogástalan magatartásával a község lakói előtt példát mutasson, őket vezesse, kést ránt s aljas emberi ösztönöknek engedve késsel sérti meg embertását.” Igen, ilyen

hírnév is előfordul, sokat ártva az iskolaügynek, a pedagógus tekintélyének.

Ezek után foglalkozzunk egy keveset az évtized nagy gondjával, s annak iskolai vonatkozásaival. 1931 tavaszán – amikor a gazdasági válság már dühöngött – az egyházközség azt a szokást vezette be Kevermesen, hogy Áldozócsütörtökön az elsőáldozókat megvendégelik. A szeretet-reggeli tejeskávéból és omlós kalácsból állt. E szokás azóta is él. Azokban az években, amikor a gazdasági válság miatt sok volt a nagyon szegény gyermek és nem volt mit enni, majd a második világháború utolsó éveiben, amikor szintén szűkös volt az élelem, ez a gesztus jólesett a gyermekeknek.

Ugyancsak ebben az évben (1931-ben) az aggasztóan növekvő nyomor enyhítésére a kevermesi r. k. plébánia jótékonyági akciót szervezett, melynek következtében a téli hónapokban 28 szegény iskolásgyermek ebédeltetését vállalták egyes tehetősebb családok és a határőrség. „Ugyanakkor az újtelephez közel eső iskolánál népkonyha létesül, ahol naponta 50 szegénygyermek kap ugyancsak a téli hónapokban ízletes, meleg ebédet. Nélkülöző iskolásgyermek ruhasegélyezésére az egyházközség 100.- P-t ad és 100 db hittankönyvet oszt szét. A kezdeményezés nyomán szélesebb mozgalom indul úgy, hogy 88 szegény tanuló részesül ruhasegélyben.”¹²

A népkonyha nem szűnt meg, hanem ínségkonyha címen több mint egy évtizeden át tovább működött. A vezetői feladatokat – mivel a konyha az újtelepi iskolában volt – Kóbor Emil igazgató látta el. A konyha működéséről a tanévzáró értekezleteken rendszeresen beszámolt. Néhány idézet a jegyzőkönyvekből sokat mond.

- 1938. június 15-én „Az igazgató vezette a f. iskolai évben felállított ideiglenes napközi otthonnal kapcsolatos ínségkonyhát, mely 1938. február 3-tól április hó 9-ig működött. Ezen idő alatt naponta átlag 120 tanuló bőséges és meleg ebédet kapott, míg a napközi otthon óvodás növendékei közül 28 növendék az ebéden kívül reggelit és uzsonnát is kapott. Kiosztottak összesen 6024 adag ebédet.”
- 1941. június 14-én: „Az iskolánál felállított ínségkonyhát az igazgató vezette, mely február 17-től május 6-ig működött. Ezen idő alatt a tanítási napokon átlag 75–80 központi és újtelepi iskolai tanuló részesült bőséges és igen ízletes étkezésben. Az étkezés ideje alatt 4278 ebédet osztottak ki. Az akció ideje alatt a tantestület felváltva gyakorolta a felügyeletet.” A következőkben más segélyekről is szó volt: „Karácsonyi segélyezés során a gondnoksági pénztár terhére 10 tanuló cipőt, 2 tanuló téli kabátot kapott.”
- 1942. június 23-án: „... ínségkonyha... 1942. március 1-től május 17-ig működött és naponta átlag 68–70 tanulónak... összesen 3838 ebédet osztott ki.

...

Az iskolai tejakció során naponta 40 tanuló kapott az iskolában tejet.”

A felszabadulás előtti évtizedben még más segélyezési akciók is voltak: pl. a ruha, cipő, cipőtalpalási, élelmezési, tej stb. akciók mellett megemlítendő az is-

kolás gyermekek szalonna-akciója is. A kevermesi iskolák 1939 februárjában 50 tanulót javasoltak a szalonna-akcióra, akik személyenként 3 dkg szalonnát kaptak. Most csak az a kérdés, hogy mennyi időre? Ha az akció során összesen, akkor ez alig valami.

1926–27-ben kísérletképpen beindult a nyolcosztályos elemi népiskola. Ennek fokozatos fejlesztése eredményeként alkották meg az 1940. évi XX. törvényt, mely az addig hatosztályos elemi népiskolát országos méretekben is nyolcosztályúvá kívánta átalakítani. Ettől kezdve az előző „elemi népiskola” hivatalos neve „népiskola” lett. A fokozatos fejlesztésbe a kevermesi iskolák is beleestek. A központi iskolában 1939. szeptember 2-án tartották a tanévnyitó értekezletet, ahol Kliment Jenő igazgató „...fölolvasás után ismerteti az 1263/1939. tf. sz. rendeletet az áll. el. iskoláknál VII. osztály beállítása tárgyában. Ezzel kapcsolatban bejelenti, hogy a VII. osztályba az 1939/40. tanévre 27 fiú és 8 leány tanuló iratkozott be.” Mivel én is az érintettek között voltam, emlékszem, hogy a tanév befejezése után még az ismétlő iskola I. osztályába iratkoztunk s majd a nyár folyamán kaptunk felszólítást, hogy iratkozzunk be a VII. osztályba. 1940 szeptemberében a VII. o. után a VIII. o. is beindult és ezzel az ismétlőiskola megszűnt Kevermesen.

A második világháború kitörése előtt gyakran volt mozgósítás Magyarországon, így Kevermesen is. Mivel Kevermes a trianoni békeszerződéssel határmenti község lett, e mozgósítások alkalmával gyakran szállásoltak ide katonákat, néhány napra az iskolákba is. Mi tanulók az ilyen kényszerszüneteknek nagyon örültünk. A második világháború kitörésével már komolyabbra fordult a helyzet és az 1939–40-es tanév így kezdődött: Tanévnyitó értekezlet a központi iskolában 1939. szeptember 2-án, ahol „...Kliment Jenő igazgató megállapította, hogy a központi áll. el. iskola mindkét iskolaépületét, az összes tantermetek és helyiségeket f. évi augusztus hó 25-én katonaság foglalta el, ... a helybeli 19. határvadász zászlóalj parancsnoka magasabb rendelkezésekre hivatkozva válaszában kijelentette, hogy az iskolát nem áll módjában kiüríteni. Úgyszintén a megszállás, ill. igénybevétel idejét sem tudta előreláthatólag megállapítani.” Ennek folytatása, amit az újtelepi iskola tanévzáró értekezletének jegyzőkönyve rögzített 1940. június 13-án: „A 19. honv. zlj. az iskola két tantermét és szertári helyiségét egész évben igénybevette..., ezért a tanítás csak két teremben félnapos váltakozó rendszerrel folyt.”

1940-ben megépítették Kevermesen a barakk-rendszerű laktanyát. Ezzel a 19. határvadász zászlóalj szálláshelye megoldódott s az iskolák felszabadultak. Csak nagyméretű mozgósítások alkalmával vették azokat ideiglenesen igénybe.

1941-ben tanítóváltozások voltak a kevermesi központi iskolában. Elkerült Kevermesről Halmos Mihály, Pál Ilona és Hammer Mária, helyettük viszont két házaspár jött: Komor Béla és Komor Béláné, Pákh Tibor és Pákh Tiborné.

1943. április 13–14-én Kelemen Mihály körzeti iskolafelügyelő látogatott a központi iskolába, mely alkalommal mindenkinél látogatott tanórát. A beszá-

moló ugyan vegyes képet mutat a tanítók munkájáról, de általában jót, pedig a tanítókat mozgósítások alkalmával gyakran behívták katonának s így hol tanítottak, hol nem. Kelemen Mihály hiányosságokat nem talált. Értékelésének befejező mondata: „Látogató kéri a testület tagjait, hogy a tanév hátralévő részét minél intenzívebben igyekezzenek kihasználni az esetleg mutatkozó hézagok, hiányok pótlására.” Ez ugyan általános, de a látogatott tanórákkal kapcsolatban mindenki kapott konkrét tanácsot is. 1943-ban (augusztus 1-én) a kevermesi központi népiskolában 11 tanító és 2 szegődményes iskolaszolga, az újtelepi népiskolában pedig 4 tanító és egy szegődményes iskolaszolga dolgozott. (A névsort és a központi iskola tanítóinak fizetését lásd a VI. sz. mellékletben!)

Az 1942-es, 1943-as és 1944-es évekre a háborús politikai és gazdasági helyzet, a háborús hangulat, bevonulások, fogság és halál, nélkülözések stb. nyomtára bélyegét. Mindez – természetesen – az iskolai életre is kihatott, melynek nyomai a jegyzőkönyvekben megtalálhatók.

Évzáró az újtelepi iskolában 1943. június 12-én: „Igazgató jelenti, hogy az iskola a „Hősök napja” alkalmából ünnepély keretében emlékezett meg a múlt és a most dúló világháború hőseiről.

...
Rendkívüli szünet f. isk. évben tüzelőanyag hiánya miatt 1942. december 3-tól 14-ig volt.”

Tanévnyitó értekezlet az újtelepi iskolában 1943. szeptember 9-én: „Az igazgató felhívja a figyelmet az otthonlátogatásokra, amire a mai viszonyok között nagy szükség van. Különös tapintattal állapítsák meg a szülők megélhetési és anyagi viszonyait is, hogy az esetleges segélyezések folyamán ezek felhasználhatók legyenek.”

Az 1943–44-es tanév befejezése már zavaros körülmények között történt meg. Ahogy az ország iskoláiban, Kevermesen is a húsvéti szünet után már nem volt tanítás, az adott állapotnak megfelelően osztottak bizonyítványt. 1944 nyarán a tanítók és tanárok általában katonák, a közép- és felsőiskolás diákok diáktáborokban voltak. A front rohamosan közeledett. 1944 szeptember elején a tanítás megkezdése Kevermesen is elmaradt. A község tele katonákkal, akik szeptember 13-án elindultak Arad és a Világosi hegyek felé. Ettől kezdve állandóan hordták a sebesülteket a templom melletti iskolában ideiglenesen berendezett hadikórházba. Néhány nap után a hadikórházat áthelyezték Kürtösre (Curtici). Ez idő alatt a gyerekek az Erdély felé, majd a visszavonuló katonákat bámulták.

A felszabadulás utáni évek az 1956-os ellenforradalomig

Kevermes 1944. szeptember 26-án szabadult fel.

A község felszabadulását követő hetekben nem indult be a tanítás. Kóbori Emil és Kliment Jenő igazgatók távolléte miatt (fogság, illetve elmenekülés) hiányoztak a „karmesterek”. Végül a tanítást mindkét iskolában Kóbori Emilné szervezte meg és indította be az itthon maradt néhány tanítóval, egy menekült tanítóval és két érettségizett beosztottal úgy, hogy december elején a község orosz katonai segítséggel tűzifát szerzett s így tudtak fűteni. Kliment Jenő igazgató hamarosan visszajött, az újtelepi iskolát viszont Kóbori Emilné vezette mindaddig, amíg férje a fogságból haza nem jött, illetve levették a tanítástól. Az iskolavezetést 1948. január 2-án vette át feleségétől.

Az 1945–46-os tanév sem volt zavartalan: tanítóhiány, a tárgyi feltételek hiánya stb. 1946 januárjában igen nagy hidegek voltak. A községben nagy volt a tüzelőhiány. Emiatt az iskolákban a tanítás csak összevont osztályokban volt lehetséges.

1946. február 1-én a magyar nemzetgyűlés elfogadta az 1946. I. törvénycikket, mely eltörölte a királyság intézményét és Magyarországot köztársasággá nyilvánította. Ennek természetes következménye a hivatali eskü letétele a köztársaságra. Ennek a köteleességnek 1946. március utolsó napjaiban a kevermesi tanítók is eleget tettek.

Az 1850/1946. M. E. sz. rendeletben előírt esküszöveg a következő: „Én ... esküszöm a mindentudó és mindenható Istenre, hogy a magyar köztársasághoz és annak alkotmányához hű leszek. Magyarország törvényeit, törvényes szokásait és a kormány rendeleteit megtartom; hivatali előjáróimnak engedelmességek, a hivatali titkot megőrzöm és hivatali kötelezéseimet pontosan, lelkiismeretesen, a nép érdekeinek szemelőtt tartásával teljesítem. Isten engem úgy segítse.”

A vallás- és közoktatásügyi miniszter 75 000/1946. sz. rendelete alapján mindenki számára kötelező lett a 8 osztályos iskola. Ezzel megszűnt a polgári iskola 4 osztálya és a 8 évfolyamú gimnázium I–IV. osztálya, természetesen átmeneti időszakkal.

A kevermesi központi állami népiskola tantestülete 1946. június 27-én tartotta tanévzáró értekezletét. Jelen voltak: Kliment Jenő igazgató, Kliment Jenőné, Komor Béláné, Hőhn Margit, Csala Ilona, Tóth Mária, Marton Pál, Komor Béla, Visy László, dr. Agonás Jánosné, valamint Farsang László r. k. plébános és Tóth István r. k. s. lelkész. Hadifogságban: Csurgai János, Páger Lajos és Keskeny Miklós. Az igazgató összefoglalójában már értékeli is az első év – az 1945 szeptemberében már így indult V. osztály – tapasztalatait: „Az általános iskola bevezetése nagy feladatok elé állította a tantestületet. Azonban aka-

dályokat nem ismert és a demokratikus iskolát szívvel és lélekkel szolgálta, mely látható volt a vizsga eredményén is.”

Ez alkalommal 17 rendeletet, útmutatót, felsőbb utasítást stb. ismertettek a tantestülettel. E rendeletdömping a későbbiekben még csak fokozódott s a rendes havi értekezleteknek is állandó témája volt. Csak néhány adat a rendeletdömpinggel kapcsolatban:

Az értekezlet időpontja	Az ismertetett rendeletek száma
1946. június 27-én	17
1947. november 22-én	40
1951. augusztus 29-én	16

Az 1950-es évek első felében a különböző statisztikai kimutatások és a különböző jelentések sokasága is öli a pedagógusok idegzetét. Értekezlet hetente 2–3 alkalommal, a társadalmi munkák sokaságáról nem is beszélve (a kutyaösszeírástól kezdve a beszolgáltatás teljesítését célzó agitáción keresztül a Békékölcson jegyeztetéséig más egyebek is). A rendes havi értekezletek mindenkori témája az előzőleg valamely tantestületi tag által tartott bemutató tanítás elemzése, megbeszélése; az elmúlt hónap eseményeinek és a soron következő feladatok megtárgyalása; a rendeletek, a „felsőbb hatóság” által küldött leiratok ismertetése stb. volt. Pl.: az 1953–54-es tanévben gyakori volt az olyan nap, amikor 7–9 ügyiratot is iktattak. Ebben az időben nem volt könnyű dolga a pedagógusoknak.

Visszatérve az 1940-es évek eseményeihez, a központi iskolában az 1946–47-es tanévet 262 beírt tanulóval kezdték, de az igazgató szerint „... ez a létszám kb. 40 tanulóval bővülni fog, kik még pótlólag iratkoznak be, illetve hivatalból lesznek beírva.” A tanulók beiskolázása ezekben az években még sok gondot okozott.

A tanév második felében, pontosabban 1947 márciusában mindkét iskolában megvitatták a bevezetésre kerülő általános iskolai tantervet, majd véleményüket elküldték az illetékeseknek. A vélemények általában elismerőek voltak.

A tanév központi iskolai záróértekezletének igazgatói beszámolójából tudjuk, hogy a „... tanítás egész éven át zavartalan volt, azonban január 8-tól február 16-ig a nagy hideg és a szénhiány miatt kényszerszünet volt.” (Ezek szerint az úgynevezett „szénszünet”-ek már megszokottá váltak és nem okoztak zavart?)

1946. augusztus 1-től a forint a törvényes fizetési eszköz. Mielőtt az eseményekkel tovább foglalkoznánk, érdemes lenne megismernünk a kevermesi tanítók 1946. október havi fizetését. (Lásd a VII. sz. mellékletet!)

1946 szeptember első felében máriavita papok jelentek meg Kevermesen (mint a Magyar Nemzeti Egyház papjai), akiknek tevékenysége 1947 januárjában botrányos hírűvé tette a községet: a vallási alapon összeugraszott hívek, illetve a máriavita vallás hívei élve akarták eltemetni a kevermesi r. k. plébánost. Ettől a plébánost (aki már a kiásott sír szélén volt) csak a rendőrök éré-

lyessége mentette meg. Nos ezek a papok alighogy Kevermesre kerültek, máris jelentkeztek a kevermesi iskoláknál hitoktatói feladatok ellátására. (167/a, illetve 167/b/1946. sz. átiratuk 1946. október 5-i keltezésű.) Az igazgatók az átíratot elküldték a tanfelügyelőségre, ahonnan 1946. november 7-i keltezéssel válasz érkezett. A válasz lényegét az idézet egyértelművé teszi: „Az 1895: XLIII. t. c. 26. §-a szerint a gyermekek valamely bevett vagy elismert vallást tartoznak követni 18 éves korig, s abban nevelendők. Fenti jogszabályt ez ideig a törvényhozás vagy kormányzat nem változtatta meg. Kormányrendelet szerint mindenki a saját vallásában nevelendő. Kérdezett gyermekek tehát kötelesek a latin szertartású hittanórát látogatni. Legcélszerűbb, ha a máriavita egyház a vallás- és közoktatásügyi minisztériumhoz fordul. Mindaddig, amíg a kormányzat a fentiekől eltérő rendelkezést nem ad ki, éppen a demokratikus rend fenntartása érdekében a jogszabályokat be kell tartanunk.” Ettől függetlenül volt máriavita hitoktatás Kevermesen.

Az 1948-as év a kevermesi iskolák életében eseménygazdag, talán az egyik leggazdagabb. A központi áll. általános iskolában június 12-én tartották a záróértekezletet. Jelen voltak: Kliment Jenő igazgató, Marton Pál, Kliment Jenőné, Komor Béláné, Hőhn Margit, Komor Béla, Csala Ilona, Tóth Mária, Visy László áll. tanítók és Borsos József r. k. plébános. Hiányzott dr. Agonás Jánosné (anyasági betegszabadságon) és Csurgai János, aki a hadifogságból már hazajött, de még gyengélkedett.

Az újtelepi áll. általános iskolában június 26-án tartották a záróértekezletet. Jelen voltak: Kóbori Emilné igazgató, Kóbori Emil, László Andrásné, Agonás Pálné, D. Kiss Istvánné tanítók és Rédei Etelka óvónő. Igazoltan távol Révay Magdolna tanítónő.

1948. június 16-án az országgyűlés elfogadta az 1948: XXXIII. törvénycikket az egyházi iskolák államosításáról, melynek értelmében 6505 egyházi iskola került állami tulajdonba, s 18 ezer tanárt és tanítót vett át az állam. Ez Kevermest különösebben nem érintette, mert a kevermesi iskolák a századforduló óta állami iskolák voltak. Ennek ellenére 1948. június 7-én az iskolák államosításával egyetértő értekezletet kellett tartani. (Jegyzőkönyvet lásd a VIII. sz. mellékletként!) Az értekezlet furcsasága, hogy két tanítónő (T. M. és R. M.) az államosítást nem fogadta el, ellene tiltakozásukat jelentették be. Közben Kevermesen állami iskolában tanítottak.

Az 1948–49-es tanév nyitó értekezlete 1948. augusztus 30-án volt. Jelen voltak a két iskola tanítói (már Csurgai János is), valamint Borsos József r. k. plébános. Igazoltan távol: Kliment Jenő, Kliment Jenőné és Rédei Etelka, igazolatlanul távol: Tóth Mária és Révay Magdolna. Kóbori Emil igazgató szeretettel üdvözölte a megjelenteket, majd a következőket mondta:

„Kedves Kartársak! Csanád m. Tanfelügyelőjének később ismertető rendelkezése folytán községünk két iskolája egyesített és a jövőben mint egy iskolaegység fog szerepelni. Az egyesített iskolák igazgatásával a tanfelügyelő-

ség engem bízott meg. E reám nézve megtisztelő és elismerő megbízás folytán a nevelőtestület tagjait első és az 1948–49. iskolai év alakuló értekezletén szeretettel köszöntöm. Kérem a kartársakat, hogy engem ebben a felelősségteljes és nemzetépítő munkában teljes odaadással támogassanak....

Meggyőződésem, hogy megközelítőleg is teljes értékű munkát csak a kartársak közös, egymást megbecsülő és egymást kölcsönösen támogató munkájával érhetjük el.” Stb.

1948. szeptember 11-én Kliment Jenő (volt) igazgatót és feleségét azonnali hatállyal Főtra helyezték, ahol ugyancsak igazgatói feladatokat látott el. Kliment Jenő 15 évi kevermesi működésére a társadalmi munka is jellemző volt. Pl. ő vezette a Kevermesi Ifjúsági Egyesület színjátszó csoportját, mely rendszeresen szórakoztatta a kevermesieket. Segítője e munkában Alekszi Lajos volt. Ugyanabban az időben Csurgai János és Salamon Károly tanítók dalárda megalakításával és vezetésével szereztek érdemeket.

1948. október 29-én rendes havi tantestületi értekezletet tartottak, ahol „...olvassa 3726/1948. tf. sz. felhívás az Úttörőcsapat megszervezése az ált. iskolában tárgyában. Tudomásul véve azzal, hogy az úttörőcsapat megszervezését Csurgai János vállalta. Megbízatására igazgató jelentést tett.”

Sokat mond nekünk és az akkori helyzetet jól tükrözi az 1948. november 27-én tartott rendes havi értekezlet is, melyen jelen volt a tantestület valamennyi tagja, valamint Borsos József r. k. plébános és Szeles Sándor r. k. segédlelkész is. Ezen az értekezleten – többek között – a következőkről volt szó:

- a) Rendeleték ismertetése az úttörőcsapatokkal, a diákönkormányzattal kapcsolatban stb.
- b) Az igazgató beszámolt a megyei igazgatói értekezleten hallottakról, így pl. arról, hogy
  - az államosítás révén csak formálisan lett a népé az iskola, de tartalmilag még nem;
  - a nevelőknek a tudományos felkészültség adja meg a tekintélyt a tanulóknak előtt;
  - fel kell világosítani a parasztságot annak felismeréséről, hogy a demokráciát a munkások és parasztszövetsége lendíti előre;
  - a demokratikus ifjúsági szervezeteket a legmesszebbmenő támogatásban kell részesíteni;
  - az úttörőknek a legmesszebbmenő támogatást kell nyújtani stb.
- c) Igazgató bejelentette, hogy „...az úttörőcsapat megalakult. Működését megkezdte. Megalakulását a csapat vezetője illetékes helyre beterjesztette.”
- d) Szó volt arról is, hogy ruha- és cipőhiány miatt egyetlen tanuló sem mulaszt.

Az 1948–49-es tanév évvégi értekezlete 1949. június 30-án volt. Az úttörőmozgalommal kapcsolatosan idézek az igazgatói beszámolóiból: „A tanév folyamán megalakult az iskolai úttörőcsapat is külön fiú és leány tagozattal.

Taglétszám 42 fiú és 30 leány. Őrsök száma 7. Két pajtáscsalád is alakult 36 fiúval és 40 leánnyal. A csapaton belül megindult a jótanulási verseny s ez kedvezően befolyásolta az iskola többi növendékeit is...”

1949. szeptember 1-én, az 1949–50-es tanév alakuló értekezletén jelen vannak: Kóbori Emil igazgató, dr. Agonás Jánosné, Agonás Pálné, Csala Ilona, Csurgai János, Dukay Barnabás (aki az előző tanévben került Kevermesre), Hóhn Margit, D. Kiss Istvánné, Kóbori Emilné, László Andrásné, Révay Magdolna és Visy László tanítók. Az igazgató bejelentette, hogy „A fiú-úttörőcsapatot Csurgai János, a leány-úttörőcsapatot Csala Ilona vezeti az 1949/50. isk. évben is. Kik a nekik nyújtott órakedvezményrel élve a pajtáscsalád vezetését is ellátják.”

1949. szeptember 30-án a rendes havi értekezleten „olvasva a 3385/1949. tf. sz. A dolgozók általános isk. tanfolyamának megszervezése. Tudomásul véve azzal, hogy a nevelőtestület valamennyi tagja ezzel kapcsolatban széles körű propagandát fejtett ki, végig járták a falu minden egyes lakóházát, s ennek eredményeként 53 jelentkező van...” A dolgozók iskolája az 1949–50-es tanév folyamán A és B tagozattal be is indult. A tanfolyamvezető Kóbori Emil igazgató, helyettese pedig Dukay Barnabás lett.

1950-ben Magyarországon átszervezték a közigazgatást. Csanád megye megszűnt: egy részét Csongrád, egy részét – s így Kevermest is – Békés megyéhez csatolták. Az átszervezés az iskolát is érintette: a járási székhely Battonya helyett Mezőkovácsháza, a megyei székhely Makó helyett Békéscsaba lett.

Kóbori Emil igazgató 1950-ben nyugalomba vonult. Az új igazgató Dukay Barnabás, aki az iskola vezetését szeptember elején vette át.

Az 1950–51-es tanévben az iskola igazgatója tehát Dukay Barnabás, aki az agilis Kóbori Emil után még agilisabban vezette a kevermesi iskolát. Ez nemcsak a tárgyi feltételek biztosításában nyilvánult meg, hanem az oktató-nevelő munka irányításában is. 1951. június 7-én az igazgató munkaértekezletet tartott, mely alkalommal az egész évi munkát is értékelte. Idézek a jegyzőkönyvből: „Igazgató havonként minden nevelőt meglátogatott, ellenőrizte munkájukat, tapasztalatairól a havi értekezleten beszámolt. A nevelőkkel megbeszélte az előforduló hiányosságok megszüntetésének módját is.”...

„Az úttörőfoglalkozás 2 önálló – egy fiú és egy leánycsapattal indult el. A leánycsapat vezetője év közben lemondott. Azóta a leánycsapat vezető hiányában szétesett. A nevelők közül senki sem vállalta a lemondott Csala Ilona helyett a vezetését. A járási úttörőtitkár – bár megígérte – még nem szállt ki ennek a kérdésnek a rendezésére.”

Ezekben az években és a következő években is, de már a felszabadulás előtt is havonta volt a kevermesi iskolákban továbbképzési jellegű bemutató tanítás – amit havonként más-más tanító, illetve tanár tartott –, azt követően pedig annak elemzése. Ez szerves része volt a havi értekezleteknek, mely alkalommal más ügyeket is megtárgyaltak. E hagyomány gyökerei az 1800-as évek

közepéig, az egyházi iskola (lásd a III. sz. melléklet 8. pontját), illetve a már községi jellegű iskola időszakára nyúlnak vissza. Bizonyítja ezt az alábbi meghívó is:

„1887. április 14-én a csanádmegyei tanítóegylet battonyai járásköre Kevermesen a községi iskola tantermében rendes járásköri gyűlését fogja tartani, melyre a t. kartárs urak és tanügybarátok tisztelettel meghívatnak. A gyűlés kezdődik de. 10 órakor. Tárgysorozat: 1. Elnöki megnyitó. 2. Rittner Jakab kevermesi kartárs gyakorlati előadása „a beszéd és értelemgyakorlatokból”. 3. Branyitzky Endre t. kovácsházi kartárs gyakorlati előadása a „magyar nyelvtan”-ból. 4. Telbisz János m. bánhegyesi kartárs szabadon választott tárgyróli értekezése. 5. Werner László aradi tanító úr mint vendég: „Rólunk, nekünk” című tételéről. 6. Székessy György kevermesi kartárs „az okszerű méhészetről” tart gyakorlati előadást. 7. Tisztújítás. 8. Indítványok. 9. Jövő járásköri gyűlés helyének, idejének és tárgysorozatának megállapítása.” A pedagógusok önképzését és továbbképzését illetően különösen a felszabadulás óta nagy a változás. A magukra hagyatottságot hamar felváltotta a felsőbb irányítás, a tervszerűség, a segítség stb. Ezt az általános iskola bevezetése és a különböző reformok csak siettették. A legutóbbi évtized szervezett továbbképzési formái az előbbieken már említett több mint 100 éves hagyomány jelentőségét lényegesen csökkentették.

Az 1951–52-es tanév alakuló értekezlete 1951. augusztus 29-én volt. A tantestület tagjai a következők: Dukay Barnabás igazgató, Kóbori Emilné, Agónás Pálné, László Andrásné, Csala Ilona, Keliger Lajosné, Hőhn Margit, Csurgai János, Dávid László, Timár Ernő és Visy László tanítók.

E tanévnek és a következő tanéveknek nagy problémája a pedagógusok túlhajszoltsága, melyről néhány mondatot már előzőleg is írtam. A párt- és állami feladatoknak, a társadalmi elvárásoknak nehéz volt eleget tenni. S mindezek mellett eredményes oktató-nevelő munkát kellett végezni. A felelősségrevonás könnyen ment. A téli és a tavaszi szünetekben is az iskolában kellett dolgozni a pedagógusoknak: szemléltető eszközöket készíteni, leltárakat átnézni, szertárakat rendezni stb. A tanítás okozta szellemi fáradtságot legfeljebb a nyári szünetben lehetett kipihenni a „nyári ügyelet” mellett.

Dukay Barnabás igazgató viszont diktálta az ütemet: mindent észrevett, ellenőrzött, véleményt mondott stb. Az 1954–55-ös tanév záróértekezletének igazgatói beszámolójában elmondja véleményét az iskolában folyó nevelő-oktató munkáról, az úttörőcsapat működéséről, a hittanbeírások tapasztalatairól, az osztályfőnöki munkáról stb. Véleménye igen kritikus. Az iskola társadalmi vonatkozásaival kapcsolatban elmondja, hogy „A szülőkkel való kapcsolatunk az elmúlt évekhez viszonyítva igen szépen javult. Vezetőségünk igen jól működött ez évben és segítségével az alábbiakat rendeztük meg: teaest, virslivacsora, tél-apó és fenyőünnepély, bál, gyermeknap stb....

A tanulók a társadalmi munkából is kivették részüket: ünnepélyek megtar-

tása, hulladékgyűjtés, faültetés, takarékbélyeg-vásárlás stb. E munkákból a nevelők sem maradtak távol. ...A jelenlegi 8. osztály létszáma 42. Tanulmányi átlaguk 3. Középiskolába megy 15, a tanulók 35%-a. Ez kevés. Az elmúlt tanévben két képesítés nélküli, egy gyakorlóéves nevelőt és két új óvónőt kaptunk. Ez év végén 5 nevelő távozik iskolánkból, s mivel iskolánknak 16 nevelőre van szüksége, előreláthatólag iskolánk 7 új nevelőt kap.”

Az 1955–56-os tanév félévi értekezlete 1956. február 4-én volt. Az igazgatói beszámolóiból kiderül, hogy több nevelő betegsége miatt a tanév nem zavartalan, de nem zavartalan tantestületi problémák miatt sem. (Az igazgató mindezt szóvá is teszi.) Azt is megtudjuk, hogy a szülők Kevermesről való elvándorlása miatt a tanulók száma évről évre csökken, de azt is, hogy a cigánytanulók miatt viszonylag nagy a tanulók mulasztási átlaga. Az előző napok egyikén pl. a 15 hiányzó tanuló közül 8 cigány volt.

Közben a tantestületen belül (egyések között) a nézeteltérések erősödtek, a viták gyakoriak voltak. A helyzet pedig odáig fajult, hogy 1956. szeptember 18-án tantestületi értekezletet hívtak össze. Cél a tantestületen belüli vitás ügyek tisztázása. Az értekezleten a megyei műv. osztályt ketten, a járási műv. osztályt pedig egy szakfelügyelő képviselte, de jelen voltak a község vezetői is. Az értekezlet eredménytelen lett. A műv. osztály küldöttei elmentek, mondván, foglaljon az ügygel más. Azután jött 1956 októbere, s az értekezlet sohasem folytatódott, illetve...

Az 1956 októberi, novemberi és decemberi események Kevermesen, illetve a kevermesi iskolában sem voltak különösebbek mint általában más helyeken: voltak sztrájkok, tüntetések, lazulások, lazítások, viták, hangoskodások stb., melyek csaknem mindenkor a külső hatások következményei voltak. Közben Dukay Barnabás igazgatót kis időre leváltották, majd újra igazgatója lett az iskolának.

1957. június 27-én volt a kevermesi iskolában egy nagyvitájú értekezlet, mely az 1956-novemberi eseményeket volt hivatva tisztázni, de a gyökerek visszanyúltak az 1956. szeptember 18-i értekezlet problémáihoz is. Erről az értekezletről csak annyit: ez sem erősítette a kevermesi tantestület egységét. Az értekezleten – természetesen – jelen voltak a község vezetői is.

1957-től napjainkig

1957 januárjában a kevermesi tantestület 15 tagú volt: Dukay Barnabás igazgató, Csurgai János igazgatóhelyettes, László Andrásné, Csala Ilona, Sáfár Jánosné, Baranyi Mária, Boldogh Mária, Hotz Györgyné, Mógor Béla, Pelle Ferenc, Kiss Károly, Fábíán János, Nagy Antal, Sáfár János és Gúth József tanárok illetve tanítók. Hivatalsegédek: C. Tóth Mihály és C. Tóth István.

1957-ben távozott a tantestületből Csala Ilona és a Sáfár házaspár. (Fizetési jegyzéket lásd a IX. sz. mellékletben!)

Az 1957–58-as tanév negyedik negyedévi értekezlete 1958. június 18-án, a tanévzáró értekezlet pedig június 30-án volt. Az előző évekhez viszonyítva mindkét értekezletre a nyugodtabb légkör volt jellemző. Eredmények és problémák a tanévből:

- Nagy volt a tanulók el-, illetve idevándorlása az elvándorlás javára.
- A tanulók fegyelme általában jó, említést érdemlő probléma nem volt. (A felső tagozaton főként férfiak tanítottak.)
- Az úttörőmunka jó, de konkrétabb irányítást kíván.
- Az iskola tanulmányi átlaga 3,22, ami elfogadható.
- A 468 tanulóból kettő nem kapott bizonyítványt.
- A bukottak száma 35 (egy tárgyból 8, két tárgyból 15, több tárgyból 12 tanuló bukott).
- Az oktató-nevelő munka javult, de a nevelés legyen még politikusabb, a nevelők érvelése meggyőzőbb, s alkalmazkodjanak a tanulók életkori sajátosságaihoz.

Ebben a tanévben új nevekkal is találkozunk a tantestületben: Visy Lászlóné, Czigliécki Zsuzsanna, Kovács Gábor, Mihalicza József, Ferencsik Antal és ismét Kevermesen Visy László. Heti 3 napos távolléttel ettől a tanévtől két szakfelügyelő is dolgozik az iskolában: Pelle Ferenc (matematika–fizika) és Visy László (testnevelés). Az úttörőcsapat vezetője: Kovács Gábor, akinek vezetésével másfél évtizeden át igen aktív úttörőélet volt Kevermesen.

Az 1959–60-as tanév alakuló értekezletét 1959. augusztus 31-én tartották. Jelen voltak: Tóth Zoltán, a járási műv. oszt. vezetője, Turák Béla vb-titkár, Tomonicska Zoltán MSZMP titkár, Dukay Barnabás igazgató, Csurgai János igazgatóhelyettes, Hotz Györgyné, László Andrásné, Baranyi Mária, Fábíán János, Szilágyi Erzsébet, Torma Gábor, Dalacsi Ilona, Czigliéczki Zsuzsanna, Kasznár Pál, Nagy Antal, Ferencsik Antal, Rágyánszki István, Mányai Sándor, Lippai Aladár, Kovács Gábor nevelők, Drumár Lászlóné, Szabó Katalin, Turák Béláné óvónők. Igazoltan távol: Ferencsik Ildikó (Lakatos Andrásné) üdülési szabadságon, Pelle Ferenc és Visy László szakfelügyelők hivatalos ki-szálláson.

Az iskolai értekezletet megelőzően Dukay Barnabás igazgató megyei és járási igazgatói értekezleten vett részt, így tanévindító beszéde sok hasznos adatot tartalmazott, melyek alapot adtak a következő tanév feladatainak meghatározásához. Csak a legfontosabbakból idézek:

- „A megye 60726 tanulójának tanulmányi átlaga 3,36, a járás 9872 tanulójának tanulmányi átlaga 3,33, iskolánk tanulmányi átlaga pedig 3,26.” (Meggjegyzem, hogy Békés megyéről és a Mezőkovácsházi járásról van szó.) „... a bukások száma a tavalyi évhez mérten megyei viszonylatban csökkent, mégis a bukottak száma 4348, ami a Szarvasi járás össztanulói számának fe-

- lel meg. Iskolánkban az idén 33 tanuló bukott, ami a tavalyi 35 és a tavaly előtti 43-as létszámú bukáshoz viszonyítva ugyancsak javulásnak mondható...
- Rendkívül jelentősen javult a nem osztályozott tanulók száma. A megyében a tavaly nem osztályozott 1872 tanulósám 750-re csökkent, járásunkban 125-ről 65-re, Kevermesen 5 tanuló nem nyert osztályozást...
  - A megye 61479 tanulója 429751 napot mulasztott, így egy tanulóra 6,99 mulasztási nap jut. Ennél a járás eredménye jobb, mert a tavalyi 7,58-ról 5,39-re csökkent. Iskolánk eredménye viszont rosszabb, mert a járásban a legutolsó helyre kerültünk. Ebben a járványos megbetegedések jelentősen köz-rejátszottak. ...
  - Iskolánk viszonylatában a VIII. o. tanulók beiskolázásában a legjobbak között vagyunk. Ugyanis a 34 nyolcadik osztályos tanulóbból 20 tanul tovább, ami a tanulók 57%-a. Irányulásuk is kimondottan jó..., a jelentkezettek 80%-a munkás-paraszt származású..., nevezetesen ügyelnünk kell arra, hogy ezek a tanulók el is menjenek a középiskolába...
  - Az úttörőmunkát illetően: megyénkben az úttörőcsapatok száma 218 volt... A járásunkban 34 csapat működött 4548 taggal, ami a tanulók 50%-ának felel meg. Az úttörőmunka területén is javulás mutatkozik: nevelés, romantikus foglalkozások, 19-es eseményekkel kapcsolatban Hősök könyvének összeállítás, seregszemle, próbázások, egyenruhák beszerzése stb. területén eredményes volt. Egyébként a mi iskolánk úttörőinek száma év végén 243 volt, ami a tanulók pontosan 50%-ának felel meg. ...
  - Napközi otthonok munkáját illetően (bár nálunk ilyen nem működik) ezeknek a munkája is javult úgy megyei, mint járási viszonylatban bár hiányosságok úgy a személyi mint tárgyi feltételek területén jelenleg is vannak. A napközis gyermekek tanulmányi átlaga 3,81, tehát lényegesen jobb, mint a napközibe nem járó gyermekeké. ...
  - Óvodánk helyzetét illetően: sok helyen az óvodát, az óvónőket a testület mostohagyermekéiként kezelik. Örömmel állapíthatjuk meg, hogy ez a mi óvónőinkre nem vonatkozik. Ez a múlt tudatos politikájának a maradványa...
  - A továbbképző iskolák létrehozásával kapcsolatos rendelkezést kartársak ismerik. Ilyen iskolát nálunk is megpróbáltunk létrehozni, de sajnos a 33 szóba jöhető 14-16 év közötti fiatalból csak 11-et sikerült beszervezni... 30-as létszám kellene ahhoz, hogy ilyen irányú iskola beindulhasson. Úgy gondolom, hogy 33-ból 30-at beszervezni a legjobb felvilágosító munkával is nehéz lenne. ...
  - Az emberek s így a nevelők tudatátalakításának kérdése nem oldható meg adminisztratív úton adminisztratív eszközökkel, fenyegetéssel és parancsszóra. Ehhez felvilágosító munka, meggyőzés, elvi vita, gondolkodás és belátás, de akarás is, törekvés a jobb, az igazságosabb megismerésre – szükséges. ...

- A testületek pedagógiai és ideológiai egységét illetően úgy a megyei osztályvezető elvtárs mint a járási tanulmányi felügyelő kartárs kitért arra, hogy egyes iskolákban súlyos intrikák folynak, melyek felőrlik a testületek erejét, energiáját, szinte lehetetlenné teszik az egészséges légkörben folyó eredményes munkát. Az őszinteség hiánya, szürkálódások, áskálódások, a bírálat és önbírálat hiánya a klikkek kialakulásához vezet, s ebben őrlődik fel a testületek ereje. ... Testületünkben – nem lennének őszinték, ha nem mondanánk meg – voltak nézeteltérések, de azok az ellenségeskedések, melyek évekkel ezelőtt ebben a testületben is fennálltak, megszűnt...
- Itt emlitem meg, hogy megyénkben 57 nevelő hiányzik, s így nevelői ellátottságunk elég kedvezőtlen. A kevermesi iskola testületének e szempontból nem lehet panasza, sőt jelenleg úgy állunk, hogy Ferencsik kartárs nyugdíjból való újra belépésével egy felesleges nevelőnk van.”

A következőkben Dukay Barnabás igazgató a soron következő feladatokat tárta a nevelők felé.

Mivel Dukay Barnabás igazgatónak ez volt az utolsó tanéve Kevermesen, nézzük, milyen eredményekről vagy problémákról számolt be a tanév végén:

- Sikerült a tanulók mulasztását jelentősen csökkenteni.
- Sikerült a hittanosok közül néhányat lemorzsolni.
- Nem sikerült a bukási százalékarányt csökkenteni.
- Az iskola belső és külső rendjét illetően a felettesek elégedettek voltak.
- A tanév utolsó negyedében 40-es kerettel beindult a napközi otthon (május 1-től).
- A tanulók fegyelme jó.
- A tantárgyfelosztást és az órarendet személyi okok miatt többször kellett változtatni.
- Családlátogatást rendszeresen végeztek a tanulóknál a nevelők.
- Alsó tagozaton számtanból és nyelvtanból buktak a legtöbben. A számtanból való bukás a felső tagozaton is vezet.
- Az úttörőkre ez évben sok feladat hárult, s annak igyekeztek eleget tenni.
- A dolgozók iskolájának 8. osztálya 16 fővel működött.
- A nevelők által alkalmazott módszerek megfelelnek a szocialista elvárásoknak.

Ekkor számolt be néhány mondattal a május 1-vel beindult napközis csoport működéséről is, melynek első vezetője Czegléczki Zsuzsanna, majd Kasznár Pál volt.

Az előzőkben már jeleztem, hogy Dukay Barnabás igen agilisán vezette a kevermesi iskolát. Vezetése alatt a belső torzalkodások ellenére színvonalas volt az oktató-nevelő munka és sokat javultak a tárgyi feltételek is. Így pl. az államosított Hegedűs-féle épületből 1953-ban iskola lett (3 tanterem, szertárak stb.), 1955-ben pedig a templom melletti iskola két tanterméből tornatermet alakítottak ki. Felújították az iskolaépületeket, és állandóan gyarapodtak a

szemléltetőeszközök is. 1959-ben hangosfilm-vetítőt kapott az iskola. Stb. Az 1960-as évek elejére a szemléltetéssel egybekötött oktatás feltételei lényegében biztosítottak voltak a kevermesi iskolában.

Dukay Barnabás rendet és fegyelmet tartott, s maga is pontos és precíz volt. Talán ezért nem szerette őt a tantestület néhány tagja, kifogásolva határozott, kemény és néha önzőnek tűnő magatartását. Művelt és képzett ember lévén (nagyon sokat olvasott, szinte éjjel-nappal képezte magát) nem mindenkivel tudott közös gyékényen árulni. A község vezetői (főként társadalmi) munkáját állandóan igénybe vették, viszont gyakori meg nem értésükkel néha gátlólag hatottak az iskola életére. Egyes vezetők talán nem is akarták segíteni, hiszen velük szemben is betartotta a „három lépés” távolságot. Barátait megválogatta. Tíz év kevermesi iskolaigazgatóság után megunva a gyakori szélmalomharcot, elment Kevermesről. (Körösladányba távozott, ahol ugyancsak igazgatóként folytatta munkáját.)

Befejezésül csak egy meditatív gondolatsor Dukay Barnabással kapcsolatban. Ő egyedül tartotta el négytagú családját: felesége a háztartást vezette és a gyerekeket nevelte. Így biztosítva volt a férj reggeltől estig tartó iskolai munkaideje, nem kellett otthoni gondokkal foglalkoznia. Viszont a felszabadulás óta mind a mai napig sohasem volt a pedagógusoknak olyan fizetése, hogy abból – ha csak a férj keresett – a tanítói vagy tanári rangnak megfelelően tudjon élni. Nagyon jól emlékszem kevermesi tanítóim II. világháború előtti életére: legtöbb esetben csak a férj dolgozott, a feleség vezette a háztartást és nevelte a gyerekeket, nagytakarításhoz és nagymosáshoz bejárónőt alkalmaztak. Iskolai lakásban laktak, melyhez egy kis kert is tartozott. A „tanító úr” hobbiként ott méhészkedett vagy kertészkedett, nem eladásra, hanem a család ellátásának kiegészítésére, de még inkább azért, hogy tanítványainak mintaként mutogassa kertjét. S közben a nyugdíjas kor eléréséig még egy lakóházra valót is össze tudott gyűjteni. Dukay Barnabás csak az iskolának élt s pénzt is csak iskolai munkával akart keresni. Nála pénzkereset szempontjából az iskola nem másodrangú volt.

Az 1960–61-es tanév alakuló értekezletén (1960. augusztus 30-án) jelen voltak: Barta Bálint tanulmányi felügyelő, Csurgai János igazgatóhelyettes, Pelle Ferenc és Visy László szakfelügyelők, Hotz Györgyné, László Andrásné, Mag Gizella gy-é., Baranyi Mária, Szilágyi Erzsébet, Torma Gábor osztályvezető tanítók, Visy Lászlóné, Nagy Antalné kép. nélküli nevelők, Kasznár Pál, Nagy Antal, Makovej György, Mányai Sándor, Lippai Aladár, Kovács Gábor osztályfőnökök, Czigléczi Zsuzsanna napköziotthon-vezető, Fábíán János nevelő, Szabó Katalin beosztott óvónő, Turák Béláné és Drumár Lászlóné vez. óvónők. Távol vannak: Lakatos Andrásné, Zámbo Istvánné és Tűhegyi József, aki beosztását még nem kapta meg. Az értekezlet levezetője és előadója Csurgai János igazgatóhelyettes, aki igazgatói megbízását még nem kapta meg.

Csurgai János többek között a következő feladatokat tárta a tantestület elé:

- Ismerje meg minden nevelő az iskolareform téziseit.
- Tanulóinkat az iskolában tanítsuk meg.
- Bátrabban vonjuk be a szülőket a nevelési feladatok megoldásába.
- Kössünk a termelőszövetkezettel szerződést munkára.
- Tartsunk a tsz-ekben ismeretterjesztő előadásokat.
- Tovább folytatni a harcot a mulasztás ellen.
- Küzdeni a késések ellen.
- A dolgozók iskoláját ismét beindítani.
- Beindítani a középiskolai beiskolázást is.
- A szükségesnek megfelelően korrepetálni.
- Elvégezni a tanév eleji felméréseket.

A tantestület e főbb munkatervi pontokat – természetesen – elfogadta.

1960. szeptember 18-án Csurgai János már igazgatóként számolt be a tanácsülésen az iskolai munkáról. (Helyettese Nagy Antal lett.) A beszámolóban néhány kellemetlen hír is van. Így pl. a megnövekedett tanulólétszám (514 tanuló) és a kevés tanterem miatt be kellett vezetni a váltakozó tanítást (három osztály járt délután iskolába); nem megfelelő a tanulók füzettel való ellátása; feltűnően sok volt a nyáron a baleset; a nyár folyamán Dukay Barnabás igazgatóval együtt négy nevelő távozott Kevermesről (Fábián János, Rágyánszki István és Zámbo Istvánné sz. Dalacsi Ilona), helyettük kaptunk egy gyakorlóéves, két kép. nélküli nevelőt és egy tanárt. A tanév beindulása elég sok zökkenővel történt.

A tanév folyamán (1960. november 1-én) Kevermesen is beindult a „továbbképző iskola”. A továbbképző iskolák mezőgazdasági tagozata 2 évfolyamú volt. Egy-egy évfolyam 5 hónapig tartott (november 1-től március 31-ig). A heti órák száma 6 volt (magyar nyelv és irodalom 1, számítás és mértan 1, mezőgazdasági ismeretek és gyakorlatok 4 órában). Ennek az iskolának az volt a feladata, hogy a 8. o. elvégzése után tovább nem tanuló fiataloknak bizonyos ismereteket nyújtson. Az 1963–64-es tanévben 20 tanuló, az 1964–65-ös tanévben 14 tanuló, 1965–66-os tanévben pedig 24 tanuló látogatta az 1. és 2. osztályokat. A következő években oly nagy volt a 8. o. tanulók középfokú iskolába való irányulása, hogy a továbbképző iskola Kevermesen megszűnt.

1961 elején a határőrség volt laktanyáját átadták a közoktatásnak. A volt laktanyában – különböző átalakítások után – általános iskolai tanulóknak diákotthont rendeztek be, ahová a battonyai, mezőkovácsházi, kunágotai stb. tannyavilág tanulóit helyezték el. A diákotthon 1962. szeptember 1-én kezdte meg működését 40 tanulóval. 1963. szeptember 1-én már 80 tanuló nyert itt elhelyezést. A diákotthon igazgatója Bagi Lajos lett, akinek kartársaival és munkatársaival együtt az első hónapokban, majd minden tanév első hónapjaiban igen sok nehézséggel kellett, illetve kell a mai napig is megküzdeni. Legnagyobb gond a különböző, viszonylag elmaradt körülmények között élő s összekerült, gyakran elmaradott gyermekek kollektív szellemben való nevelése volt, illetve még

ma is az, azzal a különbséggel, hogy az első tíz évben kiegyensúlyozott családok gyermekei is kerültek ide, ma viszont szinte valamennyi gyermek veszélyeket rejtő-hordozó környezetből (családból) kerül a kevermesi diákotthonba.

A diákotthon tanulóival lényegesen megnövekedett a kevermesi iskola tanulójának száma. Ez csak rontotta az amúgy is rossz tantermi ellátottságot. A községi tanács – látva a problémákat – a központi iskola udvarán (pontosabban a volt igazgatói lakás kertjében) 1962-ben községfejlesztési alapból (és állami támogatással) megkezdte egy kéttantermes iskola építését, melyet 1963 nyarán már át is adtak rendeltetésének: 1963. szeptember 1-én a szép, új, berendezett iskolaépületben megkezdődött a tanítás. Hogy 1962–63-ban kéttantermes iskola épült Kevermesen, s hogy ezt a következő években négytantermessé bővítették, nagy érdeme volt az akkori tanácselnöknek, Szelezsán Györgynek. A cél érdekében nem ismert lehetetlent: ha az egyik ajtón kidobták, bement a másikon, de elintézte, hogy az 1960-as évek első felében és közepén – két részletben – négytantermes iskolaépülettel bővült a központi iskola. A bővítést, illetve a másik két tanterem hozzáépítését 1966 őszén kezdték meg, s 1967 májusára már el is készültek vele. 1967. szeptember 1-én az újabb két tanteremben is megkezdődhetett a tanítás. E 4 tantermes épületre igen nagy szükség volt, hiszen az utóbbi 35 évben ezekben az években volt az iskola tanulójának száma a legmagasabb. (Lásd a X. sz. mellékletet!)

Az 1963–64-es tanév nyitó értekezlete 1963. augusztus 31-én volt, melyen a községi tanácsot Mag Pál tanácselnökhelyettes képviselte. Az értekezlet elején Csurgai János igazgató ismertette az 1963–64-es tanévre szóló munkatervet, melynek főbb pontjai a következők voltak:

- Kialakítani az egységes pedagógus közösséget.
- Osztályvezetők, osztályfőnökök közelebbi és távolabbi célokat tűzzenek tanulóik elé, azok tudják, hogy miért dolgoznak és az eredményeket időnként értékelni kell.
- Kulturált környezetet és kulturált magatartást követeljünk tanulóinktól.
- Emeljük az úttörő-aktívák tekintélyét, hogy minden tanuló ezekhez igyekezzon csatlakozni.
- Minden nevelő ismerje meg az új Nevelési tervet, az új Tanterv és utasítást. Az új dokumentumokkal értekezleten külön is foglalkozunk.
- Tanulóinkkal szerettessük meg a tanulást.
- A pályaválasztás ne csak a 8. osztályos osztályfőnöknek legyen gondja.
- Olvastassuk tanulóinkat, bővítsük szókincsüket és szoktassuk őket a helyes beszédre.

A tantestület a tervet megvitatta, majd elfogadta. Kezdődhetett a megvalósítás.

Az új Nevelési terv megbeszélésére, illetve értelmezésére 1963. november 23-án került sor az igazgató gondolatokat ébresztő bevezetője után. A nevelők többsége többször is hozzászólt, elmondva, hogy már eddig is az új Nevelési terv szellemében tanítottak (?), de ezután még inkább. Az elmondottakat a ne-

velők konkrét, gyakorlati példákkal támasztották alá. Csurgai János igazgató zárszavában elismeréssel nyilatkozott a nevelők ez alkalomra való felkészüléséről. Megállapítása szerint az értekezlet elérte célját. A hiányosságokról szólva megemlítette: látszódjon meg az iskolán, hogy van nevelési terve. Hiányosságként említette még, hogy egyes tanulók nem köszönnek, mások nem tudnak helyesen étkezni, hogy romlott az iskolában a tisztasági helyzet stb. Elmondta, hogy egyes szülők este csavarogni hagyják gyermekeiket, nem törődve a következményekkel, majd más, neveléssel kapcsolatos hiányosságokat is megemlített.

Az 1963–64-es tanév záróértekezlete 1964. június 20-án volt, mely alkalommal Csurgai János igazgató az elmúlt tanévet főként a nevelési feladatok megvalósítása szempontjából értékelte (az új Nevelési terv folyamatos megvalósítása).

Megállapításai közül néhányat érdemes megjegyeznünk:

- A bevezetésre került Nevelési terv és új Tanterv és Utasítás minden kartárs részére kellő időben biztosított volt. Mégsem mondható el, hogy annak bevezetése minden akadály nélkül történt.
- A tanulókat általában a jólfejltség jellemzi.
- A figyelem, megfigyelés, gondolkodás jó a tanulóknál, de világnézetüket gyakran befolyásolja a szülői ház.
- A tanulók többsége szeret tanulni és a fizikai munkát is szeretik.
- Közösségi magatartásukban van kifogásolni való.
- A kézmosás még nem általános és az étkezés-ivás módja sem kielégítő.
- Zsebkendő van a tanulóknál, de figyelmeztetés nélkül sokan nem használják azt.
- A tanulók jól és divatosan öltözködnek.
- Egyes tanulók dohányoznak, mások (vagy ugyanazok) szeszesitalt fogyasztanak.
- A világnézeti nevelés terén haladás mutatkozik. (Néhány példa felsorolva.)
- A tanulók szeretik hazájukat és szülőföldjüket, viszont kevésbé tájékozottak hazánk külföldi kapcsolatairól.
- Jól megy a timúri munka, melyet a tanulók irányítás nélkül is jól végeznek.
- A tanulók többsége udvarias és tisztelettudó, sokan példaképpül szolgálhatnak a többinek.
- Visy László irányításával évek óta szép és sikeres tornavizsgákban gyönyörködhetünk.

Végül az igazgató a tantárgyakkal kapcsolatos nevelőmunkáról és annak eredményeiről szólt. Összességében véve az eredmények jók, kár, hogy néhány hiányosság rontja azokat.

Egy évvel később (1965. június 26-án) Csurgai János igazgató (részletesen kifejtett) általánosan javuló oktató-nevelő munkáról számolt be, melyek közül csak kettőt emelek ki:

– „Nevelőtestületünkben állandó problémaként jelentkezett az egységesség hiánya. Ez talán most még így van, de meg kell állapítani, hogy az elmúlt évben igen nagy lépéssel haladtunk e téren is előre. Nem akarom ezt a témát fejtegetni hogy s mint van, azt mindenki látja és érezheti. Csak egy-két személy nem tart a nevelőközösséggel, habár senki sem bántotta őket.”

– „Tanulóink közül a községi könyvtárnak az elmúlt év második felében 275 tagja volt és a kölcsönzött kötetek száma 3770. Ez évben (első félév) 207 tagja van a könyvtárnak és a kölcsönzött kötetek száma 2795. Pedig ez évben száj- és körömfájás miatt majdnem két hónapig szünetelt a kölcsönzés.”

Az 1968–69-es tanév záróértekezlete 1969. június 20-án volt. Csurgai János igazgató kritikusan elemzi az oktató-nevelő munkát, névre szólóan említve a jókat és a hiányosságokat. Ezek közül csak néhány:

- A tanulók írása igen változatos képet mutat.
- Javult a tanulók fogalmazási készsége.
- A tanulók szeretik a történelmet s érdekli őket a jelen történelme is.
- A házi feladatok feladása, megoldása, ellenőrzése általában még a régi hagyományos módon történik. Ideje lenne korszerűbb eljárásokat alkalmazni.
- Nagy örömmel végeztek a tanulók a tsz-ben betakarítási munkákat.
- A szertárok zsúfoltak. Megoldást kell keresni.
- „A világnézeti nevelés eredményét tükrözi, hogy egyre kevesebb a hitoktatásra jelentkezők száma.”
- „A tanév folyamán megvalósult a gyengébb tanulóknak elválasztása a normálisan fejlődő tanulóktól. Megalakult a kisegítő osztály, mely a gyengébb képességű tanulókat ölelte fel az első és második osztályból, a fejletlenebb tanulók pedig felmentést nyertek a mindennapi iskolába járás alól.” Az első évben a 12 tanulóval Spiák Györgyné foglalkozott, aki mind a mai napig kisegítő tanulócsoportokat tanít.

Befejezésként a jövő tanévi feladatokat ismerteti, melyek a befejezett tanév hiányosságaiból adódtak.

Ez alkalommal Kovács Gábor, a Petőfi Sándor Úttörőcsapat vezetője is beszámolt a csapat 1968–69-es tanévi munkájáról:

a kisdobosok száma: 147 (13 órs, 5 raj),
az úttörők száma: 276 (24 órs, 9 raj),
összesen: 423, az iskola tanulóinak 85%-a.

A mozgalom ez évben „A forradalom lángjai” címet viselte, így munkájukat is ennek megfelelően, illetve ennek szellemében végezték. Kapcsolódott munkájuk még a KMP megalakulása, a KIMSZ létrejötte és a Magyar Tanácsköztársaság kikiáltásának 50. évfordulója megünnepléséhez is. Az évfordulókkal kapcsolatban gyűjtőmunkát végeztek. A gyűjtött anyagot a „Nagy Napok Naplójá”-ba helyezték. A pajtások találkozása a veteránokkal igen hasznos, sok élményt nyújtó volt. Beszámolójának további részében foglalkozott a csapaton belüli

világnézeti, erkölcsi, hazafias és politikai neveléssel, a munkára neveléssel, a pályaválasztással és a szakkörökben folyó munkával. Végül az 1969–70-es tanév úttörőfeladatait ismertette.

Egy évvel később (1970. június 20-án) már Nagy Antal igazgatóhelyettes értékelte az elmúlt tanévi munkát. Csurgai János igazgató nyugdíjazás előtt állt. Az értekezleten jelen volt Ködmön József tanácselnök, Tomonicska Zoltán községi párttitkár és Barta Bálint tanulmányi felügyelő is. Az értekezlet végén Barta Bálint „... megköszönte Csurgai János igazgató 40 éves pedagógiai munkáját, eredményeit, tevékenységét. Kérte, hogy látogassa meg a járási műv. osztályt, a helyi tantestületet az elkövetkezendő nyugdíjas éveiben is, majd jó pihenést és hosszú boldog életet kívánt a nyugdíjba vonuló igazgatónak.”

Az 1970–71-es tanév alakuló értekezlete 1970. augusztus 29-én volt. Jelen voltak: Barta Bálint tanulmányi felügyelő, Ködmön József tanácselnök, Tomonicska Zoltán községi párttitkár, Nagy Antal igazgató, Bagi Lajos diákotthoni igazgató, Visy László szakfelügyelő, Pelle Ferenc vezető szakfelügyelő, Kasznár Pál igazgatóhelyettes, Kovács Gábor csapatvezető, Visy Lászlóné napköziotthon-vezető, Nagy Antalné, Hotz Györgyné, László Andrásné, dr. Körmöczy Istvánné, Dávid Józsefné, Kasznár Pálné, Spiák Györgyné osztályvezetők, Péter Zsuzsanna, Mahler József, Domsik Jánosné, Nagy Teréz, Cselényi Péter, Spiák György, Gyöngyösi Károly, Hammer Gizella osztályfőnökök, Bucsai Zsuzsanna kép. nélküli nevelő, Balogh Józsefné, Kovács Etelka vezető óvónők. „Barta Bálint tanulmányi felügyelő üdvözli az alakuló értekezlet alkalmából megjelent vendégeket és a tantestület tagjait. Bejelenti, hogy az iskolavezetésben személyi változások történtek a nyár folyamán: Csurgai János igazgató sokévi eredményes munka után nyugállományba vonult, helyette Nagy Antal igazgatóhelyettes kapott igazgatói megbízást, helyettesi megbízást pedig Kasznár Pál. Átadja a Járási Művelődésügyi Osztály köszöntését az egész tantestületnek és jó munkát kíván. Nagy Antal igazgató megköszöni a Művelődésügyi Osztály jókívánságait, majd ismerteti az értekezlet tárgysorozatát.”

Az új igazgató bevezetésként szólt az elvégzett nyári nagytakarításokról, néhány mondattal búcsúzott a nyugalomba vonuló Csurgai Jánostól, köszöntötte az új pedagógusokat, felhívta a figyelmet a belső falak tisztaságának megóvására, majd szóvá tette a régi iskolaépületek felújításának szükségességét stb. Örömmel jelentette ki, hogy „A jelen körülmények között a tanítás beindulását semmi sem akadályozza, szeptember 1-én a tanítás minden problémától mentesen indulhat be.” Felhívta még a figyelmet a jövő évi nyári kirándulások jobb szervezésére; a gyakorlókert nyári munkájának, a betakarításnak és az értékesítésnek időbeni szervezésére. Végül bejelentette, hogy az iskolában orosz nyelvi tagozatot indítanak.

Az új iskolavezetés a számára első tanévet 1971. június 19-én értékelte. Mivel Nagy Antal igazgató katonai szolgálatot teljesített, a tanévi munkát Kasznár Pál igazgatóhelyettes elemezte igen szakszerűen. Részletekre nem térek ki, hi-

szen mint elmondta: „A most befejezett tanév nem tartalmazott merőben új feladatokat az elmúlt évekhez képest. Továbbra is feladat volt az iskolareform fejlesztése, elmélyítése, mindenekelőtt a tartalmi munka fokozása, az alapidokumentumokban való intenzívebb elmélyedés, végrehajtásának gyakorlattá tétele részleteiben is.” Az 1971–72-es tanév feladatait pedig a következőkben jelölte meg:

- Még hatékonyabban folytatni az 1970–71-es tanév kiemelt feladatainak végrehajtását (gondolkodásra nevelés, a fizikai dolgozók hátrányos helyzetben lévő jóképességű gyermekeinek segítése stb.).
- Az alapkészségek eredményesebb fejlesztése érdekében hatékony módszerek, eljárások alkalmazása.
- Az ellenőrzés, értékelés, osztályozás új rendszerének alaposabb megismerése, differenciált alkalmazása.
- Az önkormányzati rendszer teljes kiépítése, munkájának rendszeressé tétele.
- Törekedni kell az osztályozásban (magatartás, szorgalom) a Rendtartás előírásainak következetes megtartására tanév közben is.
- Küzdelem a mulasztás csökkentése érdekében az SZM segítségének igénylésével.
- A füzetek, írásbeli munkák külső képének további javítása, a tetszetősség elérése ott, ahol ez hiányzik.
- A Szülők Iskolája előadássorozat újraindítása a pedagógiai kultúra terjesztése érdekében.
- Az esztétikai nevelés kiemelt feladatnak tekintendő.

Azt hiszem, ennél több nem is kell. E feladatok megvalósítása sok figyelmet, tervszerű és következetes munkát igényelt. A megvalósítás ez alkalommal is döntően a tantestületen múlt.

A községi tanács kíváncsi volt az új iskolavezetés munkájára, ezért az igazgatót 1971. augusztus 14-én beszámoltatta. (Csak megjegyzésként, hogy 1957 óta a községi tanács és a végrehajtó bizottság az iskolai munka valamilyen területéről évente beszámoltatja az iskolavezetést.) A beszámoló, illetve az igazgató őszintén feltárta a helyzetet, megemlítve, hogy

- komoly gondot okoz a dologi (tárgyi) feltételek biztosítása;
- új tanulócsoporthoz kell kialakítani;
- fontos feladat:
  - a hátrányos helyzetben lévő jóképességű tanulók segítése,
  - tanköteles koron belül a nyolc osztály elvégzése,
  - a gondolkodásra nevelés,
  - az alapkészségek fejlesztése,
  - korszerű eszközök beszerzése,
  - korszerű módszerek alkalmazása stb.
- a tanulók ellenőrzésével, értékelésével és osztályozásával kapcsolatos új rendszer nem kellő előkészítés miatt téves értelmezésre, vitákra ad okot;

- a gyermekönkormányzat csak elkezdte működését, sok vonatkozásban még nincs helyén;
- egyes tanulók magatartása romlik;
- a munkára nevelés tekintetében vannak eredmények, így pl. a tanulmányi munkában;
- a versenyeken (sport, tűzoltó stb.) szép eredmények vannak;
- a világnézeti nevelés jó eredményű;
- a legtöbb szülői házzal jó a kapcsolat;
- az iskolában sikeres pályairányítási munka folyik stb.

A beszámólót igen aktív vita követte. Különösen vitatott volt

- az iskolák karbantartása,
- a tanulók magatartása, tanulása,
- a szülői ház problémája,
- a huliganizmus,
- az igazolatlan mulasztások,
- a gyermekönkormányzat,
- a pedagógusok megbecsülése,
- a cigánytanulók nevelhetősége stb.

A határozati javaslatokat (a Gyermek- és Ifjúságvédelmi Albizottság segítségével az iskola és az óvoda felé, anyagi segítség a tárgyi feltételek javítása érdekében, a Tanács Szakigazgatási Szervének és az iskolának informatív kapcsolata) módosításokkal a tanácsülés elfogadta.

Az 1974–75-ös tanév záróértekezlete 1975. június 20-án volt. A tanévben törtétekkel különösebben nem foglalkoznák, hiszen Nagy Antal igazgató elmondta, hogy „... a tanévben az előző tanévhez viszonyítva lényegesen új feladatok nem voltak. Az 1973. szeptember 1-ével életbe lépett új dokumentumokban foglaltakat kellett és kell magasabb szinten megvalósítani.” Amiért érdemes e tanévvel foglalkozni, elmondja az igazgató: „Kedves Kartársak! Jelen tanévünk beindulása nem volt zökkenőmentes, sőt az utóbbi évek egyik legnehezebb tanévkezdésének néztünk elé augusztus végén, szeptember elején. Személyi feltételeink a korábbi évek hiányához képest még kedvezőtlenebbek voltak, mivel az üresen lévő pedagógus álláshelyekre senkitől sem kaptunk pályázatot, sőt egy kartásunk (Ágoston Csabáné) családvédelmi okokból eltávozott. ... A tanév kezdetén meglévő 5 nevelő hiányában mintegy 120–130 tanórát és járulékos foglalkozást kellett szétosztanunk. . . Éppen a betöltetlen állás és a pályázati felhívások lezáratlansága miatt a mai tanévzáró értekezleten a következő évi tantárgyfelosztást nem tudjuk közzétenni.”

Az előbbieket után milyen lehetett a következő, az 1975–76-os tanév kezdete? Erre is válaszol az igazgató a tanévnyitó értekezlet alkalmával: „A június végén zárult harmadik pályázati kiírásunkra pályázó nem akadt, így az iskolavezetés elég korán – július hónapban – már hozzáfogott a személyi feltételek biztosításához azzal is, hogy középiskolát végzetek körében tájékozódott, valamint az

Általános Iskolai Diákotthon nevelői állományába tartozott Gyöngyösi Károlyné tanítóval munkaviszonyt létesített augusztus 1-vel...

Nevelői hiányunk enyhítésére a Megyei Művelődési Osztály hozzájárult Tóth Emília, Szabó Julianna és Kucsera Emil képesítés nélküli nevelők meghatározott időre való alkalmazásához... Több kartársunk: Mahler Józsefné, Nagy Pálné, Mucsi Alice, Czabai Erzsébet és Molnár Lászlóné képesítés nélküli nevelőknek... a munkaszerződését 1976. július 31-ig meghosszabbítottuk.” Ez utóbbiak közül néhányan – szerencsére – már utolsó éves főiskolások voltak. (Az 1950 utáni tanerőlétszám alakulását lásd a X. sz. kimutatásban!)

Mindezek után nem nehéz kitalálni, hogy az 1975–76-os tanév mennyi gondot okozott az iskolavezetésnek, a tantestületnek, de a község vezetőinek is. (Közben – a tanév folyamán – a képesítés nélküli nevelők körében még személyi változások is voltak, s egy új tanterv bevezetésére készülni is kellett.) Ennyi gond és egyéb problémák arra az elhatározásra juttatták Nagy Antal igazgatót, hogy lemond igazgatói tisztségéről. Elhatározását tett követte. Az új igazgató (1976. szeptember 1-i hatállyal) Kasznár Pál volt igazgatóhelyettes, az új igazgatóhelyettes pedig Mahler József volt úttörőcsapatvezető lett. (Kovács Gábor csapatvezetőt már 1973-ban leváltották.) (A kevermesi Petőfi Sándor úttörőcsapat vezetőinek változásait lásd a XI. sz. mellékletben!)

Az 1976–77-es tanév alakuló értekezlete 1976. szeptember 4-én volt, melyen jelen volt Domsik Jánosné tanácselnök is, aki előzőleg az iskola földrajz-biológia szakos tanára volt. Az új igazgatót a kezdéskor az a „szerencse” érte, hogy a nyár folyamán hat nevelő távozott az iskolából (nem az új igazgató miatt!), s közülük csak egy volt képesítés nélküli. Ennek ellenére is optimizmussal kezdte iskolavezetői munkáját, kérve valamennyi nevelő aktív támogatását a közös célú oktató-nevelő munkához. A tanév főbb feladatait pedig a következőkben határozta meg:

- A tantestület eszmei-politikai-pedagógiai egységét még szilárdabbá kell tenni.
- A hivatali titok megtartása mindenkire kötelező.
- A kritikára szükség van, de az elvtelen kritikát mellőzzük.
- A kritika mellett legyen önkritikánk is.
- Kiemelten kezelendő a tankötelezettségi törvény végrehajtása.
- Az elkövetkező két évben fel kell készülnünk az új tanterv bevezetésére. Ehhez tervszerű önképzés is szükséges.
- Kiemelt feladatként kezelendő a világnézeti nevelés, melynek keretében nagyobb figyelmet kell fordítanunk:
  - a korszerű marxista világnép kialakítására, a világnézet tantárgyankénti fejlesztésére;
  - a gondolkodtató, lényegfeltáró tanításra, gondolatsorok indítására.
- Nagyobb figyelmet fordítani az állampolgári nevelésre.
- Az iskola gyakorlótere legyen a közéleti tevékenységeknek, a demokrácia adta jogok megvalósításának és a köteleességek teljesítésének.

- Az erkölcsi, esztétikai, a testi és a munkára nevelés összehangolt, folyamatos és arányos legyen.
- A 6-30 éves fiatalok bevonásával meg kell rendezni az ifjúsági parlamentet. Kasznár Pál igazgató a feladatokat megvitatásra, kiegészítésre, majd elfogadásra javasolta. A feladatok adottak voltak, de a megvalósításnak – többek között – volt egy komoly problémája: a tantestület heterogénsége, sokszínű összetétele.

A kevermesi iskolaépületek állaga egyre romlott, az épületek elhanyagoltak voltak. Sürgős felújításra vártak. Tanácsüléseken és végrehajtó bizottsági üléseken gyakori hozzászólási téma volt az iskolák állapota. Végre határozat született és állami támogatással lett pénz a központi iskola teljes felújítására. A munkákat 1978 nyarán kezdték meg és 1979 nyarán fejezték be. A központi iskolaépület megfiatalodott, szép lett. A munkákat Hudák János építőmester és a vele együtt dolgozók végezték. Az épületben egy évi munka után újra megkezdődhetett a tanítás. Azóta az épület az 1960-as években épült négy tanteremmel, valamint a diákotthonnal együtt központi fűtést is kapott.

Az 1979-80-as tanév záróértekezlete 1980. június 25-én volt, melyen jelen volt Pántya Imréné tanulmányi felügyelő és Domsik Jánosné tanácselnök is. Kasznár Pál igazgató értékelte az elmúlt tanévi munkát, melynek során – többek között – a következőkről szólt:

- A most zárult tanévben folytatódott az új tantervek bevezetése.
- A szemléltetőeszközök beszerzése, az állomány gyarapítása folyamatos.
- A személyi feltételek év közti alakulása sok gondot okozott.
- A SZM társadalmi munkával sokat tett a felújított iskolaépület otthonosabbá tételéért.
- A pedagógiai munka egyre szerveesebb részévé válik a felfedezettő, a megismertető, kutató, önállóan feldolgozó vagy kísérletező módszerek alkalmazása. Ez különösen az új tantervek által érintett osztályokra, illetve tantárgyakra vonatkozik.
- Az új tantervek hatásával kapcsolatban az a tapasztalat, hogy az eredményesség terén növekszik a távolság a jó és a gyenge képességű tanulók között.
- A tantestület pedagógiai munkája tudatosabb lett.
- Meglehetősen magas az értelmileg elmaradott tanulók száma.
- A törekvések ellenére is vannak olyan tanulók, akik nem jártak rendszeresen óvodába, így nem is készülhettek fel az iskolai tanulmányokra. Ez – különösen – a cigánygyermekre jellemző.
- Általános tapasztalat, hogy a tanulók munkaerkölcse, tanuláshoz való viszonya nem áll azon a szinten, amelyen az új tantervek eredményesen megvalósíthatók. Ez ügyben még jobb kapcsolat szükséges a szülői házzal.
- Sok a mulasztó tanuló: a mulasztási átlag 6,3 nap tanulónként.
- „Nem kielégítő a tanulók fegyelme, viselkedése. Fokozódott a durvaság, az agresszivitás, a gorombaság, az óra alatti rendetlenkedés stb. Senki sem hiá-

nyol valamiféle kaszárnyafegyelmet, de tudatosított és tudatosan vállalt fegyelmet, viselkedési kultúrát igen.”

- Sokkal több figyelmet kell fordítani a tanulók testi, ruházati tisztaságának ellenőrzésére, megkövetelésére, az iskolaegészségügyi követelményekre.
- Az iskola kapcsolata a politikai, társadalmi, fegyveres és tömegszervezetekkel, a párt és a tanács vezetőivel jó.
- A tantestület a lehetőségekhez mérten igyekezett jó munkát végezni.

Mint látjuk vannak problémák: emeltszintű új tanterv 1974 óta 6–7 (24–28%) képesítés nélküli nevelővel és más személyi problémákkal, 15–17%-nyi cigánytanulóval, rossz kinézetű iskolaépületekkel (a központi iskola épületeinek kivételével), elhanyagolt iskolaudvarokkal, elhanyagolt vécékkel, befelé forduló szülőkkel stb. mind-mind kihatott (és kihat) az oktató-nevelő munkára és annak eredményére.

1980. augusztus 29-én volt az 1980–81-es tanév nyitó értekezlete, mely alkalmával Kasznár Pál igazgató bejelentette az iskola és a diákotthon összevonását. Ez az iskolavezetés szempontjából a diákotthonnal külön foglalkozó igazgatóhelyettes megléte ellenére is a gondok növekedését jelentette. Új névvel (Általános Iskola és Diákotthon, Kevermes) és bővült gondokkal kezdődött a tanév. A diákotthonnal foglalkozó igazgatóhelyettes Nagy Imréné lett, aki előzőleg a diákotthon igazgatója volt. Az igazgató a tanév fő feladatait kilenc kérdés csoportba sűrítette, magukba foglalva az elmúlt tanév hiányosságainak javítását is.

A tanévzáró értekezleten (1981. június 19-én) ismét arról volt szó, hogy az iskola a feladatoknak a személyi ellátottság problémái miatt csak igen nehezen tudott eleget tenni, hogy az iskolaépületek felújítása pénzügyi okok miatt még várat magára, hogy a tanulók magatartásával nem lehetünk elégedettek, hogy az ügyeleti munka nem javult, a tanulók mulasztása viszont romlott stb. hasonló problémák, mint egy évvel előbb...

Az 1982–83-as tanév zárása 1983. június 27-én volt. Kasznár Pál igazgató az eredmények mellett bőven szólt a problémákról is. Beszámolójából csak néhány jellemző mondatot idézek: „Személyi feltételeink nem javultak, mindenekelőtt nőtt a testületben a képesítés nélküliek aránya és abszolút száma. ... Tisztában vagyunk azzal, hogy a tanács óriási erőfeszítéseket tesz a lakáslehetőségek javítására, de a tapasztalat azt bizonyítja: ez nem elegendő! ... Nehezteltük tanévi munkánkat az a tény, hogy megkezdődött 1982 decemberében a központi épületekben és a diákotthonban a központi fűtés szerelése, de őszintén örülünk ennek a beruházásnak... A Lenin Mgtsz ... 1982-ben 150 ezer forinttal járult hozzá az orosz nyelv tanítása korszerű feltételeinek kialakításához... Tovább gyarapodott taneszközállományunk a TANÉRT-nél megrendelt és leszállított anyagokkal. ... Őszinte örömünkre ebben a tanévben csökkent a tanulók mulasztása. ... Még mindig gyakori néhány tanuló esetében a tanítási órákról való engedély nélküli eltávozás. ... Általában is: még mindig

nem lehetünk elégedettek a tanulók viselkedésével, beszédmodorával, közösségi kultúrájával, utcai magaviseletével. ... Nem lehetünk elégedettek munkára nevelésünk eredményeivel..., az alapkészségek fejlődésével. Külön gondot jelent sok felső tagozatos tanuló esetében az olvasási készség alacsony szintje, hiszen az önálló ismeretszerzés... ütközik leküzdhetetlen nehézségekbe. ...Kiemelkedő a tűzoltó szakkör eredménye: járási és megyei első helyezés után az országos versenyen 19 csapat között a 6. helyezést érték el. ... Sokkal nagyobb odafigyelés volt tapasztalható az írásos munkák külalakjára, esztétikumára, ... teljesíteni igyekeztünk az e téren jelentkező feladatainkat.” Stb. (Az értekezlet előtt Kasznár Pál már eldöntötte, hogy lemond az igazgatóságról.) Közben változás is történt az igazgatóhelyettes személyében: Mahler József 1981. aug. 1-i hatállyal a mezőkovácsházi 2. sz. Általános Iskola igazgatója, kevermesi utódja pedig Hammer Gizella lett.

1983 nyarán Kasznár Pál lemondott s az utód 1983. augusztus 1-i hatállyal Nagy Imréné, a diákotthonos igazgatóhelyettes, az ő utódja pedig a férje, Nagy Imre lett. Az elmúlt 150 év alatt Nagy Imréné az első nő-igazgató Kevermesen.

Az 1983–84-es tanév indítása alkalmával Nagy Imréné igazgató köszöntötte az új nevelőket, majd értékelte a nyári munkákat. Elmondta, hogy a diákotthon felújítása nagyon elhúzódott és elhúzódik. Az udvaron a felhalmozott építési hulladék és az építőanyag az ott játszó gyerekek szempontjából balesetveszélyes. Az ígéret szerint a tél beállta előtt a legfontosabb belső munkákat elvégzik. A továbbiakban felhívta a nevelők figyelmét a szocialista iskola kiemelt feladataira, majd az elmúlt tanév tapasztalatai alapján a következő főbb feladatokat jelölte meg:

- A nevelő munka tartalmi fejlesztése, a színvonal emelése, a sokoldalú személyiségfejlesztés.
- Az alapkészségek fejlesztése.
- Nagy súlyt fektetni a helyesírásra, szépírássra, a füzetek esztétikájára.
- Az alapidokumentumok tudatos alkalmazása.
- A pedagógiai egység erősítése.
- Munkánk tartalmi tevékenységének fejlesztése.
- A napközi otthonok tárgyi feltételeinek javítása.

A befejező mondatok szerint: „Nem lesz könnyű ez a tanév sem. Ehhez a nem könnyű, de felelősségteljes munkához kívánok jó egészséget, sok optimizmust, jó munkakedvet minden kartársamnak.” A tantestület a beszámolót megvitatás és kiegészítés után a feladatokkal együtt elfogadta.

Az 1985–86-os tanév a 150. tanév volt. A tanévnyitó értekezleten az igazgatói beszámoló ismét a személyi változásokról szólt: eltávozó, újak és kezdő képesítés nélküli nevelők... Elmondta, hogy a nyár folyamán részleges felújítást kapott az újtelepi iskola, melyben elkészült a központi fűtésrendszer is; majd elmondta, hogy az előző évekhez és évtizedekhez hasonlóan a szülők sok társa-

dalmi munkát végeztek az iskolaépületek és tantermek elfogadhatóvá, illetve széppé tétele érdekében stb. A tanév főbb feladatait nem részletezem, azok ismerősök lennének.

A 150. tanév első félévi munkáját 1986. február 7-én Hammer Gizella igazgatóhelyettes értékelt. Néhány gondolat, néhány mondat beszámolójából: „Tantestületünk összetétele ismét változott... Tárgyi feltételeink javulása az előző években megszokottnál visszafogottabbnak tűnik, de így is van mit elmondanunk.” (Ezzel kapcsolatban felsorolja azokat a javítási-felújítási munkákat, melyek nyár óta történtek: pl. az újtelepi iskola tetőcseréje, festési munkák, padló linóleummal való lefedése stb.) „A szemléltetőeszközöket évről évre próbáljuk felújítani... szűkös anyagi lehetőségeinkhez képest, vagy éppen mi készítjük el azokat... Sokat küszködünk a szemléltetőeszközök alkatrészeinek beszerzésével, a megrongálódott eszközök javításával. ... Tudjuk, hogy hiányzik még sok írásvetítő, lemezjátszó, diavetítő...

A 333 rendszeresen iskolába járó tanuló hiányzása hihetetlenül magas számot mutat. Az alsó tagozatban tavaly 388 nap, most 458 nap; felső tagozatban tavaly 369 nap, idén 545 nap, összességében 757 napról 1003 napra emelkedett... Gyermekeink a környezet szépségéért sok társadalmi munkát végeztek, de a rend megtartásában nem mindig jeleskednek... A felső tagozat osztályainak zöménél sok a szemét a padokban, a parketta poros a behordott sár és homok miatt. ... Az elmúlt évhez képest javult a tanulók magatartása..., melyhez nagyban hozzájárul a pedagógus egyénisége is. ... A statisztika szerint iskolánk tanulóinak (ált. iskola+ kiegészítő iskola) jelenleg 11,1%-a cigány, veszélyeztetett és hátrányos helyzetű tanuló pedig 107 (28,9%). E 107 tanuló közül igen sok a cigány...

Az elmúlt évben sok beszédhibás gyermekünk volt, melyek közül több egyéves logopédiai foglalkozás után szépen javult. Így került sor arra, hogy e tanévben már 7 község tartozik e körzethez. ...

Tanulóink tanórán kívül szívesen járnak szabadidős foglalkozásokra. Az évek óta működő szakkörökbe is sokan járnak... Munkánk szerteágazó, felelősségteljes, amit a gyermekekért vállaltunk. Elvégzett munkánk sok, de hiányaink sem kevesek. Ezt kívántam a beszámolómban megvilágítani. A feladatok elvégzése, hiányosságaink pótlása legyen mindannyiunk közös ügye és feladata.”

A 150. tanév zárása 1986. augusztus hó végén volt, mely egyben a 151. tanév nyitása is. Az eredmények mellett a gond és baj nem kevés, s így a feladat sem.

A kevermesi iskolaügy történetének befejezéseként csak annyit: mindannak ellenére, hogy Kevermesen az elmúlt másfél évszázad alatt (kisebb időközöktől eltekintve) a személyi és tárgyi ellátottság, a személyi súrlódások, a társadalmi környezet problémái stb. sok-sok gondot okozott, mégis komoly és eredményes munka folyt és folyik az iskolákban, iskolában. Bizonyítja ezt az a nagyon sok

becsületes és szorgalmas fizikai és szellemi dolgozó, a sok mérnök, tanító, tanár, orvos, katonatiszt stb., stb., akik csaknem mindannyian „megállták és megállják a sarat” munkahelyeiken, az életben.

A 8. osztályt végzett tanulók nagy többsége, illetve csaknem mind évek óta továbbtanul és a többség be is fejezi az elkezdett középiskolát. Igen sokan végznek főiskolát, egyetemet. Csak az a hiba, hogy a magasabb fokú iskolavégzettség a fiatalok többségénél a községtől való elszakadást is jelenti. Ez viszont a község munkahelyi gondjait tükrözi, ami – reméljük – előbb-utóbb megoldódik. A község vezetői igyekeznek fiataljainkat megtartani.

Bár 1836 óta volt iskolai oktatás és nevelés Kevermesen, mégis 1903-ban a község összlakosságának csak 54%-a tudott írni és olvasni. 1986-ban néhány fél-analfabétától és a nem iskoláskorú gyermekektől eltekintve írni-olvasni nem tudó ember lényegében nincs. Ez is 150 év eredménye...

Utószó

A türelmes olvasó gyakran találta magát szembe olyan tényekkel, eseményekkel, problémákkal stb., melyek igencsak gondolkodásra készítették (készíthették). Nos néhány összehasonlítás további meditálásra készíthet:

– Hogy Mánásy József kántortanító az 1836–37-es vagy az azt követő tanévben hány gyermekkel foglalkozott, illetve hány gyermeket tanított, nem tudjuk, de utóda – Székessy György – *az 1853–5-es tanévben* a 454 kevermesi iskolaköteles közül 240-et tanított. Tehát: egy tanító 240 gyermeket egy (akkor már) igen rozoga iskolaépületben (egy tanteremben és az eresz alatt) tanított úgy, ahogy tudott. Valószínű három csoportban, mert (mondjuk) 70–80 gyermekkel csak könnyebb (és eredményesebb) foglalkozni, mint 200–240-nel (gondolva a hiányzókra is). Az is lehet, hogy egy-egy csoport csak pár hónapig járt iskolába, majd másik csoport váltotta fel. Hivatalsegédje valószínű nem volt az iskolának, mert nagyszüleim elmondása szerint amikor már két tanító tanított Kevermesen, a takarítást és télen a tüzelést a tanulók végezték felváltva. Ők is.

Mégegyszer: 1 tanító 1 tanteremben 240 gyermeket tanított. *Az 1902–03-as tanévben* már 6 tanító 6 tanteremben 464 gyermeket és 196 ismétlő iskolai tanulót tanított. Így egy tanító (az ismétlősöket nem számítva, mert azok heti két alkalommal és csak délutánként jártak az iskolába) 77 gyermeket tanított. Az ismétlősöket is számítva ez a szám már 110.

Az 1947–48-as tanévben 14 tanító 12 tanteremben 459 gyermeket tanított. Ekkor egy tanítónak már csak 33 gyermeket kellett tanítani.

Az 1985–86-os tanévben az iskolában, a diákotthonban, a kisegítő iskolában és a napköziben 370 gyermekkel 29 nevelő foglalkozott. Ilyen alapon csak 13 gyermek jutott egy nevelőnek. A kevermesi általános iskola és diákotthonban

(az előbb felsorolt ágazatokat tekintve) a 29 nevelő munkáját még 17 egyéb alkalmazott is segítette (hivatalsegédék, szakácsok, kisegítők stb.) Így nézve az ügyet 13 gyermeket (tanulót) egy nevelő (pedagógus) és nem egészen egy (0,6) egyéb alkalmazott tanított, nevelt és szolgált ki. Ez 150 éves fejlődés eredménye. (Az adatokat lásd a X., XII., XIII. és XIV. sz. mellékletben!) És ez hogyan tükröződik az eredményekben? A választ nem részletezem, megtalálható az anyagban, de az eredmények mellett néhány problémára azért utalok: egyes tanulók fegyelme és magatartása, rend és tisztaság az iskolában és a tanulóknál, a tanulók mulasztása, tantárgyi készség szintek helyzete, a tanulóhoz való viszony stb. ma is gondot okoz.

- Az első világháború óta (néhány évtől eltekintve) állandó gond a tanerőhiány, majd az ezzel párosuló képesítés nélküli nevelők viszonylagos nagy száma (pl. az 1970-es évek második felében 28%, az 1962-es tanévben 36% is). Mivel a baj nem jár egyedül, a képesítés nélküliek tanulását (levelező főiskolai hallgatók) igen nagyfokú helyettesítés is kísérte, kíséri, melynek a nevelő-oktató munka hatékonysága mellett pénzügyi következményei is voltak és vannak.
- A tárgyi feltételek változását 1836-hoz viszonyítva össze sem lehet hasonlítani (a palatáblától az orosz nyelvi laborig). Ennek ellenére ma is súlyos gond az iskolaépületek egy részének állaga, pontosabban a templom melletti iskolaépület, mely közel 130 éves és a Hegedűs-féle iskolaépület (államosított ház). Ma már mindkettő lényegében életveszélyes. A templom melletti iskolaépületet felújítják, a Hegedűs-féle iskolát viszont még ebben az ötéves tervben lebontják és egy új iskola épül a helyébe. A terv már készen is van, és a Békés Megyei Beruházási Vállalat vállalta, hogy az új iskolaépületben 1988. szeptember 1-én beindulhat a tanítás.

Az 1985–86-os tanévben Kevermesen 22 tanteremben, egy tornateremben és egy szaktanteremben folyt a tanítás. A 22 tanteremből 6 szükségtanterem, 2 pedig a diákotthontól kölcsönzött tanterem volt.

- 1836 óta már igen sok tanító, tanár és képesítés nélküli nevelő tanított Kevermesen. Hogy pontosan mennyi, azt nem tudjuk, talán ki sem tudnánk deríteni. Azt viszont tudjuk, hogy 1950 óta hányan tanítottak. (Lásd a XII. sz. mellékletet!) Szomorú tényként kell tudomásul vennünk, hogy az utóbbi 35 év alatt egy olyan iskolában, melyben ez idő alatt a tanulók száma 360 és 600 között váltakozott, a ma dolgozókat is beleszámítva 132 nevelő tanított. Ezek között olyanok is voltak, akik csak fél hónapig voltak kevermesi állományúak. Ezek után ne csodálkozzunk, hogy (ismereteink szerint kb. 80 év óta) hiányzik a tantestületi egység, beleértve a képzettséget és az egységes nevelési eljárásokat is stb. (Felidézésként jegyzem meg, hogy Székessy György a múlt század második felében 45 évig volt a község kántortanítója, az utód Vitos Ignác pedig 42 évig.) Szerencsére a kitüntetettek mellett vannak 20 vagy annál több éves törzstag nevelői is a kevermesi iskolának. Kíváncsi vagyok, hogy minél többen legyenek. Az előbbieket alapján reméljük a minden tekintetben

egységes tantestületet pedagógiai egységgel, a nevelő és oktató munka tartalmi fejlesztésével és – természetesen – jól nevelt és képzett tanulókkal.

Optimisták vagyunk.

Jegyzetek

- 1 Az egyházi vonatkozású adatokat a „Historia Domus-Kevermes”-ből vettem. A H.D. adatait a későbbiekben is felhasználom.
- 2 A kevermesi községi népiskolák I. értesítője az 1894–95. tanévről. Közli: Lója Ferencz tanító. Nyomatott Lapage Lajos könyvnyomdájában B.-Csabán – 1895.
A kevermesi iskola 150 éves történetében (tudomásunk szerint) csak ez az egyetlen iskolai évkönyv készült. A következőkben az idézeteknél csak anynyiban utalok: „Évkönyv”.
- 3 Évkönyv 4. oldal.
- 4 A Székessy-család szájhagyománya alapján.
- 5 Gyulai Levéltár: tanácsülési jegyzőkönyvek.
- 6 Évkönyv 5. oldal.
Különben Székessy György kántortanító öregedő éveiben (engedéllyel) saját költségén segédtanítót is alkalmazott, így Erdős Ferencet (1884–1887), Stumpfögger Kálmánt (1887–1888), Salamon Lajost (1888–1891), majd Vitos Ignácot (1891–1894).
- 7 Az államosítással kapcsolatos adatok a gyulai Levéltár tanácsülési jegyzőkönyveiből, a H.D.-ből és a kevermesi általános iskola irattári anyagából valók.
- 8 Itt és a továbbiakban egészen 1927-ig a Csanád vármegyei Közig. Bizottsághoz intézett „Jelentés”-ekre is támaszkodtam.
- 9 Szegedi Levéltár: Csanád megye főisp. eln.
- 10 Historia Domus – Kevermes 1904–1941.
- 11 A következőkben az iskolai irattár, a nagyközségi tanácsi irattár és az Állami Levéltár (Gyula) anyagát használom fel. Jelzetet csak akkor teszek, ha más írásos anyagot is felhasználok.
- 12 Historia Domus – Kevermes

MELLÉKLETEK

I. sz. melléklet

*Nyilatkozat iskolaéptésről és kántortanító alkalmazásáról**

„Mi alább írttak Kevermes Község Bírája, Előljárói és Lakosi adjuk tudtára mindeneknek akiket illet vagy jövődőre illetni fog, hogy mi szomorúan érezvén

gyermeknevelését, a mai alul írt napon abban egyeztünk meg, hogy egy alkalmas iskola házat legfeljebb a jövő 1836. esztendő nyaráig építeni fogunk, és abba egy Tanítót, ki egyszersmint Kántori kötelességet is teljesíteni köteles lesz, fogadunk. Ennek a Tanító és Kántor Hivatal viselést esztendőnként e fizetést ajánljuk és átadjuk:

1. Minden házas pár fizetni fog a Tanító és Kántornak esztendőnként egy fél véka tisztázott búzát.
2. Minden házas pár fizetni fog harmincz az az 30 krkat váltó pénzben esztendőnként.
3. Adni fog esztendőnként a Község és helyre is szállítani két öl tűzi fát és 3 öl szalmát.
4. Szabad lesz a Tanító és Kántornak két Tehenet minden fizetés nélkül a Község legelőjén tartani.
5. Az úg nevezett stólat a Méltóságos Püspök Úr határozata szerént fizetni fogjuk.
6. Köteles néki a Község a Búza és a pénz beszedéséhez kocsit és egy Eskütembert adni, kinek is gondja leend a pontos beszedés.
7. Az Oskola és Tanítói lakháznak jó karban és tisztán tartása mindenkor a községet illetni fogja.

Ezeknek pontos teljesítésére, mint ki magunkat mint ki utódainkat is megmásolhatatlanul ezennel kötelezzük minden legkisebb ellenvetés nélkül. Kiadtuk e szerződést négy példányban. E szerződést neveink aláírásával és községünk szokott élő pecsétjével megerősítve és elismerve kiadtuk Kevermesen november első napján 1835.”

A következő év májusában már kántortanítója van Kevermesnek:

„A folyó 1836-k Május hava 25-k napján Kevermesen tartott Esperesi Plébánia Vizsgálat alkalmával helybeli Tanító Mánásy József Úr a Tanítói Esküt J. I. Mákra Imre kerületi esperes úr kezeibe letette.”

Megjegyzés:

(x) Egyházi irattár, Kevermes.

Az I., II. és III. sz. mellékletek másolatok másolatai.

Így ezekben másolásból fakadó hibák is előfordulnak.

II. sz. melléklet

„Magyarország Elemi Tanodáinak Szabályai*

I. Fejezet

Az elemi Tanodák minéműsége

1. § Valamint átaljában a Tanodák célja s rendeltetése az, hogy azokban a honi ifjúság külön sorsa s állásához képest józan s erkölcsös nevelést, a

magány s közszükségekhez mért tudományos oktatást nyerjen s így az élet működésére és jövő pályára szív- és értelmileg kimíveltessék: úgy különösen az elemi Tanodák feladata az, hogy azokban az említett nevelésnek s különféle további folytonos oktatásnak biztos alapja aránylag megvetessék.

2. § Az elemi Tanodák alsó és felső elemiek. A két első osztály az alsó, s ezekkel kapcsolatban a harmadik s negyedik osztály ennek két évi folyamával a felső elemi Tanodákat képezik. És így melly tanodákban csak a két első osztály létezik, az alsó, mellyben pedig három vagy négy osztály van, felső elemi tanodának neveztetik.
3. § Az alsó elemi Tanodák az az a két első osztály mindenütt egyenlően a nevelés és oktatás első s főbb kellékeire és szükségére szorítsák s a mellőzhetlen művelődés első fokára mindenkinek, akármilly sorsú és állású legyen bár, elkerülhetetlenül szükségesegek.
4. § A felső elemi tanodák célja lévén a szív és értelmi tehetségek folytonos s föltételes kifejtése, az élet különféle pályáira nézve azoknak, kik művelősöket folytatni a tudományok és mesterségek terén bővebb oktatást nyerni s talán felsőbb Tanodákban lépni kívánnak, szükségesegek úgy, hogy a harmadik osztály minden tanodára nézve – akár a tudományi akár az ipari pályára – lépcsőnként *a negyedik kettős folyamú osztály* pedig, kik innen különféle mesterségekre s kézművészetekre, vagy a gyakorlati élet felsőbb művelődési fokaira – az Ipar Tanodákba lépni szándékoznak, nélkülözhetetlen s kötelezők.
7. § Az alsó elemi tanodák főcélja tárgyra, vagyis tanulmányokra, rendre és fokozatra nézve egyenlők akár falusiak, akár városiak, akár magánosan, akár a fölsőbbiekkel kapcsolatban legyenek.
8. § Azonban a falusi elemi tanodák a mezei nép czélszerű kimívelésére, a városiak a polgári élet kifejlesztésére, a fölsőbb elemi tanodákkal kapcsolatban lévők pedig a két első elemi osztálynak is külön-külön tanítója van...

II. Fejezet

Hol kell elemi Tanodákat fölállítani

11. § Általában hol tanulásra alkalmas mindkét nemű gyermekek elegendő számmal találhatók, ha csak legyőzhetetlen akadályok nem gátolják, szükséges tanodákat fölállítani, s azoknak mennyisége a helybéli népnek számától, tehetségétől, jötevőktől s egyéb kedvező vagy mostoha körülményektől függ: különösen.

III. Fejezet

Oktatás tárgyai, vagyis tanulmányok az elemi Tanodákban

21. § Az alsó elemi Tanodák első osztályában tanítatik:
- a) A keresztény hitvallás az alsó tanodák számára kitűzött kis-katechismusból, az evangélium könnyű magyarázatával.
  - b) Sz. Írás, Ó szövetség, érdekes kivonatban.
  - c) Erkölcsstan rövid példákban: e három tárgy az egyházi tanító által külön órákban előadva.
  - d) Olvasás elemei, az az: betű ismertetés, egybefoglalás, szóejtés magyar és anyanyelven, hol amaz nem anyai. A falusi Tanodákban egyedül anyai nyelven.
  - e) Írás: betűképzés és szóba foglalás.
  - f) Számtan első elemei.
  - g) Ez osztály számára készített olvasó könyvből kérdező magyarázat olvasás közben.
22. § A II. elemi osztály tanulmányai ezek:
- a) A keresztény hitvallás valamivel bővebben, a kitűzött könyv szerint.
  - b) Sz. Írás, Új Szövetség alkalmas kivonatban.
  - c) Erkölcsstan, buzdító példákban s az evangélium könnyű magyarázatával. Mind ez a lelki tanítótól előadva.
  - d) Folytonos olvasás nyomtatványokból és kéziratokból, anya- és magyar nyelven. A falusi tanodákban egyedül anyanyelven.
  - e) Szint úgy az írás is.
  - f) Számtan, az egész, elvont és megnevezett számok első négy számvetés nemei. A forgásban lévő pénz nemeinek s mértékeknek fölbontása s átváltása, emlékezetből gyakorlás, jövedelem s kiadások jegyzékének módja, tört számok és arányszabály.
  - g) Olvasás, az olvasókönyv közbevetőleges magyarázgatása s taglalása.
  - h) Áhítatos éneklet, serény, illő, kellemes és buzgóhangoni gyakorlata.
24. § A harmadik elemi osztályban tanítatik:
- a) A keresztény hitvallás bővebben előadva, erkölcsstan minden kötelességekre és erényekre főbbvonalakban kiterjesztve. A sz. Írás mind a két szövetsége és az Evangelium könnyebb magyarázata, a tanodai lelki tanító által.
  - b) Olvasás anya- és magyar nyelven.
  - c) Írás, szintén anya- és magyar nyelven, a szép és helyes írás szabályai szerint.

- d) Latin szavak olvasása és írása azoknak, kik a közép tudományos tanodákba (gymnázie) lépnek.
- f) Magyar nyelvtan, hol ez nem anyai. A kapcsolt részekben e helyett igazi és tiszta horvát nyelvtan.
- g) A közéletben előforduló szükségekre nézve eszme és gondolat fogalmazás gyakorlatilag.
- h) Számтан, az arány és társasági számfejtés (szabály) példákkal, mértékek ismerése és alkalmazása a különféle honi mértékek és pénznemek egymásközi arányuk s fölvtásuk, az emlékezetbeli gyakorlás folytatása.
- i) Olvasás és egyéb tanodai könyvekkel ez osztály is el lesz látva.
25. § A IV. elemi osztály *első évi folyamában* a tanulmányok ezek:
- a) A keresztény hitvallás és erkölctan az ezen osztály számára szerkesztett könyv szerént.
- b) Számтан: az arányokról és viszonyokról, az úgy nevezett arány és társasági összetett számfejtés, a vegyítés és csereszám szabályai.
- c) Szép és helyesírás előmondás, vagyis hallás után.
- d) Magyar és német nyelvtan, az az: e két nyelv szabályai. (Horvát Országban a tiszta horvát és német nyelvtan és a magyar nyelv elemei.)
- e) Fogalmazás példákkal s kidolgozandó föladatokkal.
- f) Polgári építészet.
- g) Rajzolás, kivált a mesterségek s művészetekhez többnyire olly igen szükséges körvonal- s vázlatrajzolás.
- h) Népszerű földmértan.
- i) Magyarország s Ausztriai birodalom földleírása.
- j) A szép olvasás gyakorlására, taglaló magyarázatra és a gondolatok utánzással fogalmazására egy a legjelesb magyar és német írókból kismelt levelek, leiratok, beszélek s történetek példaként használandók.
26. § A IV. osztály *második évi folyamában* taníttatnak:
- a) A keresztény hitvallás és erkölctan.
- b) A számтан minden egyszerű és összetett megfejtés szabályai a kereskedés, üzérkedés s nagyobb gyárakban előforduló esetekre alkalmazva, az egyszerű és összetett kamat számvetés, az előzőleg számfejtés.
- c) Szépírás.
- d) Magyar és német nyelvtanból a szókötés szabályai, levélszerkesztés s bővebb fogalmazástan példákkal és kidolgozandó feladatokkal. (Horvátországban a tiszta horvát és német nyelvkötés szabályai s a magyar nyelv elemei.)
- e) Rajzolás.
- f) Polgári építészet.
- g) Törvény (stereometria) mértan, vagy is a zömök testek származása, köbmérése és viszonyai.

- h) Erőműtan, az az egyszerű és néhány összetett erőműnek ismerete, az erő- és súlyarány s ennek alkalmazása és használata.
- i) Természet ismeret.
- j) Elemi természettan.
- k) Európa egyéb tartományainak s a többi világrészeinek főbb leírása.
- l) Szavallás, kellemes olvasás és taglaló magyarázás s a legjelesb magyar és német írókból kiszemelt s a csinosabb fogalmazási példák válogatott daraboknak.

27. § Ezen föllebb előszámlált két évfolyam tanulmányait úgy alkalmazzák, hogy azok különös figyelemmel azon tárgyakra, mellyeket ismerni, tudni mesterséget űzőknek, kézműveseknek, kereskedőknek főképen szükséges, adassanak elő az e végre s illy irányban szerkesztett s kitűzött könyvekből.

IV. FEJEZET

Oktatás módja, a tanodák kezdete, tartásuk ideje, próbatétek s jutalmak

- 34. § Az oktatás módja a tárgyak vagy is tanulmányok természetéhez, a tanítványok lelkületéhez, értelmi tehetségéhez s a helybéli körülményekhez alkalmazandó. Mint az a tanítókat képező intézet számára írt „Tanmódszer” című könyvben részletesen s kimerítve előadatik.
- 35. § Minden fölső elemi tanodákban az oktatás mind az öt osztályra nézve Mindszenthó négy első napjaiban kezdődik, és Kisasszony hava négy első napjaiban végződik úgy, hogy ezekben a nagy szünet két hónapig tart.

V. FEJEZET

Az elemi Tanodák Fölügyelése és Igazgatása

- 41. § Minden tanodák főfőügyelése átaljában s így különösen az elemi tanodáké is Magyarországon a királyi Főlség nevében a magyar kir. Helytartó Tanácsot mint fölsőbb igazgatói s kormányzói hatóságot illeti, fönmaradván a megyei Püspöknek tulajdon megyéikben a keresztény hitvallásbani oktatásra nézve fölügyelésök.

VI. FEJEZET

A Tanítók (Tanítói személyzet)

51. § Minden alsó elemi tanodának legalább egy tanítója van.
52. § Ha a tanulók száma százat fölül halad, s a községben erő s tehetség van, a tanító mellé egy, vagy ha a tanulók száma 200-ra is fölmén, két segéd-tanító rendeltetik.
53. § Minden elemi tanodákban akár fiú, akár leány gyermekeké legyenek, a keresztény hitvallást és sz. írást az evangelium könnyű magyarázatával az illető helybéli lelkész, vagy ennek segédje tanítja.

VII. FEJEZET

A Főigazgatók, kerületi Fölügyelők és Tanítók kinevezése

58. § A Főigazgatók Ő Főlsége által neveztetnek.
59. § A Főigazgatónak egy jegyzője van illendő fizetéssel, kit Ő fölsőbb helybenhagyás végett maga ajánl föl. És e mellé még egy írnot is nevez illendő fizetéssel.
60. § A kerületi Fölügyelők és helybéli Igazgatók tanodai működése rendszerint díjtalan ugyan, de érdemtelen becsületbeli s tisztelt kötelesség, s az Esperesség és lelkészi hivatalnak természetes kisugárzása s ágazása.
61. § Az alsó elemi tanodák tanítója a képző intézetekben ezen hivatalra kimívelt s rendes próbatétről nyert bizonyítvány s igazgatói oklevél által föl-jogosított, s leginkább segédi érdemekkel kitűnő egyénekből a község vagy különös cím alatt föl-jogosítva a Kegyúr, vagy Pártfogó, Jótevő s Földes Úr általi hármass kijelölés útján a ker. Fölügyelő ajánlatára a Fő-igazgató helyben hagyásával neveztetnek ki.

VIII. FEJEZET

A Tanodák költségei, fölállítása és szükséges bútorozása

72. § Az alsó elemi tanodák építési és minden egyéb fölállítási s fönntartási költsége az illető községek terhére esik.

IX. FEJEZET

Tanodákba járás kötelessége, szüksége és hatása

76. § Azon naptól fogva, mellyen valamely községben az első elemi tanodák rendesen fölállítottak, azokbani járás minden ott található 6., legfőbb 7. esztendőös fi- és leány gyermekre nézve egész 12. éves korukig, ha csak magány fölhatalmazott tanító által külön nem oktatnak, kötelesség.
77. § Ha ezen kötelesség elmulasztatik, a családi felelősség, illetőleg maga útján megszabandó pénzbeli büntetés alá vonatik.

X. FEJEZET

Hitvallási s egyéb Oktatóknak, leány-, segéd s magány tanítóknak szükséges tanmódszerről

88. § Ezen új Rendszer fölállítására után egy év múlva senki mint magány Tanító nem működhetik, ha csak legalább a Tanmódszerből jó előmenetellel végzett, Próbátételről bizonyítványt nem nyert. Ez elleni vétség esetében a 18. § büntetése alkalmazandó, s tanítványai köz-próbatétre csak felsőbb engedelemmel ereszthetnek és köz segedelmekre, díjakra számot nem tarthatnak.”

Megjegyzés:

(x) Egyházi irattár, Kevermes

III. sz. melléklet

*Az 1848-49-es szabadságharccal összefüggő elemi iskolai események**

A kevermesi iskola a Felső Aradi Kerülethez tartozott, melynek élén a felső aradi kerületi elemi tanodák felügyelője volt. A kerületek központja pedig Temesvár volt a tanulmányi főigazgató vezetésével.

A következőkben az eseményekkel összefüggő néhány hivatalos levelet (iratot) teszek közkinccsé:

1. „Felső Aradi kerületi elemi tanodák felügyelőjének.

Báró Eötvös József vallás- és közoktatási miniszter Úr Ő méltóságához hivatala kezdsére ezen tanulmányi kerület részéről illő üdvözlést intézvén, folyó hó 1-én kelt, s következő választ vettem:

Főtisztelendő tanulmányi főigazgató Úr!

Azon részvét és bizodalom mellyel maga és hivatalársai nevében hivatalom kezdetét üdvözölte, annyi nehézségek között, mennyivel a dolgok új rendbe vezetésénél küzdeni kelle, jól esett nekem.

Fogadják érte köszönetemet.

Istenemet kérem, engedje tudnom tényekkel bebizonyítani köszönetemet mindazok iránt, kik kormányra léptemet üdvözölték.

Kötelességemet egészen általéztem, s tisztán áll előttem, hogy igénybe kell vennem minden tehetséget, minden lelkiismeretet, közremunkálást, mert csak így fogom én hivatásomat betölteni, ha azok, kiknek kezében a közügynek bárminő szála van, elősegítik, szilárdítják köreikben a kormány célját, melly nem egyéb, mint az igaznak, jónak és valónak megváltása.

Kérem, hogy mind azokat, kikkel hivatalban és életben érintkeznek, serkenték a kötelesség és erény gyakorlására, s ne fáradjanak el a serdülő nemzedék lelkiismeretes vezérletében.

Hazafias üdvözlettel

vallás és közoktatási miniszter
B. Eötvös József m. k.”

2. „Felső aradi kerületi elemi tanodák t. cz. felügyelőjének!

Értesülvén, miként némely helyeken az elemi iskolák tanítói a tanodai új rendszer leendő bekövetkezéseinek ürügye alatt az iskola-igazgatók irányabani engedelmisséget megtagadják. A vallás és közoktatási minisztériumtól múlt június hó 26-a 2094. szám alatt kelt rendelet következtében tisztelt uraságodnak ezennel meg hagyom: hogy miután a tanodai új rendszer életben lépéséig az elemi iskolák alapszabályai egész kiterjedésükre nézve maguk épségében fentartandók lennének, az illetőket ama szabályok pontos megtartására s az előljáróság hivatalos rendelkezéseinek felelet terhe alatti hű és erélyes végrehajtására sikeresen kötelezze s ezen rendelést tiszte körében szokott móddal kihirdesse.

Temesvárott július 3-dikán 1848.

Fábry Ignátz
tanulm. főigazgató”

3. „Aradi felső kerületi elemi tanodák t. cz. felügyelőjének!

A honunk látókörén naponta aggasztóbban tornyosuló harczviharak között alaposan alig remélhető, miszerint az elemi tanodákban és képezdékben folyó évi szeptember elején megkezdett előadások mindenhol kellő pontossággal és ohajtott sikerrel folytathassák. Valamint azért egy részről az érintett intézetek előljáróinak buzgalmától elváratik: hogy tanítói magasztos hivatásukat kellően felfogván kötelességeiket hazánk jelen súlyos helyzetében is lehetőleg teljesíteni – a kényszerítő szükség esetét kivéve – el nem mulasztandják, úgy más

részről a körülmények rendkívüliségét tekintve a vallás és közoktatási minisztérium folyó hó 2-kán 5280/2249 szám alatt kelt rendelete által megengedhetőnek nyilvánítja: hogy olly helyeken, hol a tanulók szerfölötti csekély száma, vagy egyébként is harczias viszonyainak miatt hivatalos eljárásukban óhajtott sikerre nem számíthatnának, a megkezdett előadásokat a helybeli körülmények lelkiismeretes egybevetése mellett egy időre, vagy mennyiben netán a kényszerítő szükség úgy hozná magával, további miniszteri intézkedésig is felfüggeszthessék.

Miről tisztelt uraságod kellő tudomás s további czélszerű utasítás adás végett ezennel értesítetik.

Temesvárott october 7-én 1848.

Fábry Ignácz
tanulm. főigazgató”

4. „Főtisztelendő Szál Antal prépost, alesperes, Eleki Plébán és Arad felső kerületi elemi tanodai felügyelő Úrnak! A tanügy új rendezése által megszűnven az eddigi királyi tankerületi főigazgatóságok, ezeknek részint kerületi császári főbiztosok, részint a mindegyik főbiztosi kerületben nevezendő s több helyeken már ki is nevezett iskolafelügyelők átveszik. Véget ért ekép az én hivatalom is ezen tankerületben s ettől B. Geringer császári teljes hatalmú polgári országos biztos Úr Ő nagyméltóságától múlt hó 2476/9 sz. a. hozzám intézett kegyes leirata által felmentettem, minek következtében a tankerület iratait s jegyzőkönyveit Nagyváradra e napokban szállítom s az ottani kerületi iskolák felügyelésére méltatott főtisztelendő Oswald Ferencz kanonok úrnak átadandom...” (Temesvár, 1849. december 15-én Fábry Ignácz tank. volt főigazgató)

5. A nagyvárad kerületi iskolai hatóságtól 1850. október 25-én:

„Minden kormánybiztosoknak, több kerületi alesperesi hivatalos értesítésükből kerületi iskolai hatóságnak tudomására jöven az, miszerint a népnevelés előhaladásának akadályai közé többek közt az is tartozik, hogy igen kevés helységekből létez külön iskolai tanító, hanem a tanítói állomás többnyire kántori és még jegyzői foglalkozásokkal is van egybe kötve, hogy a szülék gyermekeiket az iskolába járástól eltartóztatják, vagy azért mert a különben csekély járandóságot a tanítónak fizetni vonakodának, vagy marhapásztorságokra fordítják, s hogy a folytonos téli tanításra szükséges fűtőt sem a szülők, sem a helység, sem a földbirtokos urak kinem szolgáltatják, ámbár mindezen mind még több más akadályokon csak az elemi oktatásügy gyökeres újjalakításával lehetne voltaképen segíteni, mi csak lassanként és idővel úgy történhetik meg, hogy mindazon által fenemlített akadályok lehetőleg eltávolíttassanak vagy kevesbítessenek. Nagyságodat a végett kívántam felszólítani, miszerint a járásos közigazgatási szolgabírák által oda munkálkodni törekedjék, hogy minden tehetősebb községekben... minden alkalmat felhasználjanak arra, hogy ugyan azon népnevelési szt. ügyben felvilágosítás, buzdítás, lelkesítés, serkentés, intés, dorgálás s hivatali tekintélyük alkalmazása, szóval minden célra ve-

zető igazságos eszközök által sikerdús eredményt idézhessenek elő, úgy az iskolai hatóság s annak organumai által teendő intézkedések is idejében kellőleg foganasítottassanak ”

6. A nagyváradai katonai kerületi iskolai hatóságtól 1850. november 7-én:

„Némely alesperesi kerületekből beérkezett értesítvényeknek észrevételeiből azt tapasztalta ezen kir. isk. hatóság, miszerint a népiskolák tantermeiben a tanítók, kántorok, s illetőleg ezeknek családtagjai által olly tárgyak tartatnak folytonosan, mellyek épen nem a tantermekbe tartozván, valamint a gyermekek figyelmét a tan előadásakor el és magokra vonják, kigőzölgéseik által a gyermekek egészségének ártanak, úgy az iskola iránti szükséges tiszteletet csökkentik, továbbá hogy a szeméremnek és erkölcsiségnek ártalmával a gyermekek használatára az iskola mellett árnyékszékek sem léteznek. Mire nézve Főtisztelendő Úr felszólítatik: alesperesi kerületében létező minden népiskolára nézve azonnali olly intézkedés megtételére, miszerint azon teremből vagy hajlékból, hol az iskolai előadások rendesen tartatni szoktak, minden az iskolába nem tartozó tárgyak, u. m. élelmi szerek, házi és gazdasági eszközök, ágyak s a t. azonnal eltávolítottassanak, s a tantermek tisztán tartására legfőbb gond fordítottassék...”

7. A nagyváradai ker. cs. kir. főispántól minden kormánybiztosnak 1851. február 4-én:

„A vallás és közoktatási minisztérium f. é. január 8-án 328/40. sz. a. kelt bocsájtványában rendelni méltóztatik: hogy a népiskolák ügyeiben szabályos hivatalos eljárás eszközzése tekintetéből az elemi iskolák ker. felügyelői és helybeli igazgatói minden jelentéseiket, tudósításaikat és időszaki értesítvényeiket, mellyek annakelőtte a főigazgatókhoz intéztettek, a csász. kir. isk. hatósághoz küldessenek, honnan veendik közvetlenül határozatokat is és rendeleteket.”

8. Végül egy, a kevermesi iskolával kapcsolatos felügyelői levél:

„Nagytisztelű Pleb. s Isk. Igazgató Úr!

A Méltóságos megyés püspök urunknak az iskolai tanítás előmozdítására a magas cultur és tanügy minisztérium f. é. Január 14-én 97 sz. a. kiadott rendelete szerénti felhívása fonalán az ez évi tanítói gyűlés megtartását f. é. Augusztus hó 26-ára a Kevermesi Plebániában olly formában tűzöm ki, hogy az ez ügyet érdeklő püspöki iskolai körlevél 98-ik számában feladott kérdést: „Jelöltessenek ki gyakorlati eszközök, mellyek használata által leginkább a földművelők gyermekei az egész évi szorgalmas iskolai járásra birathassanak s indíttathassanak?” – Minden egyes tanító írásba foglalva a gyűlésen mulhatatlanul megjelenvén bemutassa, és ha kívántatik, szóval is megfejteni kész legyen. – A megjelenő Pleb. s Igazgató Urak pedig a fent nevezett püspöki körlevél 4-ik pontja értelmében oly értekezletet készíteni készkedjenek: mely az iskolai tanítás és vallás, vagyis az egyház és iskola között létező feloldozhatlan kapcsolót s ezeknek egymással összefüggését ábrázolja. Végre e napra a Kever-

mesi iskolába járni tartozó gyermekek összevgyűjtessenek a Kevermesi iskolába, hol a gyakorlati tanítás kimutatása az összevgyűlt Tanítók kitűnőbbjei által practikai előadásban a többiek utánzása végett ábrázoltatni fognak.

Kelt Eleken Aug. 3-án 1857. – Szál Antal m. k. Cz. Prép. Arad felső ker. alessp. isk. felügyelő.”

Megjegyzés:

(*) Egyházi irattár, Kevermes

IV. sz. melléklet

„Tudnivalók az 1895–96. évre

Miután a folyó iskolai évben sajnos tapasztaltatott azon körülmény, hogy több szülő tanköteles gyermekeit, illetve azok korát, a tankötelezettség alól való kibúvás céljából eltitkolja és ezen eljárással leginkább önmagának szerez csak bajt, az előjáróságnak és tantestületnek pedig munkát és kellemetlenséget, szükségesnek tartja a községi tantestület, a tankötelesek szülőit a következő elemi iskolai rendtartási szabályokra figyelmeztetni.

• • •

2. Minden ép egészséges gyermek ki betölti életének 6-ik évét, a népiskolai közoktatás tárgyában alkotott 1868. 38. t. cz. értelmében tanköteles és köteles a 15-ik életkor betöltéséig a mindennapi illetőleg az ismétlő iskolába járni.

3. Ha valamely tanuló évközben tölti is be életének 12-ik illetőleg 15-ik évét, az még nem elegendő ok, hogy az iskolából kiléphessen, mert minden tanuló tartozik a 6 évfolyam mindennapi, illetőleg a 3 évfolyamú ismétlő iskolát teljesen bevégezni.

4. Minden szülő vagy gyám köteles a beíratások alkalmával személyesen felvezetni tanköteles gyermekeit, hogy a felvételi napló rovataiban foglalt kérdések helyesen, az igazsághoz híven kitölthetők legyenek.

5. A védőhímlőoltási kötelezettségre vonatkozó 1887. évi XXII. t. cz. 3–5. §-ai értelmében az elemi népiskolába belépő minden tanköteles gyermek fölvétele alkalmával köteles igazolni azt, hogy jó sikerrel be volt oltva vagy a legutóbbi 5 év alatt valóságos hímlőt állott ki.

6. Ha a szülő vagy gyám a tanköteles gyermekét az iskolától visszatartja, esetleg eltitkolja s kötelességét a figyelmeztetés daczára s az erkölcsi eszközök felhasználása után sem teljesíti, a népiskolai közoktatás tárgyában alkotott törvény 4. §-a értelmében első ízben 50 kr., másodízben 1 frt, harmadízben 2 frt, negyedízben 4 frt pénzbírsággal büntetendő az iskolai pénztár javára. Ha ezen négyszeri büntetés sem térítené a szülőt, gyámot vagy gazdát kötelességeinek teljesítésére, akkor az iskolaszék, illetőleg gondnokság megkeresésére a községi hatóság a gyermek neveltetésének eszközzésére külön gyámot tartozik kirendelni.

7. Községünk földműveléssel foglalkozó község lévén, azért a szorgalomidő csak 8 hónap, de ezen nyolcz hónap alatt az arra rendelt iskolai szüneteken kívül csak is azon tanuló maradhat ki:

a) Ki betegségbe esik, mely miatt kénytelen az iskolából elmaradni. b) Kinek szülője vagy családjának valamely tagja annyira beteg, hogy a miatt a tanulónak erkölcsi kötelessége otthon maradni. c) Ahol a család körében halál vagy hasonló csapás történik. d) Ahol a háznál nagyobb családi ünnepély (pl. lakodalom) tartatik. Minden egyéb mulasztás igazolatlanak vétetik, s a (törvény 4. §-a értelmében megfelelő pénzbüntetést von maga után.

10. Köteles minden tanuló az iskolai épület környékén és a tanteremben a tisztaságot megőrizni és fenntartani, az iskolai bútorokat és a tanszereket minden rongálástól megkímélni. A piszkoló és rongáló gyermek nemcsak fenyíték alá kerül, hanem az okozott kár megtérítésére is köteles.

11. A tanulók egymás iránti kölcsönös szeretettel és jó indulattal tartoznak viseltetni.

12. Az iskolai előljáróság és a tanító iránt minden tanuló tisztelettel és engedelmességgel viselni tartozik, mert Isten és szülői után előljáróinak és tanítóinak tartozik legnagyobb hálával.

13. Minden tanuló köteles a feladott leczkéből teljesen elkészülve jönni az iskolába, ott a tanító tanítását figyelmesen hallgatni, hogy a feladott kérdésekre megfelelhessen.

Aki tanítás alatt figyelmetlen, a rendet, csendet zavarja, az utcán, közhelyeken pajkoskodik, dobálódzik, dulakodik, lármázik, fenyíték alá esik.”

V. sz. melléklet

„Szabályrendelet az iskolai és tanítási rend védelméről

1. § Amennyiben súlyosabb beszámítás alá eső bűncselekmény nem forog fenn, kihágást követ el és 50 frtig terjedő büntetéssel büntetendő:

a) a ki valamely nyilvános iskola tanhelyiségébe a tanítás ideje alatt engedelem nélkül bemegy s ott a tanítást akár az által, hogy az illető tanár, tanító vagy helyettesének felhívására azonnal nem távozik, akár más módon szándékosan megzavarja. –

b) a ki az iskola bármely helyiségében a tanulók előtt erkölcstelen vagy oly kifejezést használ, illetőleg oly magaviseletet tanúsít, mely a tanár vagy tanító tekintélyét sérti vagy kisebbíti; Az iskolába való megjelenés tilalma az iskolaszéki vagy iskolai gondnoksági tagokra, a járási, községi vagy körorvosra, valamint a hatósági személyekre és a községi előljáróság tagjaira, a mennyiben a megjelenés hivatalos minőségben történik, nem terjed ki. –

2. § Kihágást követ el és 50 frtig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő az a szülő, gyám, vagy a tanulóra felügyeletet gyakorló személy, a ki a tanulóra vonatkozó jogos tanítói intézkedést tudva meghiúsítja, vagy a tanítványt az ily intézkedés iránti engedetlenségre rábírja. –

3. § A pénzbüntetés azon iskola javára fordítandó, melyben a kihágás elkövetetik, illetőleg amelynek kötelékébe az illető tanuló tartozik, s első sorban az iskolába járó szegény sorsú tanulóknak tankönyvekkel való ellátására használandó fel. A pénzbüntetés behajthatatlanság esetén az 1879. évi XL. t. cz. 22., 20. és 30. §-a értelmében megfelelő elzárásra változtatandó át. –

4. § Az ezen szabályrendeletbe ütköző kihágások eseteiben I-ső fokon a főszolgabíró, vagy polgármester, II-od fokon az alispán, III-ad fokon pedig a m. kir. Belügyminisztérium ítélkezik.

A kihágási eljárás az eset folytán érdekelt tanár, vagy tanítóra az intézeti igazgatóság felhatalmazása alapján tett feljelentésére tehető folyamatba. –

Kelt Csanádvármegye törvényhatósági bizottságának Makón 1899. évi október hó 3-ik napján folytatólag megtartott rendes féléves közgyűléséből.”

A magyar királyi belügyminiszter e szabályrendeletet 1900. január 27-én hagyta jóvá azzal, hogy az 50 frt büntetést 100 Koronára emelte, és néhány megfogalmazási hibát kijavított.

VI. sz. melléklet

A kevermesi tanítók névjegyzéke 1943. augusztus 1-én

1. Központi népiskola:

Kliment Jenő	igazgató	– havi fizetése	682,00 P
Kliment Jenőné	áll. tanítónő	– „	371,86 P
Hőhn Margit	áll. tanítónő	– „	265,00 P
Csurgai János	r. k. kántortanító	– „	350,30 P
Páger Lajos	áll. tanító	– „	390,30 P
Béry Jenő	áll. tanító	– „	390,30 P
Komor Béláné	áll. tanítónő	– „	295,00 P
Komor Béla	áll. sd. tanító	– „	451,86 P
Tóth Mária	áll. sd. tanítónő	– „	270,30 P
Pákh Tiborné	áll. sd. tanítónő	– „	220,96 P
Pákh Tibor	áll. tanító	– „	384,51 P
Domonkos Balázs	szegődm. iskolaszolga		
Tóth Mihály	szegődm. iskolaszolga		

2. Újtelepi népiskola:

Kóbori Emil igazgató, körzeti iskolafelügyelő

Kóbori Emilné (Kiss Anna) áll. tanítónő

Agonás Pálné (Szlávik Margit) áll. tanítónő

László Andrásné (Andresz Anna) áll. tanítónő

C. Tóth András szegődm. iskolaszolga

Megjegyzés: az újtelepi iskola tantestülete 1933 óta stabil.

VII. sz. melléklet

*A kevermesi központi állami általános
iskola pedagógusainak 1946. október havi
fizetési jegyzéke*

Kliment Jenő	igazgató	209,10 Ft
Marton Pál	áll. tanító	246,- Ft
Komor Béla	áll. tanító	174,- Ft
Kliment Jenőné	áll. tanítónő	204,- Ft
Komor Béláné	áll. tanítónő	173,40 Ft
Hőhn Margit	áll. tanítónő	173,40 Ft
Csala Ilona	áll. tanítónő	174,- Ft
Tóth Mária	áll. tanítónő	159,- Ft
Visy László	áll. tanító	159,- Ft
Csurgai János	áll. tanító	142,80 Ft
Páger Lajos	áll. tanító	121,80 Ft

Megjegyzés: Csurgai János és Páger Lajos még hadifogságban vannak. Fizetésüket feleségeik vették fel.

A központi iskolában tanított még dr. Agonás Jánosné is.

Az újtelepi iskolában tanítottak:

Kóbori Emil	igazgató (de felesége vezeti az iskolát)
Kóbori Emilné	áll. tanítónő
Agonás Pálné	áll. tanítónő
László Andrásné	áll. tanítónő
Barna Lajos	áll. tanító

Jegyzőkönyv

Készült Kevermesen 1948. évi június hó 7-én az áll. ált. iskolák nevelőtestületeinek a községházán megtartott közös értekezletéről.

Jelen vannak: Kóbori Emil igazgató, Kóbori Emilné, László Andrásné, Agonás Pálné, D. Kiss Istvánné, Révay Magdolna újtelepi áll. ált. isk. nevelők, Kliment Jenő igazgató, Tóth Mária és Visy László közpt. áll. ált. isk. nevelők és Réday Etelka áll. óvónő.

1. Kóbori Emil újtelepi isk. igazgató üdvözli a megjelent kartársakat és az értekezletet megnyitja. A jegyzőkönyv elkészítésére D. Kiss Istvánnét, hitelesítésére pedig Kliment Jenő és Agonás Pálné kartársakat kéri fel. Tudomásul véve.

2. Kóbori Emil, mint előadó ismerteti, hogy az értekezlet célja az iskolák államosításával kapcsolatos állásfoglalás. Ezzel kapcsolatban a következőket adja elő: ...

Az egységes oktatási és nevelési eredmények biztosítása érdekében szükséges tehát, hogy ezeknek az iskoláknak az átszervezését is az államhatalom vegye a kezébe. Amidőn ennek a kérdésnek a megvalósítását az államhatalom napirendre tűzte, 1848 szellemében jár el s az 1848-ban megtartott I. tanügyi kongresszus határozatát hajtja végre, mely akkor kimondotta, hogy „Az összes tanító felekezetre való tekintet nélkül állami hivatalnoki testületté szervezendő, mely csak az államtól függ és attól kapja fizetését.”

A fentiek után teljes terjedelmében felolvasta a Magyar Pedagógusok Szabad Szakszervezetének a magyar nevelőkhöz intézett kiáltványát. „Szabad népnek szabad nevelőket.” Ugyancsak felolvasta Csanád vm. tanfelügyelőjének 1892/1948. tf. számú felhívását a „nem állami iskolák államosítása” tárgyában.

Az előterjesztések után előadó határozati javaslatot terjeszt elő, kéri annak elfogadását. Határozati javaslat: „A kevermesi központi és újtelepi áll. ált. iskolák nevelői a korszerű és egységes köznevelés megvalósítása érdekében szükségesnek tartják a nem állami és felekezeti iskolák államosítását s éppen ezért kérik a kötelező vallásoktatás fenntartása mellett, az államosítás mielőbbi végrehajtását.”

A határozati javaslattal szemben T. M. ált. isk. tanítónő tiltakozását jelentette be, tiltakozásához R. M. áll. ált. isk. tanítónő is csatlakozott. Az elmondott és írásban beadott tiltakozása a következő: „Mint magyar rk. iskolában nevelkedett népnevelő nem helyeslem a r.k. iskolák államosítását és ez ellen tiltakozásom fejezem ki. A tanítóképző 5 évfolyama alatt mit r.k. iskolában végeztem, valláserkölcsi nevelésben, szakképzettségben és kulturális síkon is a legtökéletesebbet és a legjobbat kaptam. Itt tanultam meg igazán szeretni áldozatos szeretettel a magyar gyermeket, a magyar népet és magyar hazánkat. S Jézus

Krisztus, az Istenember azt mondta „Tanítsatok minden népet”. S ez nemcsak a hittudományokra értendő, hanem a profán tudományokra is. Tehát Anyaszentegyházunk szabadságának súlyos megsértését látom a r.k. iskolák államosításában. Részemről a legnagyobb hálátlanság lenne tíz éves tanítói működésem után, arcába taposni és halálát kívánni annak az „édesanyának”, aki engem Istent, hazát, magyar népet, magyar gyermeket szerető néptanítónővé nevelt. Kérem, hogy a r.k. iskolákat ne államosítsák.

Tóth Mária s.k. áll. tanítónő.”

Kevermes, 1948. június hó 7.

A két tiltakozóval szemben a jelenvoltak a határozati javaslatot mint határozatot elfogadták.

Több tárgy nem volt, az értekezlet berekesztetett.

K.m.f.

D. Kiss Istvánné s.k. jegyzőkönyvvezető, Agonás Pálné s.k., Kliment Jenő s.k., hitelesítők, Kóbori Emil s.k. előadó.

Az értekezlet után Kliment Jenő igazgató bejelentette, hogy felesége Kliment Jenőnéől nyert felhatalmazása folytán, a hozott határozathoz ő is hozzájárul.

Csala Ilona közp. isk. tanítónő írásban az alábbiakat közölte: „Igazgató Úr! Az iskolák államosításával kapcsolatban f. hó 7-én tartott értekezleten halaszt-hatatlan elfoglaltságom miatt nem vehettem részt. Az iskolák államosítása kérdésében az értekezleten hozott határozatot elfogadom, mert a nevelési színvonal emelése érdekében az államosítást helyesnek tartom.”

Kevermes, 1948. VI. 8.

Tisztelettel: Csala Ilona áll. tanítónő.

Hőhn Margit közp. isk. tanítónő írásban az alábbiakat közölte: „Igazgató Úr! A csatolt orvosi bizonyítványban foglaltakra való tekintettel az iskolák államosítása tárgyában tartott értekezleten megjelenni nem tudtam. Tudomásom van azonban az értekezleten tárgyalt problémáról. A felekezeti iskolák államosítása tárgyában előterjesztett és a jelenvoltak többsége által elfogadott határozatot szintén elfogadom, s a magam részéről is a korszerű és egységes nevelés érdekében szükségesnek tartom a nem állami iskolák mielőbbi államosítását. Kevermes, 1948. június 8. Hőhn Margit s.k. áll. tanítónő.”

Kevermes, 1948. június hó 8-án. Kóbori Emil s.k. igazgató

Megjegyzés: Gácsér József Az iskolák államosítása Békés megyében 1948 c. könyvéből a Csongrád Megyei Levéltár anyaga alapján (Csanád megye tanfelügyelője ír. 2366/1948. alapsz.)

IX. sz. melléklet

Fizetési jegyzék 1957. januárjában
 (Személyi fizetés 1957. január hónapra)

Dukay Barnabás	igazgató	1200,- Ft+450,- Ft ig. pótlék
Csurgai János	igazgatóhelyettes	1610,- Ft+220,- Ft igh. pótlék
László Andrásné	ttó	1040,- Ft
Sáfár Jánosné	tanár	1020,- Ft
Csala Ilona	tanár	1300,- Ft
Baranyi Mária	ttó	880,- Ft
Boldogh Mária	ttó	880,- Ft
Hotz Györgyné	ttó	880,- Ft
Pelle Ferenc	tanár	1200,- Ft
Sáfár János	tanár	1020,- Ft
Gúth József	tanár	1020,- Ft
Nagy Antal	tanár	1020,- Ft
Mógor Béla	ttó	702,- Ft
Kiss Károly	ttó	702,- Ft
Fábián János	ttó	960,- Ft
C. Tóth István	hiv. segéd	650,- Ft
C. Tóth Mihály	hiv. segéd	650,- Ft+78,- Ft korpótlék

X. sz. melléklet

*Statistikai adatok az iskolai törzskönyvek
és a statisztikai kimutatások alapján*

Tanév	Ált. isk. tanulók száma	Összes tanulóbból			Ki-segítő isk. tan. száma	Tanulócsoportok száma			Összes nevelő	Össz. nev.-ből	
		nap-közis	diák-ott-honi	cigány		isk.	napk.	kise-gítő		diák-ott-honi	képe-sítés nélk.
1950-51	466	-	-		-	11	-	-	13	-	-
1951-52	467	-	-		-	10	-	-	11	-	-
1952-53	445	-	-		-	10	-	-	11	-	1
1953-54	445	-	-		-	12	-	-	15	-	3
1954-55	435	-	-		-	12	-	-	15	-	3
1955-56	450	-	-		-	11	-	-	16	-	1
1956-57	468	-	-		-	12	-	-	13	-	1
1957-58	465	-	-		-	13	-	-	15	-	2
1958-59	476	-	-		-	14	-	-	18	-	4
1959-60	482	37	-		-	14	1	-	20	-	5
1960-61	512	39	-		-	16	1	-	20	-	3
1961-62	534	40	-		-	16	1	-	20	-	7
1962-63	577	40	40	24	-	16	1	-	25	3	8
1963-64	600	40	80		-	16	1	-	26	4	6
1964-65	585	40	78		-	16	1	-	27	5	3
1965-66	583	40	84		-	17	1	-	28	4	7
1966-67	553	29	81		-	17	1	-	28	4	4
1967-68	527	38	85		-	15	1	-	26	4	3
1968-69	502	40	81		12	14	1	1	26	4	1
1969-70	440	40	86	24	17	13	1	1	25	5	1
1970-71	426	40	88	25	25	13	1	2	25	5	1
1971-72	399	40	86	23	29	13	1	2	25	5	3
1972-73	374	40	81	26	33	13	1	2	27	5	3
1973-74	353	45	69	31	32	14	1	2	27	5	3
1974-75	352	65	68	37	31	15	2	2	30	5	6
1975-76	360	77	71	44	26	15	2	2	31	5	6
1976-77	357	75	64	51	25	16	2	2	29	4	7
1977-78	362	80	65	54	28	16	2	2	32	5	7
1978-79	362	75	67	57	22	16	2	2	31	5	7
1979-80	365	64	80	62	17	16	2	2	30	5	5
1980-81	350	82	63	56	22	15	2	2	28	4	1
1981-82	337	62	61	55	35	14	3	2	28	5	2
1982-83	342	67	67	44	42	15	3	2	28	5	4
1983-84	320	68	65	40	41	15	3	2	29	4	2
1984-85	324	55	70	34	38	15	3	2	28	4	1
1985-86	335	69	72	32	35	15	3	2	29	5	1

XI. sz. melléklet

*A kevermesi 3260. sz. Petőfi Sándor
Úttörőcsapat vezetőinek változásai*

Csurgai János	1948-tól 1953-ig
Sáfár János	1953-tól 1955-ig
Nagy Antal	1955-től 1957-ig
Kovács Gábor	1957-től 1973. III. 21-ig
Hammer Gizella	1973. III. 21-től 1975-ig
Mahler József	1975-től 1976-ig
Mahler Józsefné	1976-tól 1981-ig
Hanyecz András	1981-től 1982-ig
Tóth Emília	1982-től 1984-ig
Kiss Anna	1984-től 1986. V. 14-ig
Lakatos Mária	1986. V. 14-től

XII. sz. melléklet

*A kevermesi általános iskola tantestületének
tagjai az iskolai törzskönyv alapján
(1951–1986)*

A nevelő neve	mettől?	meddig?
1. Kóbori Emilné	1923. III. 17	– nyugdíjazásig
2. László Andrásné	1951. IX. 1.	– 1976. VII. 31.
3. Agonás Pálné	1923. XII. 20	– nyugdíjazásig
4. Timár Ernő	1950. VIII. 1.	– 1953. V. 20.
5. Höhn Margit	1935. VIII. 10.	– 1954. VI. 4.
6. Csala Ilona	1945. X. 12.	– 1957. III. 8.
7. Csurgai János	1935. XI. 1.	– nyugdíjazásig
8. Keliger Lajosné	1950. VIII. 1.	– 1954. VII. 31.
9. Dávid László	1950. VIII. 22.	– 1954. VII. 31.
10. Visy László	1945. IX. 1.	– 1976. VI. 15.
11. Dr. Molnár Lászlóné	1952. IX. 1.	– 1954. I. 1.
12. Dukay Barnabás	1949. I. 15.	– 1960. VII. 15.
13. Baranyi Mária	1953. VIII. 1.	–
14. Csóti Magdolna	1953. VIII. 1.	– 1957. VII. 1.
15. Medvegy Éva	1953. VIII. 1.	– 1954. III. 31.
16. Sáfár János	1953. VIII. 1.	– 1957. VII. 1.
17. Kóbori Emil	1923. III. 19.	– nyugdíjazásig
18. G. Kiss László	1954. I. 1.	– 1955. III. 1.

19. Köles Cecília	1954. VIII. 1.	-
20. Hotz György	1954. VIII. 25.	- 1955. VI. 29.
21. Árvai Erzsébet	1954. IX. 16.	- 1955. VI. 29.
22. J. Tóth János	1955. VII. 1.	- 1956. IX. 1.
23. Nagy Antal	1955. VII. 1.	-
24. Gúth József	1955. VII. 1.	- 1957. VIII. 15.
25. Kéfer Aladár	1955. VII. 1.	- 1956. VII. 1.
26. Boldogh Mária	1955. VII. 1.	- 1957. IV. 1.
27. Mógör Béla	1956. VII. 16.	- 1957. VIII. 30.
28. Fábrián János	1956. VII. 1.	- 1957. VIII. 30.
29. Kiss Károly	1956. VII. 16.	- 1957. IX. 15.
30. Köves László	1956. VII. 16.	- 1956. VIII. 31.
31. Pelle Ferenc	1956. IX. 1.	- 1979. VIII. 31.
32. Mihalicza József	1957. VIII. 16.	- 1959. VIII. 1.
33. Czigléczi Zsuzsanna	1957. VIII. 16.	- 1961. VII. 1.
34. Kovács Gábor	1957. VII. 21.	-
35. Visy Lászlóné	1957. IX. 15.	- nyugdíjazásig
36. Ferencsik Antal	1957. VIII. 16.	- 1958. IX. 15.
37. Kasznár Pál	1958. VIII. 1.	- 1985. V. 25.
38. Mányai Sándor	1958. VIII. 1.	- 1960. X. 20.
39. Dalacsi Ilona	1958. VIII. 1.	- 1960. VII. 31.
40. Lippai Aladár	1958. IX. 1.	- 1968. VIII. 16.
41. Rágyanszki István	1958. IX. 1.	- 1960. VIII. 1.
42. Szilágyi Erzsébet	1959. VIII. 1.	- 1962. VII. 1.
43. Torma Gábor	1959. VIII. 1.	- 1962. VII. 1.
44. Mag Gizella	1960. VIII. 1.	-
45. Nagy Antalné	1960. VIII. 1.	-
46. Tűhegyi József	1960. IX. 1.	- 1960. IX. 15.
47. Szegő Franciska	1965. VIII. 1.	- 1975. VI. 30.
48. Oláh Lajos	1960. IX. 30.	- 1962. II. 16.
49. Mahler József	1960. XI. 25.	- 1981. VII. 31.
50. Cselényi Péter	1960. IX. 10.	-
51. Dr. Visky Mátyásné	1961. VIII. 15.	- 1963. II. 1.
52. Hack Lőrinc	1961. VIII. 15.	- 1963. VII. 1.
53. Dr. Muhari Dezsőné	1961. IX. 16.	- 1962. VII. 1.
54. Kása János	1961. X. 1.	- 1964. VIII. 18.
55. Varga Ferenc	1961. VIII. 1.	- 1963. IX. 1.
56. Simon Erzsébet	1962. II. 16.	- 1963. VII. 16.
57. Mari Julianna	1962. VIII. 1.	- 1962. X. 19.
58. Tóth Jánosné	1962. X. 1.	- 1963. VIII. 1.
59. Sárközi Béla	1962. VIII. 27.	- 1963. VIII. 1.
60. Spiák György	1962. VII. 1.	-

61. Spiák Györgyné	1962. VII. 1.	-
62. Gabnai Ibolya	1963. IV. 1.	- 1963. VII. 31.
63. Zsámbok Erzsébet	1963. VIII. 1.	- 1963. VIII. 16.
64. Gál Anna	1963. VIII. 1.	- 1969. VIII. 16.
65. Szabó Terézia	1963. IX. 28.	- 1964. VI. 30.
66. Marosin Mária	1963. X. 1.	- 1964. VI. 30.
67. Sitkey Klára	1964. VIII. 1.	- 1969. VIII. 1.
68. Szalai Ilona	1964. VIII. 1.	- 1969. VIII. 1.
69. Kanász Erzsébet	1964. VIII. 16.	- 1965. X. 8.
70. Németh Valéria	1964. VIII. 1.	- 1966. VII. 1.
71. Nyíri Kálmán	1965. VIII. 16.	- 1966. VII. 1.
72. Bozó Magdolna	1965. X. 12.	- 1965. XII. 31.
73. Tóth István	1965. X. 13.	- 1966. II. 26.
74. Gyöngyösi Károly	1966. VIII. 1.	- 1971. VIII. 15.
75. Gyöngyösi Károlyné	1966. VIII. 1.	-
76. Hammer Gizella	1966. VIII. 1.	-
77. Nagy Teréz	1969. VIII. 1.	- 1972. VIII. 15.
78. Bucsei Zsuzsanna	1969. IX. 1.	- 1976. VIII. 15.
79. Péter Zsuzsanna	1970. VIII. 1.	- 1971. IX. 1.
80. Dr. Körmöczi Istvánné	1970. VIII. 1.	- 1973. VII. 31.
81. Somodi Mária	1971. VIII. 25.	- 1977. VIII. 1.
82. Páger Margit	1971. X. 1.	- 1974. VIII. 15.
83. Szabó Irén	1972. VIII. 26.	- 1973. VIII. 24.
84. Priskin Mária	1973. VIII. 24.	- 1981. VII. 31.
85. Magyar Mária	1973. VIII. 30.	-
86. Mucsi Alice	1973. X. 12.	- 1976. VII. 31.
87. Czabai Erzsébet	1974. VIII. 24.	- 1976. VII. 31.
88. Koltai Gabriella	1974. VIII. 31.	- 1975. VII. 31.
89. Tóth Emilia	1975. VIII. 21.	-
90. Szabó Julianna	1975. VIII. 21.	- 1976. VII. 31.
91. Kucsera Emil	1975. VIII. 21.	- 1976. VII. 31.
92. Sipiczki Erzsébet	1975. XII. 9.	- 1981. VIII. 15.
93. Csécsei Istvánné	1976. VII. 16.	- 1981. VIII. 31.
94. Hanyecz András	1976. VIII. 25.	- 1984. VIII. 16.
95. Nagy Teréz	1976. VIII. 25.	- 1980. VII. 31.
96. Turák Edit	1976. VIII. 25.	- 1977. VII. 31.
97. Abonyi Géza	1976. VIII. 25.	- 1982. II. 28.
98. Szrnka Erzsébet	1977. VII. 1.	- 1978. VIII. 15.
99. Kárász Katalin	1977. VIII. 1.	- 1979. VII. 31.
100. Bradák Károly	1977. VIII. 1.	- 1979. VII. 31.
101. Árvai Gizella	1978. VIII. 25.	- 1979. VII. 31.
102. Koszár Enikő	1978. IX. 1.	- 1979. VII. 31.

103. Juhász Veronika	1979. VII. 1.	- 1984. VIII. 31.
104. Molnárné Oláh Éva	1979. IX. 6.	- 1980. VII. 31.
105. Botás Istvánné	1980. VIII. 1.	- 1982. II. 28.
106. Mudrity György	1980. VIII. 28.	- 1981. VI. 30.
107. Tarr Józsefné	1973. IX. 1.	-
108. Pápainé Kotroczó Éva	1975. IX. 1.	-
109. Nagy Imréné	1977. I. 1.	-
110. Nagy Imre	1977. I. 1.	-
111. Rónaky Ildikó	1977. VIII. 17.	- 1983. VIII. 15.
112. Schneider Ilona	1980. VIII. 16.	- 1981. VII. 31.
113. Katona Judit	1980. IX. 1.	- 1982. VII. 31.
114. Szenczi Erzsébet	1981. IX. 1.	- 1982. VII. 31.
115. Bugyi Ferenc	1981. VII. 1.	-
116. Lakatos Mária	1981. IX. 1.	-
117. Szabad Ilona	1981. IX. 1.	-
118. Mocsári Erzsébet	1982. VII. 1.	- 1983. VII. 31.
119. Pelle Júlia	1982. VIII. 1.	-
120. Gulyás Imre	1982. VIII. 1.	- 1985. VII. 31.
121. Gulyás Imréné	1982. VIII. 1.	- 1983. VIII. 15.
122. Kiss Anna	1983. VIII. 1.	- 1986. VII. 31.
123. Németh Anikó	1983. VIII. 1.	-
124. Tóth Mária	1983. VIII. 24.	- 1985. VII. 24.
125. Tóth Ibolya	1983. VIII. 24.	- 1984. VII. 31.
126. Ambrus Ilona	1984. VII. 1.	-
127. Dr. Juhászné Czeglédy Ibolya	1984. VIII. 1.	-
128. Balászné Petronya Katalin	1984. VIII. 16.	- 1985. VII. 31.
129. Sági Olga	1985. VII. 15.	-
130. Tánczos András	1985. VIII. 1.	-
131. Papp Ágnes	1985. VIII. 1.	-
132. Pálné Nagy Márta	1985. VIII. 15.	-

Megjegyzések:

- 2. Ifj. László Andrásné. Az idős László Andrásné már nyugdíjas.
- 10. Visy László közben 1953. V. 22-től 1957. VII. 31-ig Battonyán tanított.
- 13. Később Dávid Józsefné.
- 14. Később Sáfár Jánosné.
- 19. Később Hotz Györgyné, aki közben 1967. VIII. 16-tól 1968. VII. 31-ig Dombiratoson igazgató volt.
- 37. Közben Kasznár Pál 1961. VIII. 1-től 1963. VI. 30-ig Pusztaotlakán tanított.
- 39. Később Zámbó Istvánné.

44. Később Kasznár Pálné, aki férjével együtt 1961. VIII. 1-től 1963. VI. 30-ig Puszaottlakán tanított.
47. Később Domsik Jánosné, aki előzőleg 1960. IX. 10-től 1961. VII. 1-ig képesítés nélküli nevelőként tanított Kevermesen.
55. 1963. IX. 1-i hatállyal a kevermesi diákotthonba helyezték át.
56. Később Tóth Béláné.
74. Közben 1969. II. 1-től 1969. VII. 31-ig a kevermesi művelődési ház vezetője volt, majd 1971. VIII. 16-i hatállyal a kevermesi diákotthonba helyezték át.
77. Később Majoros Béláné.
78. Később Hanesz Mártonné.
79. Később Strasinski Istvánné.
81. Később Molnár Lászlóné.
82. Később Ágoston Csabáné.
83. Később Tomonicska Andrásné.
84. Később Mahler Józsefné.
85. Magyar Mária később Nagy Pálné.
89. Később Lakatos Józsefné.
92. Később Botyánszky Jánosné.
101. Később Tompa Zoltánné.
103. Később Lakatos Zoltánné.
116. Közben az 1983–84-es tanévben Dombiratoson tanított.
117. Szabad Ilona Bugyi Ferenc felesége.
121. 1983. VIII. 16-i hatállyal a kevermesi művelődési ház vezetője lett.
126. Később Gyüréné Ambrus Ilona.
129. Később Bozó Vilmosné Sági Olga.
131. Később Tánczosné Papp Ágnes.

XIII. sz. melléklet

*A kevermesi általános iskola és diákotthon
nem pedagógus munkát végző dolgozói az
1985–86-os tanévben*

1. C. Tóth István	hivatalsegéd	1955. V. 1-től
2. Szabó Pálné	konyhalány	1969. IX. 11-től
3. Bognár Julianna	takarítónő	1970. VIII. 1-től
4. Restye Jánosné	szakácsnő	1972. III. 1-től
5. Huszka Mátyásné	gyermekfelügyelő	1972. X. 6-tól
6. Kovácsné Lippai Julianna	iskolaitkár	1975. VIII. 24-től
7. Pápai Józsefné	szakácsnő	1977. III. 14-től

8. Sági Józsefné	hivatalsegéd	1978. IX. 16-től
9. Bálint József	hivatalsegéd	1978. XI. 2-től
10. Simon Jánosné	konyhai kisegítő	1980. VIII. 15-től
11. Hudák Andrásné	mosónő	1981. VII. 1-től
12. Huszka Mátyás	karbantartó-fűtő	1982. IV. 1-től
13. Schneider Jánosné	konyhai kisegítő	1983. X. 10-től
14. Kotroczó Istvánné	hivatalsegéd	1985. I. 7-től
15. Őri Károly	házimunkás	1985. I. 8-től
16. Ágoston Mihályné	takarítónő	1985. IX. 15-től
17. Kiss Pálné	mosónő	1985. X. 9-től

XIV. sz. melléklet

Néhány statisztikai adat a kezdettől 1950-ig

1. Az 1853–54-es tanévben

iskolába járásra alkalmas fiú 228

leány 226

összesen 454

Ezekből iskolába járt fiú 147

leány 93

összesen 240

(Mikosevics József plébános feljegyzései.)

2. Az 1894–95-ös tanévben a község belterületén

az I. o.-ban volt 136 tanuló, kimaradt 18

II. o.-ban volt 85 tanuló, kimaradt 20

III. o.-ban volt 75 tanuló, kimaradt 16

IV. o.-ban volt 67 tanuló, kimaradt 11

V. o.-ban volt 20 tanuló, kimaradt 3

VI. o.-ban volt 4 tanuló, kimaradt 0.

Ismétlő fiú-osztály I–II. csoportban volt 90 tanuló és kimaradt 5,

ismétlő leány-osztályban volt 65 tanuló és kimaradt 5 tanuló.

(A kevermesi községi népiskolák értesítője 1894–95. c. kiadványból.)

3. Az 1902–03-as tanévben az új állami elemi iskolába

464 mindennapi tanköteles és

196 ismétlő iskolai tanuló járt.

4. Az újtelepi iskolában bizonyítványt kapott tanulók száma (I–IV. o.):

1936-ban 230 tanuló

1938-ban 196 tanuló

1940-ben 160 tanuló

1942-ben 172 tanuló

1943-ban 152 tanuló

1947-ben (I–V. o.) 181 tanuló

1948-ban (I–VI. o.) 203 tanuló

A központi iskolában 1947–48-as tanév végén a 256 tanulónól 1–2 tárgyból bukott 12 tanuló, több tárgyból bukott 3 tanuló.

Az 1947–48-as tanévben a két iskolában együtt 459 tanuló kapott bizonyítványt. Ez a tanulói létszám a következő évtizedben alig változott.

5. Kevermes lakosságának alakulása a telepítés óta:

1917-ben 1449,

1837-ben 1609,

1870-ben 2848,

1900-ban 3566,

1941-ben 5263,

1960-ban 4250,

1981-ben 3157 és

1985-ben 2975 az összlakosság.

Lója Ferenc

Moncsek István

Templom melletti iskola

Központi iskola

Újtelepi iskola

Általános iskolai diákotthon

Az 1960-as években épült négy tanterem

Hegedüs féle iskola (államosított ház)

TARTALOM

Bevezető	3
Az első iskola létesítése, bővítése	5
Az iskolák államosítása	9
Az iskolák államosítása után a felszabadulásig	14
A felszabadulás utáni évek az 1956-os ellenforradalomig	26
1957-től napjainkig	32
Utószó	49
Jegyzetek	51
Mellékletek	51